

6–7-VUOTIAIDEN SUOMENOPPIJOIDEN JA SYNTYPERÄISTEN
SUOMENPUHUJIENTEN KIELELLISET PYYNNÖT
LEIKKITILANTEISSA

Tekijä: Sini Hirvensalo

Aihe: Pro gradu -tutkielma

Ohjaaja: Minna Laakso

Tiedekunta, laitos ja oppiaine:

Yhteiskuntatieteellinen

tiedekunta, Psykologian ja

logopedian laitos, logopedia

Toukokuu 2020

Turun yliopiston laatuvarmistuksen mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

HIRVENSALO, SINI:

6–7-vuotiaiden suomenoppijoiden ja
syntyperäisten suomenpuhujien kielelliset
pyynnöt leikki-tilanteissa

Pro gradu -tutkielma, 76 s., 13 liites.

Logopedia

Toukokuu 2020

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli selvittää, mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on 6–7-vuotiaiden suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjen aloittamisessa, jotka herättävät kuulijan huomion tulevaan pyyntöön, perspektiiveissä, jotka kertovat, kenen näkökulmasta pyyntö tuotetaan, pyyntöstrategioissa, jotka määrittävät pyynnön suoruusasteen ja pyyntöjen muotoiluissa, jotka lieventävät pyynnön määräävyyttä. Lisäksi tutkittiin, mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on puhujien väliseltä asemaltaan, puhujien väliseltä tuttuudeltaan ja pyynnön suuruudeltaan erilaisissa pyyntötilanteissa suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjä lieventävissä muotoiluissa.

Tämä pro gradu -tutkielma on osa PAULA-pienryhmäinterventiotutkimuksen (*Maahanmuuttajataustaisten nelivuotiaiden lasten varhennettu suomen kielen opetus päiväkotiryhmissä: Seurantatutkimus puheilmaston ja puheen ymmärtämisen taitojen kehityksestä monikielisillä lapsilla*) jatkoa, jossa aineiston keruuta ja tutkimusasetelmaa laajennettiin esikouluikäisiin lapsiin. Yhteensä tutkimukseen valikoitui 30 6–7-vuotiaasta tutkittavaa: 20 maahanmuuttajataustaista, äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvaa tutkittavaa, jotka jakautuivat suomen kielen taitotason mukaan aloittelijoihin ($n = 10$) ja edistyneisiin ($n = 10$), ja 10 syntyperäistä suomenpuhujaa. Aineisto kerättiin pyyntökorteilla, jotka houkuttelivat lasta tekemään pyynnön kauppaleikin yhteydessä.

Pyyntökategorioiden käytössä oli havaittavissa pieniä eroja suomenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien välillä: kielenoppijat käyttivät pyynnöissään enemmän suoraa strategiaa sekä vähemmän ja rajoittuneemmin muotoiluja kuin syntyperäiset puhujat, vaikka tulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Edistyneet oppijat lähestyivät syntyperäisten pyyntöjä strategioissa ja sisäisissä muotoiluissa. Tyypillinen tutkittavien pyyntö oli kuulijalle esitetty kysyvä pyyntö, jota joskus saatettiin perustella, ja joka ei useimmiten sisältänyt aloittimia tai sanastollisia lieventäjiä. Vaikka kielenoppijat eivät käyttäneet tilanteissa yhtä paljon muotoiluja kuin syntyperäiset, kielenoppijat pyrkivät ottamaan huomioon erilaiset pyyntötilanteet suhteellisen samalla tavalla kuin syntyperäiset suomenpuhujat. Lapset ottivat pyyntötilanteet huomioon kokonaisuudessaan, eikä mikään yksittäinen taustamuuttuja selittänyt eri tilanteissa käytettyjen pyyntöjen muotoilujen variaatiota.

Johtopäätöksinä todettiin, että lapset osasivat pyytää kohteliaasti, ja he pyrkivät huomioimaan erilaiset tilanteet sekä tekemään tilanteeseen sopivia pyyntöjä. Tulokset antoivat kuitenkin viitteitä siitä, ettei kielenoppijoilla ollut yhtä paljon resursseja pyyntöjen asianmukaiseen toteutukseen kuin syntyperäisillä suomenpuhujilla. Tulevaisuudessa olisikin tärkeä tutkia lisää maahanmuuttajataustaisten lasten kielen käytön taitoja ja tukea niitä jo varhain.

Avainsanat: suomenoppijat, syntyperäiset suomenpuhujat, lapset, pyynnöt, aloittimet, perspektiivit, strategiat, pyyntöjen muotoilu, dominanssi, distanssi, pyynnön suuruus

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Pyynnöt.....	3
1.2	Pyyntöjen tutkimus.....	4
1.3	Pyyntöjen luokittelu ja tilanteiset taustamuuttajat.....	7
1.3.1	Aloittimet	9
1.3.2	Perspektiivit	10
1.3.3	Pyyntöstrategiat.....	11
1.3.4	Pyyntöjen muotoilu	13
1.3.5	Pyynnön dominanssi, distanssi ja suuruus	15
1.4	Kielenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien pyynnöt	17
2	TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	24
3	TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄT.....	25
3.1	Tutkittavat	26
3.2	Aineiston keruu	28
3.3	Pyyntöjenkeruumenetelmä	30
3.4	Aineiston käsittely ja analysointi.....	32
3.5	Tutkimuksen eettisyys.....	35
4	TULOKSET.....	36
4.1	Aloittimet.....	38
4.2	Perspektiivit.....	39
4.3	Pyyntöstrategiat	41
4.4	Pyyntöjen muotoilu	43
4.4.1	Sisäiset muotoilut.....	44
4.4.2	Ulkoiset muotoilut.....	46
4.5	Eri pyyntötilanteissa käytetyt pyyntöjen muotoilut.....	47
5	POHDINTA.....	53
5.1	Aloittimet.....	54
5.2	Perspektiivit.....	55
5.3	Pyyntöstrategiat	56
5.4	Pyyntöjen muotoilu	57
5.4.1	Sisäiset muotoilut.....	58
5.4.2	Ulkoiset muotoilut.....	59
5.5	Eri pyyntötilanteissa käytetyt pyyntöjen muotoilut.....	60
5.6	Tulosten luotettavuus ja yleistettävyys.....	63
5.7	Tulosten kliininen merkitys ja jatkotutkimustarpeet	65

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan 6–7-vuotiaiden suomen kielen taitotasoltaan aloittelijoiden ja edistyneiden maahanmuuttajataustaisten suomenoppijoiden tekemiä suomenkielisiä pyyntöjä, ja verrataan niitä 6–7-vuotiaiden syntyperäisten suomenpuhujien tekemiin pyyntöihin. Tarkoituksena on myös tutkia, vaikuttavatko tilanteiset taustamuuttajat dominanssi (puhujan ja kuulijan välinen asema), distanssi (puhujan ja kuulijan tuttuus) tai pyynnön suuruus (iso tai pieni pyyntö) eri pyyntötilanteissa tehtyjen pyyntöä lieventävien muotoilujen määrään suomenoppijoilla ja syntyperäisillä suomenpuhujilla, ja mitä yhtäläisyyksiä tai eroja ryhmien välillä on muotoilujen määrissä erilaisissa pyyntötilanteissa.

Pyynnöillä tarkoitetaan ennakoivia ilmauksia, joiden tavoitteena on säädellä kuulijan tulevaa käyttäytymistä, eli saada kuulija tekemään pyytäjää hyödyttävän joko verbaalisen tai ei-verbaalisen toiminnon (Becker, 1982). Pyynnöistä tarkastellaan tässä tutkielmassa koodauskategorioita: aloittimia, jotka herättävät kuulijan huomion, perspektiivejä, jotka kertovat, kenen näkökulmasta pyyntö tuotetaan, pyyntöstrategioita, jotka määrittävät pyynnön suoruusasteen ja pyyntöjen muotoiluja, jotka lieventävät pyynnön määräävyyttä (Blum-Kulka, House & Kasper, 1989). Suomenoppijoilla tarkoitetaan tässä pro gradu -tutkielmassa henkilöitä, joiden kielen kehitys alkaa kuten yksikielisillä, mutta jotka omaksuvat toisen kielen eli tässä tapauksessa väestön valtakielen, suomen, myöhemmin lapsuudessaan (ks. Hoff, 2013). Syntyperäiset suomenpuhujat puolestaan määritellään tässä tutkielmassa yksikielisiksi henkilöiksi, jotka puhuvat suomea äidinkielenään.

Tämä pro gradu -tutkielma on osa PAULA-pienryhmäinterventiotutkimuksen (*Maahanmuuttajataustaisten nelivuotiaiden lasten varhennettu suomen kielen opetus päiväkotiryhmissä: Seurantatutkimus puheilmaisun ja puheen ymmärtämisen taitojen kehityksestä monikielisillä lapsilla*) jatkoa, jossa aineiston keruuta ja tutkimusasetelmaa laajennettiin esikouluikäisiin lapsiin. Aiheen tutkiminen on ajankohtaista ja tärkeää, sillä ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa, ja vuoden 2018 lopussa joka kymmenes alle kouluikäinen oli ulkomaalaistaustainen (Suomen virallinen tilasto, 2018). Suomessa on siis yhä enemmän esikouluikäisiä lapsia, joiden on sopeutuakseen ja selviytyäkseen yhteiskunnassa opittava suomen kielen lisäksi käyttämään kieltä erilaisissa tilanteissa suomalaiseseen kulttuuriin ja kontekstiin sopivalla tavalla.

Toisen kielen oppijoiden kielellisestä kehityksestä tiedetään paljon, mutta useat tutkijat ovat todenneet, ettei oppijoiden pragmaattisesta eli kielen käytön kehityksestä ole saatavilla yhtä paljon tutkimustietoa (Ellis, 1994; Kasper, 1996; Kasper & Rose, 1999). Kielenoppijoiden tekemät pyynnot ovat kuitenkin olleet tutkijoiden kiinnostuksen kohteena jo pitkään (Achiba, 2003; Barron, 2000; Blum-Kulka ym., 1989), ja myös aikuisten suomenoppijoiden pyynnöistä on löydettävissä tutkimustietoa (Muikku-Werner, 1997). Lasten tekemistä pyynnöistä on kuitenkin vain vähän tutkimustietoa, ja suomea toisena kielenä opettelevien lasten tekemistä pyynnöistä ei ole tiedettävästi lainkaan aikaisempia tutkimuksia. Tämä pro gradu -tutkielma laajentaa Muikku-Wernerin (1997) suomenoppijoiden pyyntöjen tutkimusta lasten pyyntöihin.

Tutkimuksissa on havaittu, ettei kielenoppijoiden kielen käyttötaito ole välttämättä vastaavalla tasolla kieliopillisen kehityksen kanssa, ja jopa edistyneet oppijat saattavat epäonnistua kielellisten toimintojen, kuten pyyntöjen, ilmaisemisessa ja ymmärtämisessä toisella kielellä (Bardovi-Harlig & Dörnyei, 1997). Pyyntöjen osalta on todettu, että kielenoppijat kielentävät pyyntöjä eri tavoin kuin syntyperäiset puhujat, mutta ryhmien pyynnöistä on myös löydetty yhdenmukaisuutta (Blum-Kulka ym., 1989). Myös kielen taitotason ja sosiaalisten taustamuuttujien, kuten dominanssin, distanssin ja pyynnön suuruuden, on havaittu vaikuttavan pyyntöjen kielellisiin muotoihin (esim. Eskin, 2017).

Pyynnot kuuluvat vahvasti ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, eikä kielenoppija voi toimia tehokkaana keskustelijana ilman pyyntöjen esittämistä. Suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjen tutkiminen tuo laaja-alaisesti tietoa kielenoppijan kielen käyttötaitojen karttumisesta sekä heidän kyvystään ilmaista itseään asianmukaisesti erilaisissa konteksteissa (Schauer, 2009). Pyynnot ovat myös mielenkiintoinen tutkimuskohde niiden määräävän luonteen vuoksi: esittämällä pyynnön puhuja asettaa kuulijan haastavaan asemaan rajoittamalla kuulijan oikeutta toiminnanvapauteen, ja puhujan on hyödynnettävä erilaisia keinoja, kuten kohteliasta muotoilua, pyynnön kielteisen vaikutuksen lieventämiseksi (Brown & Levinson, 1987). Kun tiedetään, millaisia pyyntöjä kielenoppijat tekevät, voidaan tulevaisuudessa mahdollisesti tukea kielen käytön opettamista ja löytää toimivimmat keinot pyyntöjen omaksumiseen. On myös tärkeä saada tietoa kielenoppijoiden tekemistä pyynnöistä, jotta voidaan mahdollisesti erottaa tyypillisestä kielen käytön omaksumisesta poikkeavat piirteet. Lisäksi tutkimus täydentää puuttuvaa tietoa yksikielisten suomalaisten lasten ja suomenoppijoiden tekemistä pyynnöistä.

1.1 Pyynnöt

Vieraassa kielessä kyvykkääksi keskustelijaksi tuleminen vaatii enemmän kuin vain kohdekielen lauserakenteiden, sanaston ja äännejärjestelmän hallitsemista. Hymesin (1972) mukaan kommunikatiivisesti kyvykäs henkilö tietää kieliopillisten sääntöjen lisäksi sen, mitä kuuluu sanoa ja kenelle, missä tilanteissa ja millä tavalla asiat sanotaan. Kyseistä vieraan kielen oppijoiden kommunikatiivisten taitojen tutkimusta on kutsuttu välikielen pragmatiikan tutkimukseksi. Välikielen pragmatiikan tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten kielenoppija omaksuu, ymmärtää ja käyttää vieraan kielen kielellisen toiminnan malleja, eli kuinka sanoilla tehdään asioita vieraalla kielellä (Kasper & Rose, 2002).

Välikielen pragmatiikan yksi tavoite on myös tutkia kielenoppijoiden pragmaattista kompetenssia. Pragmaattisella kompetenssilla tarkoitetaan kykyä käyttää kieltä tehokkaasti saavuttaakseen jonkin tietyn tavoitteen ja kykyä ymmärtää kieltä kontekstissa (Thomas, 1983). Siihen liittyy olennaisesti puhujan taito hyödyntää kieltä erilaisiin tarkoituksiin, kuten pyytämiseen ja neuvomiseen (Kasper & Rose, 2002). Pragmaattiseen kompetenssiin sisältyy myös kuulijan kyky havaita puhujan ilmaisun todellinen merkitys silloinkin, kun puhuja käyttää esimerkiksi epäsuoria strategioita puheessaan (esim. ”Täällä on kylmä!” -ilmaus voi tietyssä kontekstissa tarkoittaa kuulijalle kohdennettua pyyntöä sulkea ikkuna.) (Barron, 2003). Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, millaisia pyyntöjä sekä syntyperäiset suomenpuhujat että suomea toisen kielenä oppivat lapset tuottavat.

Useat eri tutkijat ovat määritelleet pyyntöjä hieman eri tavoin, mutta kaikilla määritelmillä on yhteinen ydinajatus: yksinkertaistettuna pyynnöt ovat puhujan yrityksiä saada kuulija tekemään jotakin (Searle, 1976). Tarkemmin määriteltynä pyynnöt ovat ennakoivia ilmauksia, joiden tarkoituksena on saada kuulija osallistumaan tulevaan toimintaan, joka hyödyttää pyytäjää (Becker, 1982). Esittämällä pyynnön puhuja pyrkii siis säätelemään kuulijan käyttäytymistä puhujaa hyödyttävällä tavalla (Barron, 2000). Pyyntöä kohteena voi olla jokin ei-verbaalinen kohde, kuten tavara, toiminta tai palvelu, tai vastaavasti pyyntö voi koskea verbaalista kohdetta, kuten informaation tai luvan pyytämistä (Trosborg, 1995).

Pyyntöjä on kuvailtu illokutiivisiksi akteiksi, eli pyynnön kielellisen ilmaisun takana on aikomus, joka halutaan saavuttaa (Austin, 1962). Pyynnot kuuluvat puheakteihin, jotka ovat rutinoituneita ilmauksia, joita puhuja käyttää esittääkseen erilaisia toimintoja (Olstain & Cohen, 1991). Pyynnot ovatkin tyypillisiä keskustelurutiineja tervehtimisen, anteeksipyyttämisen ja kiittämisen ohella (Aijmer, 1996). Pyyntöjä on myös pidetty impositiivisinä eli määräävinä toimintoina, sillä esittämällä pyynnön puhuja määrää kuulijaa vaatimalla esimerkiksi palvelua tai tavaroita (Trosborg, 1995). Brownin ja Levinsonin (1978) mukaan pyynnot ovat lisäksi ”kasvoja uhkaavia” toimintoja. Kasvojen uhalla tarkoitetaan tilannetta, jossa yhteisön jäsenen käsitys omasta sosiaalisesta arvosta on vaarassa. Kasvojen säilyttäminen on uhattuna pyynnöissä, sillä käskeminen ja komentaminen asettaa kuulijan haastavaan asemaan rajoittamalla kuulijan päätöksenteon ja toiminnan vapautta (Brown & Levinson, 1978).

Suomen kielen osalta ohjailun eri keinoista puhuttaessa käytetään usein yleistermiä direktiivit (Haakana, 1999; Sorjonen, 2001; VISK, 2005). Isossa suomen kieliopin verkkoversiossa (2005) direktiivi määritellään seuraavasti: ” *Direktiivi on ohjaileva lausuma, jolla käsketään, kehoitetaan, pyydetään tai neuvotaan puhuteltavaa toimimaan tai olemaan toimimatta tietyllä tavalla.*” Direktiivi ilmaistaan prototyyppisesti käsky- eli imperatiivilauseella, mutta vakiintuneena on myös muita tapoja ilmaista direktiivi, kuten konditionaalimuotoisena väitelauseena, kysymyslauseena, indikatiivisena väitelauseena, erilaisina modaali-ilmauksina sekä finiittiverbittömänä direktiivinä. Tutkielmassani käytän kuitenkin nimitystä pyyntö, sillä tässä tutkimuksessa tarkoitan pyynnöillä vain sellaisia ilmauksia, joissa puhuja pyytää kuulijalta jotakin.

1.2 Pyyntöjen tutkimus

Pyynnot ovat mielenkiintoinen ja hyödyllinen tutkimuskohde niiden moniulotteisuuden vuoksi. Fraserin (1978) mukaan pyynnot kuuluvat ihmisten jokapäiväiseen vuorovaikutukseen, ja vieraan kielen oppijan on osattava ilmaista pyyntöjä toimiakseen tehokkaasti. Pyyntöillä voidaan vaatia erilaisia asioita ja toimintoja, niitä voidaan esittää erilaisille ihmisille ja toteuttaa monilla kielellisillä tavoilla. Vieraan kielen oppija onkin erityisen haastavassa asemassa, sillä hän ei välttämättä vielä hallitse kaikkia kielellisiä muotoja. Lisäksi oppijan on osattava käyttää kielellisiä muotoja oikein konteksti ja taustamuuttujat (esim. puhujan ja kuulijan välinen asema, tuttuus ja pyynnön suuruus) huomioiden asianmukaisen pyynnön toteuttamiseksi (Schauer, 2009).

Koska pyynnöt myös rajoittavat kuulijan toiminnan- ja päätöksenvapautta ja voivat aiheuttaa epämiellyttäviä tunteita kuulijalle niiden määräävän luonteen takia, on puhujan pyrittävä pehmentämään pyyntöjä esimerkiksi pyyntöstrategioiden ja muotoilujen avulla (Brown & Levinson, 1987). Pyyntöjä on tutkittu paljon jo entuudestaan, joten vertailuaineistoa on saatavilla runsaasti (Achiba, 2003). Pyyntöt tarjoavatkin monipuolisesti tietoa kielenoppijan pragmaattisista taidoista lukuisista eri näkökulmista.

Pyyntöjen tutkimuksessa puheaktiteoria on yksi tyypillisimmistä ja vaikutusvaltaisimmista teorioista. Austinin (1962) puheaktiteorian mukaan kommunikatiivinen akti (esim. mitä sanotaan) kantaa kommunikatiivista aikomusta tai toimintoa (esim. pyytäminen, valittaminen). Puheakteilla siis tarkoitetaan rutinoituneita ilmauksia, joiden kautta puhuja esittää erilaisia toimintoja, kuten pyyntöjä, valituksia, kehuja ja kieltäytymisiä (Olhstain & Cohen, 1991). Puheaktien tutkiminen sallii yhteyksien muodostamisen sen välille, ”mitä on sanottu” ja ”mitä on tarkoitettu”, ja mahdollistaa arvioinnin ilmauksen asianmukaisuudesta tietyssä tilanteessa (Achiba, 2003). Searle (1976) luokitteli puheaktit viiteen eri luokkaan, joista pyynnöt kuuluivat luokkaan direktiivit.

Yksi pyyntöjen tutkimuksen merkittävimmistä hankkeista on ollut Blum-Kulkan ym. (1989) the Cross-Cultural Speech Act Realization -projekti (CCSARP). CCSARP-projektin tavoitteena oli tutkia kulttuurien välistä ja kielen sisällä tapahtuvaa vaihtelua syntyperäisten ja ei-syntyperäisten puhujien tuottaessa pyyntöjä ja anteeksipyyntöjä. Tutkittavia kieliä oli yhteensä kahdeksan: australian englanti, amerikan englanti, brittienglanti, kanadan ranska, saksa, tanska, venäjä ja heprea. Projekti on innoittanut kansainvälisesti lukuisia tutkijoita puheaktien ja pyyntöjen tutkimukseen (Borovina, 2017; Hendriks, 2008; Otcu & Zeyrek, 2008), ja Suomessa Muikku-Werner (1997) on soveltanut CCSARP-hanketta syntyperäisten suomenpuhujien ja suomenoppijoiden pyyntöjen ja anteeksipyyntöjen tutkimuksessa. Muikku-Wernerin (1997) tutkimukseen osallistui aikuisia syntyperäisiä suomalaisia sekä iranilaisia, venäläisiä, latvialaisia, virolaisia, unkarilaisia, yhdysvaltalaisia, australialaisia, tšekkiläisiä, ruotsalaisia, norjalaisia, tanskalaisia, hollantilaisia, ranskalaisia ja saksalaisia suomen kielen oppijoita. Tämä tutkielma toimii laajennuksena Muikku-Wernerin (1997) tutkimukseen, sillä tässä tutkielmassa tutkitaan lapsia lapsille soveltuvalla aineistonkeruumenetelmällä, ja aineistoa analysoidaan sekä laadullisin että tilastollisin menetelmin.

Toinen merkittävä teoria pyyntöjen tutkimuksessa on Brownin ja Levinsonin (1987) kohteliaisuusteoria. Teorian mukaan pyynnot ovat kasvoja uhkaavia ilmaisuja, jotka aiheuttavat kuulijalle epämiellyttävän olon määräävyydellään ja toiminnan rajoittavuudellaan. Pyynnössä kuulijaa velvoitetaan toimimaan pyytäjän haluamalla tavalla, eikä kuulija pääse päättämään vapaasti toiminnastaan. Tämän vuoksi pyynnot voivat aiheuttaa kuulijalle negatiivisia tuntemuksia, ja kuulijan kasvot ovat uhattuna. Jotta kuulijan negatiiviset tuntemukset jäisivät mahdollisimman pieniksi, puhuja pyrkii lieventämään pyynnön määräävyyttä erilaisten lieventävien strategioiden avulla. Esimerkiksi kysyviä ja konditionaalimuotoisia epäsuoria pyyntöjä (esim. *Voisinko saada kyydin kotiin?*) pidetään suomen kielessä kohteliaampina kuin suoria imperatiivipyntöjä (esim. *Vie minut kotiin.*) (Korhonen, 2010). Eskin (2017) on tehnyt katsausartikkelin vieraan kielen oppijoiden kohteliaista pyynnöistä, ja myös suomalaista tutkimusta kohteliaisuudesta on saatavilla (Hakulinen, 1987; Lampinen, 1990).

Kolmantena merkittävänä pyyntöjen tutkimuksen lähtökohtana pidetään keskusteluanalyysiä. Siinä olennaista on kontekstin tarkastelu muuttuvana ilmiönä parhaillaan tapahtuvan toiminnan avulla (Hakulinen, 1997). Pyyntöjä ei siis kategorisoida jonkin ennalta määrätyn ohjeen mukaan, vaan pyyntö määräytyy kontekstissaan, ja vastaus sanottuun pyyntöön määrittää ilmauksen juuri pyynnöksi. Keskusteluanalyyseissä on tutkittu pyyntöjen rakennetta ja taustatekijöitä, jotka vaikuttavat pyyntömuotojen valintaan (Curl ja Drew, 2008; Lindström, 2005; Wootton, 2005). Suomen kielen pyyntöjä on tutkittu usein erilaisissa asiointitilanteissa keskusteluanalyysin näkökulmasta (esim. Lappalainen, 2008).

Vieraan kielen oppijoiden pyyntöjen tutkimuksissa verrataan usein oppijoiden tekemiä vieraskielisiä pyyntöjä kohdekielen syntyperäisten puhujien pyyntöihin. Kyseinen koeasetelma mahdollistaa oppijoiden ja syntyperäisten puhujien yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien havaitsemisen pyyntöjen tuottamisessa (Muikku-Werner, 1997). Vieraan kielen oppijat on voitu myös jakaa tutkimuksissa vieraan kielen taitotasoryhmiin (esim. aloittelijat, keskitasoiset ja edistyneet), jolloin saadaan tietoa siitä, onko vieraan kielen taitotaso yhteydessä pyyntöjen tuottamiseen, ja onko kehityksellistä suuntaa nähtävissä kohti syntyperäisten tuottamia pyyntöjä (Kasper & Rose, 2002). Jako taitotasoryhmiin on usein tehty jonkin kielitestin, koulutustason tai toisen kielen opiskeluvuosien määrän perusteella. Suurimmassa osassa kielenoppijoiden pyyntöjen tutkimuksissa koehenkilöinä ovat olleet aikuiset (Blum-Kulka ym., 1989; Borovina,

2017), mutta esimerkiksi Rose (2000, 2009) ja Achiba (2003) ovat myös tutkineet lasten pyyntöjä.

Tutkimukset on voitu toteuttaa pitkittäistutkimuksina, eli oppijoiden pyyntöjen kehitystä on tutkittu ajan kuluessa (Achiba, 2003; Ellis, 1992; Woodfield, 2012) tai poikittaistutkimuksina, joissa on tutkittu kielenoppijoiden ja syntyperäisten pyyntöjä tiettyinä ajankohtana (Hill, 1997; Rose, 2000, 2009; Safont-Jordà, 2008). Myös tutkimusympäristö vaihtelee vieraan kielen oppijoiden tutkimuksissa. Ympäristönä voi olla ulkomaakonteksti, jolloin pyyntöjen tuottamista havainnoidaan kohdekielen ympäristössä (esim. saksalainen englannin kielen opiskelija asuu Englannissa) (Barron, 2003; Schauer, 2007). Kielenoppijoiden pyyntöjä on myös tutkittu heidän oman äidinkielen ympäristössä (esim. saksalainen englannin kielen opiskelija asuu Saksassa) (Najafabadi & Paramasivam, 2012; Otcu & Zeyrek, 2008).

Tutkimuksissa on myös kerätty pyyntöjä erilaisilla menetelmillä, kuten kyselylomakkeilla, roolileikeillä ja havainnoimalla luonnollista vuorovaikutusta (Kasper & Rose, 2002). Yksi eniten käytetyistä aineistonkeruumenetelmistä on kyselylomakkeena käytetty keskustelun täydennystehtävä (Discourse Completion Task, DCT). Keskustelun täydennystehtävä kehitettiin CCSARP-projektiin, jonka tavoitteena oli kerätä puheaktiaineistoa (Blum-Kulka ym., 1989). Tehtävässä tutkittavalle annetaan kuvaus pyyntötilanteesta ja pyydetään tätä täydentämään joko kirjallisesti tai suullisesti lyhyet keskustelut, jotka sijoittuvat erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin. Monissa tutkimuksissa tarkastellaan myös pyyntöjen kielellisten muotojen valintaan vaikuttavia taustamuuttujia, kuten miten puhujien välinen asema, tuttuus tai pyynnön suuruus vaikuttavat pyynnön kielelliseen toteutukseen.

1.3 Pyyntöjen luokittelu ja tilanteiset taustamuuttujat

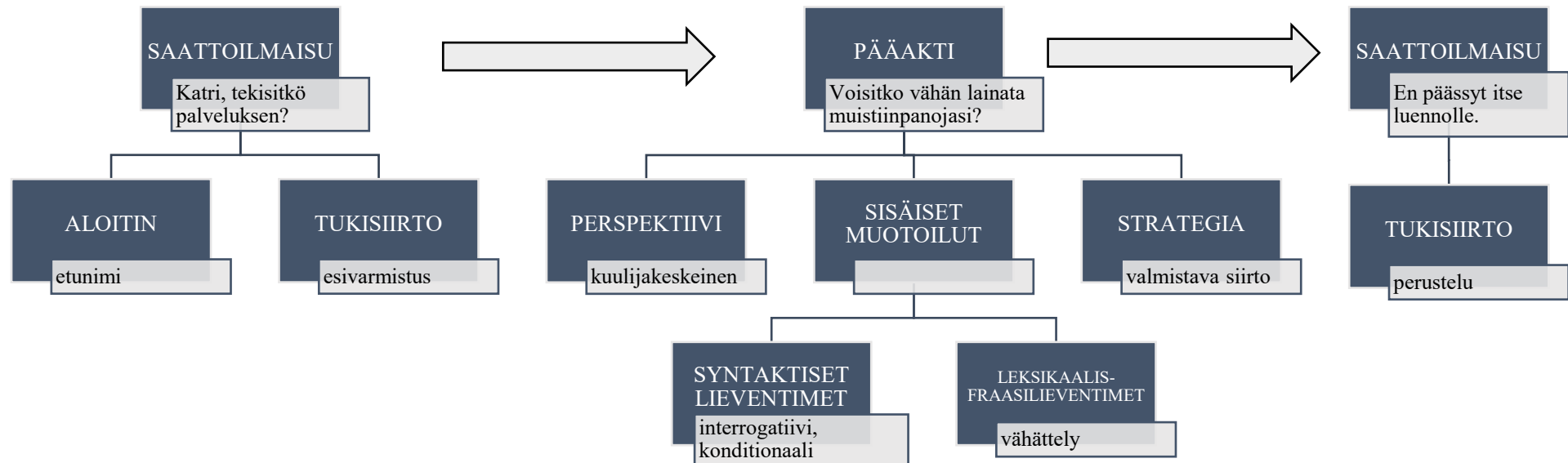
Blum-Kulka ja kumppanit (1989) kehittivät projektissaan pyyntöjen koodausmanuaalin, jota käytetään myös tässä tutkimuksessa. Pynnön segmentoinnissa pyyntö voidaan jakaa kolmeen eri osaan: pääaktiin (B), aloittimiin (A) ja tukisiirtoihin (C) (Kuvio 1.).

A

B

C

Esim. Katri / voisitko lainata minulle eilisiä muistiinpanojasi? / En päässyt luennolle.

Kuvio 1. Pyynnön komponenttien jakautuminen pääaktin ja saattoilmaisujen alakategorioihin

Pyynnön pääakti on pienin mahdollinen yksikkö, joka voi realisoida pyynnön. Se on siis pyynnön ainut pakollinen osa. Pyyntöön saattaa liittyä myös kaksi muuta ei-välttämätöntä lisäelementtiä: aloitin ja tukisiirrot. Varsinaista pääaktia edeltävän aloittimen tarkoituksena on herättää kuulijan huomio ja valmistaa häntä tulevaan pyyntöön. Aloittimet voivat olla puhutteluita tai huomionherättäjiä. Tukisiirrot eli ulkoiset muotoilut taas ovat pyynnön määräävyyttä lieventäviä ilmauksia, jotka joko edeltävät tai seuraavat varsinaista pääaktia.

Kuviossa 1. on esitetty pyynnön sisältämät eri komponentit. Kuviossa pääaktia edeltävä saattoilmaus ”Katri, tekisitkö palveluksen?” jakautuu aloittimeen, eli tässä tapauksessa etunimeen Katri, sekä tukisiirtoon esivarmistus ”tekisitkö palveluksen?”, jonka tavoitteena on saada kuuliija sitoutumaan jo ennalta tulevan pyynnön toteuttamiseen. Itse pyyntö eli pääakti ”Voisitko vähän lainata muistiinpanojasi?” jakautuu kolmeen luokkaan. Perspektiivi esitetään kuulijan näkökulmasta ja pyyntöstrategia valmistava siirto kuuluu epäsuoriin pyyntöihin. Pyyntöä on lievennetty sisäisesti lauserakenteisilla eli syntaktisilla lieventimillä esittämällä pyyntö kysymysmuodossa ja konditionaalissa sekä sanastollisella keinolla vähättelemällä pyyntöä ”vähän”. Viimeinen saattoilmaus on tukisiirto ”En päässyt itse luennolle.”, joka toimii perusteluna pyynnön esittämiseen.

Seuraavaksi tarkastellaan erikseen Blum-Kulkan ja kumppaneiden (1989) CCSARP-projektin koodausmanuaalin mukaisia pyyntöjen koodauskategorioita, joiden avulla voidaan säätää pyynnön määräävyyden astetta ja joita analysoin tutkimuksessani tarkemmin: aloittimia, perspektiivejä, pyyntöstrategioita ja pyyntöjen muotoiluja. Lopuksi tarkastellaan pyynnön kielentämiseen vaikuttavia tilanteisia taustamuuttujia: dominanssia (puhujien välinen asema), distanssia (puhujien tuttuus) ja pyynnön suuruutta (iso tai pieni pyyntö). Taulukoissa olevat esimerkit on otettu tämän tutkimuksen aineistosta, jos kyseinen kategoria on esiintynyt syntyperäisten suomenpuhujien tai suomenoppijoiden pyynnöissä. Muutoin esimerkit ovat keksittyjä.

1.3.1 Aloittimet

Taulukossa 1. on esitetty Blum-Kulkan ym. (1989) CCSARP-projektin mukaiset pyyntöjen aloittimet. Varsin usein puhekielessä uuden puheenvuoron alkuun sijoittuu jokin lisuke, joka jää hieman irralleen itse pyynnön pääaktista. Sorjonen (1989) käyttää kyseisistä lisukkeista termiä aloitin, jolla hän kuvaa lausuman alun irrallisia pikkusanoja

(esim. *joo, mutta, niin*) ja jotka kertovat lähinnä sen, millainen puheenvuoro on rakentumassa. Aloittimiin kuuluvat puhuttelut (esim. *Aleksi*) ja muut huomion herättämiseen käytettävät ilmaukset (esim. *hei, kuule*).

Taulukko 1. Blum-Kulkan ym. (1989) CCSARP-projektin mukaiset pyyntöjen aloittimet

Nimi	Esimerkki
Titteli/rooli	<i>Äiti</i> voitko hakee auton ja sitten ja sitten mennään kotiin (T7)
Sukunimi	<i>Virtanen</i> , tulisitteko sisään
Etunimi	<i>Aleksi</i> , tulisitteko sisään
Lempinimi	<i>Allu</i> , tulisitko sisään
Hellittelytermi	Toi ei riittää voitko <i>kiltti</i> vaihtaa korttia (T7)
Loukkaustermi	<i>Typerys</i> , tule sisään
Pronomini	<i>Te</i> siellä, tulkaa sisälle
Huomionkiinnittäjä	<i>Hei</i> voisitko äiti tulla hakemaan minun korin koska minä en jaksa kantaa sitä (Y8)

(T7) = Koehenkilön tunniste

Pyynnön alussa voi olla useampiakin aloittimia, esimerkiksi huomionherättäjä ja puhuttelu (esim. *Hei Kirsi*). Huomionherättäjää tarvitaan silloin, kun tulevaa pyyntöä ei osata odottaa, kun taas puhuttelujen avulla voidaan luoda sekä etäisyyttä arvonimien käytöllä että läheisyyttä lempinimien ja hellittelytermien avulla. Aloittimien yleisenä tavoitteena on kuitenkin herättää kuulijan huomio tulevalle pyynnölle.

1.3.2 Perspektiivit

Pyyntöä esittäessä puhuja voi vaihdella pyynnön määräävyyden astetta valitsemalla perspektiivin: puhutteleeko hän kuulijaa suoraan vai epäsuoraan. Pyyntö voidaankin toteuttaa puhujan, kuulijan tai molempien näkökulmasta, tai pyynnön toteuttaja saatetaan häivyttää kokonaan. Blum-Kulkan ja kumppaneiden (1989) koodausmanuaalissa pyynnön perspektiivit jaetaan neljään luokkaan: kuulijakeskeiseen, puhujakeskeiseen, kuulija- ja puhujakeskeiseen sekä persoonattomaan perspektiiviin (Taulukko 2.). Koodaus tapahtuu pyynnön pääaktin verbin mukaan.

Taulukko 2. Blum-Kulkan ym. (1989) CCSARP-projektin mukaiset pyyntöjen perspektiivit

Nimi	Esimerkki
Kuulijakeskeinen	Voisiks sä antaa mulle banaanin (T1)
Puhujakeskeinen	Mm saanko minä korin (T1)
Kuulija- ja puhujakeskeinen	Kauppa menee kiinnii ja me mennää poiss (T9)
Persoonaton	Se ei oo tarpeaksi (T1)

(T1) = Koehenkilön tunniste

Leech (1983) on todennut viittaussuhteiden kohteliaisuudesta sen, ettei ole tahdikasta tuoda esille kuulijan joutumista pyynnön toteuttajaksi, jolloin kuulijaan kohdistuva taakka on ilmeinen. Toisaalta ei tulisi myöskään korostaa sitä hyötyä, jonka puhuja saa kuulijan toteuttaessa pyynnön. Me-hengen korostaminen taas vähentää pyynnön määräilyn pakottavuutta. Sen avulla voi myös välttää pyynnön suoraa kohdistamista tietylle henkilölle, ja näin vastuu jakautuu useammalle. Persoonaviittaukset ovat kokonaan vältettävissä, jolloin tekijä jätetään kokonaan avoimeksi. Suomessa tyypillisimmät tavat häivyttää tekijä ovat passiivi (*Juostaanpas hieman!*), indefiniittipronomini (*joku*) ja yksikön 3. persoonan geneerinen käyttö (*Tuohon ei saa pysäköidä!*) (Muikku-Werner, 1993; Yli-Vakkuri, 1986)

1.3.3 Pyyntöstrategiat

Pyyntöstrategia on pakollinen valinta, joka määrittää pyynnön suoruusasteen. Pynnön suoruusasteella tarkoitetaan sitä, kuinka ilmeinen pyynnön sisällön tarkoitus on ilmaukseen nähden. Toisin sanoen se, mitä sanotaan, ei ole välttämättä se, mitä tarkoitetaan. Pynnön pääakti voidaan toteuttaa vain yhdellä strategialla, eli yhdellä pyynnöllä on vain yksi suoruusaste. Blum-Kulkan (1987) tutkimuksessa määritettiin pyynnön suoruusasteet, ja kyseisen jaottelun mukaan suoruusasteet jakautuvat kolmeen pääryhmään: suoriin, konventionaalisesti epäsuoriin ja epäkonventionaalisesti epäsuoriin strategioihin. Kolmen pääryhmän sisälle jakautuu vielä yhdeksän tarkempaa pyyntöstrategiaa (Taulukko 3.).

Suorassa pyynnössä pyynnön tarkoitus on ilmeinen, ja pyynnön toivotaan johtavan välittömään toimintaan. Yleisesti epäsuorissa pyynnöissä vaikuttaa kaksi kilpailevaa päämäärää: toisaalta pyytjä haluaa, että pyyntö ymmärretään, toisaalta pyytjä haluaa olla kohtelias eikä aiheuttaa negatiivisia tunteita kuulijalle (Thomas, 1995). Konventionaalisesti epäsuorassa ilmaisussa tarkoitus on ilmaistu avoimesti, ja kuulijan on sovitettava yhteen sekä pyynnön että kontekstin tuomat informaatiot. Epäkonventionaalisesti epäsuorissa ilmaisuissa tarkoitus piilotetaan ja pyynnön merkitys riippuu kontekstista.

Taulukko 3. Blum-Kulkan ym. (1989) CCSARP-projektin mukaiset pyyntöstrategiat

Suoruuaste	Nimi	Määritelmä	Esimerkki
Suora	Modus	Ensisijainen tapa ilmaista pyyntö, prototyypinen muoto imperatiivi.	<i>Tuo lahja muluus (T1)</i>
Suora	Eksplisiittinen performatiivi	Puhuja sanoo suoraan pyytävänsä jotakin.	<i>Pyydän sinua auttamaan minua</i>
Suora	Varauksellinen performatiivi	Pyyntöä ilmaisevaan verbiin liittyy lieventävä verbi.	<i>Minun täytyy pyytää sinua auttamaan minua</i>
Suora	Merkityksen kautta tunnistettava pyyntö	Lausuman kirjaimellinen merkitys kertoo, että kyseessä on pyyntö.	<i>Mmm sun pitää antaa kaks rahaa (V25)</i>
Suora	Haluväite	Pyyntö ilmaisee puhujan halua pyynnön toteutumiseen.	<i>Mä haluisin banaanin (V27)</i>
Konventionaalisesti epäsuora	Ehdotuslause	Pyyntö ilmaistaan rutiininomaisen ehdotuksen avulla.	<i>Mitäs jos auttaisit minua</i>
Konventionaalisesti epäsuora	Valmistava siirto	Lausuma viittaa siihen, kykeneekö, haluaako ja onko kuulijalla mahdollisuus toteuttaa pyyntö.	<i>Voisiks sä hakee muoo (T1)</i>
Epäkonventionaalisesti epäsuora	Vahva vihje	Pyyntöä ei ole havaittavissa suoraan lausuman perusmerkityksestä, mutta lausumassa on elementtejä, jotka liittyvät läheisesti pyynnön toteuttamiseen.	(tarkoitus: saada lisää rahaa) <i>Se ei oo tarpeaksi (T1)</i>
Epäkonventionaalisesti epäsuora	Heikko vihje	Lausumassa ei ole elementtejä, jotka liittyisivät pyynnön toteuttamiseen ja kuulija turvautuu päättelykykyynsä.	(tarkoitus: saada asiakkaat lähtemään kaupasta) <i>Hei heii (V9)</i>

(T1) = Koehenkilön tunniste

1.3.4 Pyyntöjen muotoilu

Puhuja voi vähentää pyynnön määräävyyttä käyttämällä valinnaisia kielellisiä muotoiluja, jotka Blum-Kulka ym. (1989) ovat luokitelleet CCSARP-projektissaan syntaktisiin lieventimiin, leksikaalis-fraasilieventimiin sekä tukisiirtoihin. Syntaktisia ja leksikaalis-fraasilieventimiä kutsutaan sisäisiksi muotoiluiksi, sillä ne ovat kielellisiä muotoiluja varsinaisen pyynnön sisällä. Syntaktiset lieventimet ovat lähinnä lauserakenteisia keinoja, jotka vähentävät pyynnön määräävyyttä. Ne ilmenevät erilaisina eri kielissä, sillä ne kuuluvat kunkin kielen omaan rakenteeseen. CCSARP-projektissa tunnistetut lieventimet toimivat kuitenkin myös suomen kielessä lieventiminä (Muikku-Werner, 1993; Yli-Vakkuri, 1986). Leksikaalis-fraasilieventimet ovat puolestaan yksittäisiä sanoja tai fraaseja, joita puhuja käyttää lieventämään pyyntöä. Taulukoissa 4. ja 5. on esitetty kaikki sisäiset muotoilut.

Taulukko 4. Blum-Kulkan ym. (1989) CCSARP-projektin mukaiset sisäiset syntaktiset lieventimet

Nimi	Määritelmä	Esimerkki
Kielto	Tulevaa pyyntöä lähestytään kieltomuodossa.	<i>Etkö voisi antaa minulle kyydin?</i>
Konditionaali	Konditionaalin tulee olla vaihtoehtoinen, jotta se voidaan katsoa syntaktiseksi lieventäjäksi eli se täytyy pystyä korvaamaan indikatiivilla.	<i>Saisinko korin (T9)</i> Vertaa: <i>Saanko korin (V25)</i>
Aikamuoto	Mennyt aikamuoto on lieventävä, jos se voidaan korvata nykyhetken aikamuodolla ilman, että se muuttaisi ilmauksen semanttista merkitystä.	Minä <i>halusin</i> pyytää sinua esittämään työsi viikkoa aiemmin. Vertaa: Minä <i>haluan</i> pyytää sinua esittämään työsi viikkoa aiemmin.
Ehtolause	Ehtoa ilmaiseva sivulause.	Sillee et tota sillee et tä tää kassakone meni rikki enkä mä saanu sitä korjattuu et miten se korjataan <i>et voisiks sä tulla kattoo (Y4)</i>
Interrogatiivi	Kun interrogatiivilla eli kysymyslauseella on vaihtoehtoinen asema ja selvästi lieventävä tehtävä, katsotaan se syntaktiseksi lieventäjäksi.	Mm saanko minä korin (T1)
Subjunktiivi	Ei ole suomen kielessä.	Might be better if you <i>were to leave</i> now (Blum-Kulka ym., 1989).
Aspekti	Suomen kielessä ei ole samanlaista verbirakenteessa ilmenevää aspektia kuin englannin kielessä.	<i>I'm wondering</i> if I could get a lift home with you (Blum-Kulka ym., 1989).

(T9) = Koehenkilön tunniste

Taulukko 5. Blum-Kulkan ym. (1989) CCSARP-projektin mukaiset sisäiset leksikaalis-fraasilieventimet

Nimi	Määritelmä	Esimerkki
Kohteliaisuusmerkinnät	Vaihtoehtoinen, yhteistyöhön kutsuva elementti, joka on liitetty pyyntöön.	Ee saisinko <i>kiitos</i> rahaa (V22)
Vähättely	Adverbiaali eli verbiä määrittävä ilmaisu, joka vähättelee pyynnön toimintaa.	Vaihdatko mulle rahaa <i>vähän</i> (T2)
Varaus	Adverbiaali, jota puhuja käyttää, kun hän toivoo välttävänsä täsmällistä ehdotusta.	Hmm voisitko auttaa <i>jotenkin</i> (Y8)
Oma mielipide	Elementit, joilla puhuja ilmaisee oman mielipiteensä pyynnön toiminnasta silti lieventäen pyynnön jämäkkyyttä.	<i>Valitettavasti</i> ei riitä (Y10)
Epävarmuusindikaattori	Ehdotuksellinen muotoilija, jota puhuja käyttää mukauttaakseen vaikutusta, joka pyynnöllä todennäköisesti on kuulijaan.	Voisitko <i>mahdollisesti</i> / <i>ehkä</i> lainata muistiinpanojasi?
Puhuttelu	Tavanomainen puheilmaus, jonka tavoitteena on lisätä, luoda tai palauttaa keskustelijoiden välistä harmoniaa, joka voi olla uhattuna pyynnön takia.	<i>Tiedäthän</i> , haluaisin todella, että esittelisit työsi ensi viikolla.
Loppukiteymä	Pyynnön loppuun sijoittuvat elementit, joita puhuja käyttää silloin, kun hän haluaa vedota kuulijan hyväntahtoiseen ymmärrykseen.	Siivoa kulta keittiö, <i>siivoathan</i> / <i>okei</i> ?

(V22) = Koehenkilön tunniste

Tukisiirtoja voidaan taas kutsua ulkoisiksi muotoiluiksi, sillä nämä pyyntöä tukevat ilmaukset ovat varsinaisen pyynnön ulkopuolella (Taulukko 6.). Tukisiirrot ovat lisälausuntoja joko edeltäen tai seuraten varsinaista pyyntöä ja niiden tehtävänä on tukea pyyntöä asianmukaisesti ja asettaa konteksti lieventäen pyynnön määräävyyttä. Jatkossa tukisiirroista käytetään termiä ulkoiset muotoilut.

Taulukko 6. Blum-Kulkan ym. (1989) CCSARP-projektin mukaiset lieventävät ulkoiset muotoilut

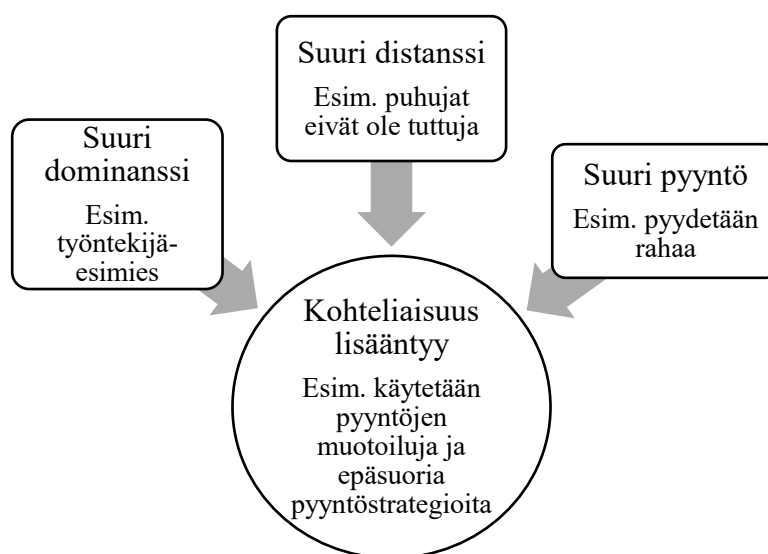
Nimi	Määritelmä	Esimerkki
Valmistavat siirrot	Puhuja valmistelee kuulijan tulevaan pyyntöön.	<i>Haluaisin kysyä sinulta jotakin...</i>
Esivarmistus	Puhuja yrittää saada kuulijan sitoutumaan pyynnön suorittamiseen ennen varsinaisen pyynnön esittämistä.	<i>Voisitko tehdä minulle palveluksen?...</i>
Perustelu	Puhuja antaa syitä, selityksiä tai oikeutuksia hänen pyynnölleen.	<i>E e mun kassakone meni rikki voisitko antaa toisen (T10)</i>
Aseistariisunta	Puhuja yrittää poistaa kaikki mahdolliset kieltäytymiset, joita kuulija saattaa nostaa esiin kuullessaan pyynnön.	<i>Tiedän, ettet pidä muistiinpanojesi lainaamisesta, mutta voisitko tehdä poikkeuksen tällä kertaa?</i>
Palkkiolupaus	Lisätäkseen pyynnön toteutumisen todennäköisyyttä puhuja lupaa suoritetusta pyynnöstä palkkion.	<i>Ee voisinko saada sinulta vähän rahaa voit saada vaikka tämän minulta (Y8)</i>
Impositiivisuuden minimoija	Puhuja yrittää vähentää pyynnön määräävyyttä.	<i>Voisitko antaa kyydin, mutta vain jos olet menossa samaan suuntaan.</i>

(T10) = Koehenkilön tunniste

1.3.5 Pyynnön dominanssi, distanssi ja suuruus

Pyyntöä esitettäessä sekä aikuisten että lasten on todettu vaihtelevan pyynnön kielellisiä ja strategisia muotoja tilanteen kontekstin mukaan (Achiba, 2003; Otcu & Zeyrek, 2008). Pyytjäjä toisin sanoen valitsee, kuinka määräävän pyynnön hän esittää erilaisten sosiopragmaattisten taustamuuttujien pohjalta. Kyseisiä muuttujia ovat muun muassa henkilökohtaiset muuttujat (kuulijan ikä ja sukupuoli), pyynnön tavoitteen tyyppi (koskeeko pyyntö toimintaa, tavaraa, lupaa tai informaatiota), tilanne (julkinen tai yksityinen), keino (kirjallinen tai suullinen) ja sosiaaliset muuttujat (dominanssi eli valta ja distanssi eli etäisyys) (Blum-Kulka ym., 1989). Brown ja Levinson (1987) ovat esittäneet, että dominanssi, distanssi ja pyynnön suuruus vaikuttavat eniten puhujan esittämän pyynnön muotoon.

Dominanssilla tarkoitetaan valtaa, auktoriteettia tai sosiaalista asemaa pyyntöön osallistuvien henkilöiden välillä: pyyntötilanteessa pyytäjällä voi siis olla enemmän (esim. vanhempi-lapsi) tai vähemmän (esim. työntekijä-esimies) valtaa kuin kuulijalla, tai osallistujat voivat olla keskenään samanarvoisia (esim. opiskelutoverit) (Hendriks, 2008). Distanssi eli pyytäjän ja kuulijan välinen etäisyys tarkoittaa sitä, tuntevatko henkilöt entuudestaan toisensa, eli kuinka tuttuja he ovat toisilleen (esim. myyjä ja asiakas eivät tunne toisiaan, kun taas opiskelutoverit tuntevat toisensa). Pyynnön suuruus kertoo, kuinka suuresta tai pienestä pyynnöstä on kyse (Hendriks, 2008). Esimerkiksi rahan pyytämistä voidaan pitää suurena palveluksena, kun taas kynän pyytäminen on suhteellisen pieni palvelus. Kuviossa 2. esitetään pyynnön taustamuuttujien vaikutus kohteliaisuuteen.

Kuvio 2. Taustamuuttujien vaikutus pyynnön kohteliaisuuteen

Yleisesti voidaan todeta, että mitä vieraampia keskustelukumppanit ovat toisilleen, mitä suurempi valta kuulijalla on ja mitä suurempi pyyntö pyytäjällä on esitettävänä, sitä enemmän pyytäjä pyrkii kohteliaisuuteen pyynnössään (Martínez-Flor & Usó-Juan, 2006). Dominanssi, distanssi ja pyynnön suuruus voivat siis vaikuttaa pyyntöjen aloittimiin (esim. tuttua henkilöä voidaan puhutella nimellä), perspektiiveihin (esim. puhuja voi häivyttää suuren pyynnön toteuttajan persoonattomalla näkökulmalla), pyyntöstrategioihin (esim. matalammassa asemassa oleva työntekijä pyytää pomolta apua epäsuorasti) ja pyynnön muotoiluun (esim. rahaa pyydetessä käytetään lieventäviä muotoiluja). Eri kielet ja kulttuurit voivat kuitenkin hahmottaa pyyntötilanteita eri tavoin, ja tämän vuoksi yhdessä kulttuurissa pyyntö saattaa olla asianmukainen tietyssä tilanteessa, kun taas toisessa kulttuurissa pyyntö ei olisi sopiva kyseiseen tilanteeseen.

Economidou-Kogetsidis (2010) huomasiikin katsausartikkelissaan, että jotkin tutkimukset tukivat kyseisten kolmen muuttujan ja pyyntömuotojen valinnan välistä suhdetta (Blum-Kulka ym., 1989; Brown & Levinson, 1978; Félix-Brasdefer, 2006), kun taas jotkin tutkimukset eivät tukeneet. Esimerkiksi israelilaisten pyyntöjen suoruuden valintaan eniten vaikuttaneet tekijät olivat pyynnön tavoitteen tyyppi, kuulijan ikä ja dominanssi (Blum-Kulka, Danet & Gerson, 1985). Onkin muistettava, että eri kulttuurit arvioivat tilanteessa vaikuttavia taustamuuttujia eri tavoin, eikä mikään yksittäinen taustatekijä voi täysin selittää keskustelukäyttäytymisessä tehtyjä kielellisiä valintoja (Muikku-Werner, 1997). Lukuisissa tutkimuksissa on kuitenkin osoitettu, että monista eri kielistä ja kulttuureista tulevat ihmiset ovat sensitiivisiä sosiaalisille taustamuuttujille, ja että erityisesti dominanssi, distanssi ja pyynnön suuruus ovat muuttujia, joiden olemassaoloa ei tarvitse kyseenalaistaa (Blum-Kulka & House, 1989; Blum-Kulka ym., 1985; Ervin-Tripp, 1976, 1977).

1.4 Kielenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien pyynnöt

Kun pyyntö sanotaan, oletuksena on, ettei kuulija toimisi puhujan haluamalla tavalla ilman pyynnön esittämistä. Tämän vuoksi kuulijan toiminnan- ja päätöksenvapaus rajoittuu, mikä on tyypillistä kasvoja uhkaavaa toimintaa (Brown & Levinson, 1978). Välttääkseen epämukavan kokemuksen syntymistä kuulijalle puhujan on edettävä varovaisesti pyynnön esittämisessä ja osattava käyttää erilaisia tapoja pyynnön määräävyyden pehmentämiseksi. Määräävyyden aiheuttamien kielteisten tuntemusten lieventäminen onkin yksi keskeinen vuorovaikutuksellinen taito.

Kun tarkastellaan yleisellä tasolla kielenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien pyyntöjen toteutusta, lukuisissa tutkimuksissa on havaittu, että kielellisten muotojen valikoima, jolla kielellisiä toimintoja, kuten pyyntöjä, voidaan toteuttaa ja muotoilla, on kielenoppijoilla tyypillisesti rajoittuneempi ja yksinkertaisempi kuin syntyperäisillä puhujilla (Blum-Kulka, 1991; Kasper, 1981; Scarcella, 1979). Myös Muikku-Wernerin (1997) tutkimuksessa havaittiin, että syntyperäisillä suomenpuhujilla on halussaan useampia kielellisiä muotoja kuin suomenoppijoilla, ja syntyperäiset suomenpuhujat halusivat muunnella pyyntöjään kokonaisvaltaisesti. Suomenoppijoilla oli kuitenkin välillä pyynnöissään melko mutkikkaita rakenteita, joita syntyperäiset suomenpuhujat käyttävät puheessaan harvoin (Muikku-Werner, 1997).

Kielenoppijoiden on myös havaittu eroavan kaikissa taitotasoissa syntyperäisistä puheaktien sisällössä ja puheaktien suoruudessa (Barron, 2003; Blum-Kulka & Olshtain, 1986; Woodfield, 2006). Elliksen (1992) tutkimuksessa taas selvisi, että teini-ikäisten kielenoppijoiden pyyntökategorioiden alaluokkien joukko laajeni ja tietyn pyyntökatégorian alaluokkien käyttö kasvoi ajan kuluessa kuitenkin ilman, että kummallekaan oppijalle olisi kehittynyt syntyperäisten puhujien täyttä pyyntökatégorioitten joukkoa. Yhteenvedon voidaan todeta, että vieraan kielen oppijoiden taitotason kasvaessa konventionaalisesti epäsuorien strategioiden ja pyyntöjen muotoilujen lisääntyvä käyttö alkaa muistuttaa syntyperäisten pyyntöjä, vaikkakin oppijat käyttävät kielellisiä muotoja eri tavoin (Kasper & Rose, 2002).

Kasper ja Rose (2002) ovatkin muodostaneet Elliksen (1992) ja Achiban (2003) tutkimusten perusteella toisen kielen oppijoiden pyyntöjen viisi kehitysvaihetta: 1. yksinkertainen pyyntö, 2. kaavamainen pyyntö, 3. purettu pyyntö, 4. pyynnön pragmaattinen laajentuminen ja 5. pyynnön hienosäätö. Ensimmäisessä vaiheessa pyyntö on hyvin kontekstiriippuvainen ja se ilmaistaan minimaalisilla kielellisillä tavoilla. Toisessa vaiheessa tukeudutaan imperatiiveihin ja analysoimattomiin rutiinimuotoihin, kunnes kolmannessa vaiheessa vieraan kielen oppija kykenee purkamaan muodot produktiivisempaa käyttöä varten ja tapahtuu vaihto suorista pyyntömuodoista konventionaalisesti epäsuoriin muotoihin. Neljäs vaihe sisältää monien uusien kielellisten muotojen lisäyksen pyyntöjen valikoimaan, ja viidennessä vaiheessa oppija pystyy hienosäätämään pyyntöjään erilaisissa konteksteissa. Vaikka aineisto, jonka pohjalta yleiset kehitysvaiheet on laadittu, on ollut melko pieni, muutkin tutkimukset ovat kuitenkin löytäneet näyttöä, joka tukee edellä mainittuja vieraan kielen oppijan pyyntöjen viittä kehitysvaihetta (Hill, 1997; Rose, 2000; Trosborg, 1995).

Myös pyyntökategorioiden käytössä on havaittu eroavaosuuksia syntyperäisten puhujien ja kielenoppijoiden välillä. Aloittimien kohdalla tutkimuksissa on havaittu, että kielenoppijat pystyvät käyttämään niitä jo melko varhaisessa vaiheessa vieraan kielen pyynnöissään. (Scarcella, 1979; Schauer, 2007; Woodfield, 2012). Muun muassa Muikku-Wernerin (1997) tutkimuksessa suomenoppijat käyttivät hieman enemmän aloittimia kuin suomalaiset, ja suomalaiset puolestaan käyttivät monenlaisia erilaisia aloittimia pyynnöissään. Molemmat ryhmät käyttivät eniten huomionherättäjiä (esim. *hei*, *kuule*), ja puhuttelumuodoista yleisin oli etunimi. Yleisesti aloittimet eivät kuitenkaan olleet kovin suosittuja suomalaisten tai suomenoppijoiden pyynnöissä. Altasanin, (2016),

Otcun ja Zeyrekin, (2008) ja Rosen, (2009) tutkimuksissa aloittimien käyttö puolestaan lisääntyi kielenoppijoilla taitotason kasvaessa.

Useat pyyntöjen perspektiivejä tutkineet tutkimukset ovat puolestaan havainneet, että sekä kielenoppijat että syntyperäiset puhujat suosivat kuulijakeskeistä näkökulmaa (pyyntö esitetään kuulijalle, esim. *Voitko avata ikkunan?*) pyyntöjen esittämisessä (Ellis, 1992; Muikku-Werner, 1997; Najafabadi & Paramasivam, 2012). Toisaalta persoonamuotoja välttelevien näkökulmien, kuten persoonattoman ja kuulija- ja puhujakeskeisten näkökulmien (esim. *Voimme mennä?*), vähäinen käyttö on myös havaittu monissa tutkimuksissa (Ellis, 1992; Félix-Brasdefer, 2007; Woodfield & Economidou-Kogetsidis, 2010). Suomalaisten ja suomenoppijoiden perspektiivien jakauman havaittiin olevan samankaltainen kuin kansainvälisissä tutkimuksissa, ja sekä suomalaiset että suomenoppijat viittasivat kuulijaan hieman yli puolissa tapauksissa (Muikku-Werner, 1997). Osassa tutkimuksista on myös raportoitu kielen taitotason merkityksestä perspektiivien käytössä: muun muassa Elliksen (1992) ja Trosborgin (1995) tutkimuksissa kielenoppijoiden taitotason kehittyessä kuulijanäkökulman käyttö väheni ja vastaavasti puhujanäkökulman (esim. *Saisinko mennä?*) käyttö lisääntyi.

Pyyntöstrategioiden osalta useissa tutkimuksissa on havaittu, että kielenoppijat suosivat pyynnöissä suoria strategioita (esim. *Anna tänne*) enemmän kuin syntyperäiset puhujat (Fukushima, 1990; Koike, 1989; Tanaka 1988), mutta toisaalta esimerkiksi heprean oppijoiden on todettu suosivan epäsuoria pyyntöjä (Blum-Kulka, 1982, 1991). Myös suomenoppijat suosivat jonkin verran enemmän suoraa strategiaa, mutta yllättävän usein käytettiin lisäksi epäkonventionaalisesti epäsuoraa strategiaa (vihje, esim. *Täällä on kylmä*) (Muikku-Werner, 1997). Lapsioppijoiden on myös havaittu käyttävän suoria strategioita useammin kuin konventionaalisesti epäsuoria (esim. *Voisitko tulla tänne?*) ja epäkonventionaalisesti epäsuoria strategioita (Cromdal, 1996; Ellis, 1992; Rose, 2000).

Vieraan kielen oppijoiden taitotason kasvun on havaittu olevan yhteydessä suorien strategioiden vähenemiseen ja epäsuorien strategioiden kasvuun, ja edistyneiden oppijoiden pyyntöstrategiat alkavat muistuttaa syntyperäisten käyttämiä strategioita (Félix-Brasdefer, 2008; Hill, 1997; Rose, 2000). Toisin sanoen vieraan kielen taitotasoltaan aloittelijat käyttävät tavallisesti suurempia strategioita kuin syntyperäiset kielenpuhujat (Rose, 2000; Scarcella, 1979), mutta taitotason kasvaessa suorien strategioiden käyttö vähenee ja oppijat käyttävät enemmän konventionaalisesti epäsuoria

strategioita (Felix-Brasdefer, 2008; Hill, 1997). Samanlainen kehityssuunta on havaittu myös lapsioppijoilla: epäsuorat strategiat ovat rajoittuneet, mutta niiden käyttö lisääntyy lapsen taitotason kasvaessa (Cromdal, 1996; Ellis, 1992; Rose, 2000; Solé & Soler, 2005). Vieraan kielen taitotason kasvaessa oppijat käyttävät myös monipuolisemmin pyyntöstrategioita (Chang, 2010; Rose, 2000; Sabaté i Dalmau & Curell i Gotor, 2007).

Yleisesti pyyntöjen muotoiluja koskevien tutkimusten perusteella voidaan todeta, että kielenoppijat käyttävät niukasti pyyntöjen muotoiluja (Faerch, & Kasper 1989; Kasper, 1981; Trosborg, 1995). Muotoiluja käyttäessään kielenoppijoiden on todettu suosivan enemmän ulkoisten kuin sisäisten muotoilujen käyttöä pyyntöjen lieventämisessä (Faerch & Kasper, 1989; Hassall, 2001). Kielenoppijat käyttävät vähemmän sekä pyyntöjen muotoiluja että erityyppisiä pyyntöjen muotoiluja kuin syntyperäiset puhujat (Economidou-Kogetsidis, 2008; Woodfield, 2008). Edistyneetkään oppijat eivät onnistu saavuttamaan kohdekielen normeja pyyntöjen muotoilujen käytössä (Barron, 2003; Faerch & Kasper, 1989; House & Kasper, 1987). Myös lapsilla pyyntöjen muotoilut ovat rajoittuneet ja niitä käytetään niukasti, mutta muotoilujen käyttö lisääntyy vieraan kielen taitotason kasvaessa (Ellis, 1992; Cromdal, 1996; Rose, 2000; Solé & Soler, 2005). Aikuisoppijoilla on havaittu sama taitotason kasvun vaikutus ulkoisten ja sisäisten muotoilujen monipuolisempaan käyttöön (Chang, 2010; Félix-Brasdefer, 2007; Kobayashi & Rinnert, 2003).

Sisäisiä muotoiluja tutkimalla Otcu ja Zeyrek (2008) havaitsivat, että oppijat käyttivät vähemmän syntaktisia (lauserakenteiset lievennyskeinot, esim. konditionaali) kuin leksikaalis-fraasilieventäjiä (sanastolliset lievennyskeinot, esim. *Voitko auttaa **vähän**?*), ja Hendriksin (2008) tutkimus osoittaa, että syntyperäiset puhujat käyttivät enemmän syntaktisia lieventimiä kuin kielenoppijat. Kaiken kaikkiaan useissa tutkimuksissa on havaittu, että oppijat käyttävät hyvin rajoittuneesti sisäisiä muotoiluja (Kasper, 1981; Hassall 2001; Woodfield, 2006), ja tämän haivitsi myös Muikku-Werner (1997) tutkiessaan suomalaisten ja suomenoppijoiden pyyntöjen lieventämistä. Englantia puhuvilla ”please” kohteliaisuudenilmaisimen on tyypillisesti käytetyin sisäinen muotoilu kielenoppijoilla, ja sitä käytetään usein liikaa (Faerch & Kasper, 1989). Solé ja Soler (2005), Ellis (1992) ja Muikku-Werner (1997) havaitsivat, että lapsioppijat ja suomenoppijat käyttivät myös paljon kohteliaisuuden ilmaisinta pyynnöissään sisäisenä muotoiluna. Rose (2009) kuitenkin huomasi, että lapsen vieraan kielen taitotason kasvaessa ”please” kohteliaisuusilmaisimen käyttö hieman väheni. Suomalaisten sekä

suomenoppijoiden syntaktiset muotoilut puolestaan keskittyvät kysymyslauseeseen ja konditionaaliin, ja tavallisin kohteliaisuuskoodin esiintymä on kysyvä pyyntö, johon liittyy hyvin usein konditionaali (esim. *Voisitko antaa banaanin?*) (Muikku-Werner, 1997). Imperatiivin käyttö oli selvästi vähäisempää sekä syntyperäisillä suomenpuhujilla että suomenoppijoilla.

Kielenoppijoiden ulkoisissa muotoiluissa (pyyntöä tukevat ilmaukset, esim. *Voitko lainata kynää? Unohdin omani kotiin.*) yksi piirre nousee esille useassa tutkimuksessa: kielenoppijoiden monisanaisuus. Kielenoppijoiden pyynnot ovat usein hyvin pitkiä, ja he käyttävät runsaasti esivalmisteluja ja perusteluja pyynnössään (Blum-Kulka ym., 1989). Ulkoisten muotoilujen liiallinen käyttö onkin tyypillinen piirre kielenoppijoilla (Faerch & Kasper, 1989; Schauer, 2009). Osassa tutkimuksissa on kuitenkin raportoitu, että syntyperäiset käyttävät eniten ulkoisia muotoiluja (Hill, 1997; Otcu & Zeyrek, 2008). Suomalaisten ja suomenoppijoiden ulkoisten muotoilujen yleisessä käytössä ei havaittu määrällistä eroa (Muikku-Werner, 1997). Suuressa osassa tutkimuksista sekä kielenoppijat että syntyperäiset puhujat käyttävät eniten ulkoisista muotoiluista perusteluja, jotka antavat syitä tai selityksiä esitetylle pyynnölle (Hassall, 2001; House & Kasper, 1987; Otcu & Zeyrek, 2008). Myös lapsi- ja suomenoppijoiden on todettu käyttävän ulkoisista muotoiluista eniten perusteluja (Ellis, 1992; Muikku-Werner, 1997).

Sosiaalisilla taustamuuttujilla on todettu olevan vaikutus pyynnön tuottamiseen kielestä riippumatta (Blum-Kulka ym., 1989). Kielenoppijat hyödyntävät kontekstuaalista tietoa strategisissa valinnoissaan pyynnön tuottamisessa (Blum-Kulka, 1982; Kasper, 1989; Rintell & Mitchell, 1989), mutta oppijoiden strategian valinta on joskus vähemmän riippuvaista kontekstuaalisista tekijöistä kuin syntyperäisten puhujien (Tanaka, 1988; Fukushima, 1990). Muikku-Wernerin (1997) tutkimuksessa suomenoppijat olivat kuitenkin tietoisia vaihtelun mahdollisuudesta, hallinnassa ei tosin ollut kovin montaa keinoa. Suomenoppijoiden variointipyrkimykset olivat selkeitä, eli oppijat pyrkivät ottamaan tilanteen huomioon pyyntöjen esittämisessä. Useissa tutkimuksissa on havaittu, etteivät lapset, jotka opettelevat vierasta kieltä, juurikaan muuntele pyyntöjään sosiaalisten muuttujien mukaan. Tutkimuksissa ei ole juurikaan raportoitu lasten ottavan huomioon esimerkiksi keskustelukumppanin asemaa tai tuttuutta pyyntöä tuottaessaan (Achiba, 2003; Ellis, 1992; Rose, 2000, 2009). Yksikielisten lasten on taas todettu jo varhain ottavan huomioon sosiaaliset muuttujat pyyntöjen tuottamisessa (Andersen, 1990; Uçar & Akyol Bal, 2015).

Yhteenvedona syntyperäisten puhujien ja kielenoppijoiden pyyntöjen tutkimusten päätulokset voidaan tiivistää seuraavasti (Taulukko 7.): 1. syntyperäisten puhujien ja kielenoppijoiden pyyntökategorioiden käytössä on eroja, 2. kielen taitotasolla on vaikutus siihen, miten pyyntöjä toteutetaan ja 3. sosiaaliset taustamuuttujat vaikuttavat sekä syntyperäisten että kielenoppijoiden pyyntöjen kielentämiseen, mutta ryhmät huomioivat muuttujat eri tavoin (Blum-Kulka, 1991; Kasper & Rose, 2002; Fukushima, 1990).

Taulukko 7. Kielenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien pyyntöjen tutkimusten päätulokset

Pyyntöjen tutkimusten yleiset tulokset	Merkitys	Esimerkki kielenoppijan pyynnöstä	Esimerkki syntyperäisen puhujan pyynnöstä
1. Syntyperäisten puhujien ja kielenoppijoiden pyyntökategorioiden käytössä on eroja.	Kielellisten muotojen valikoima, jolla pyyntöjä voidaan toteuttaa, on kielenoppijoilla tyypillisesti rajoittuneempi ja yksinkertaisempi kuin syntyperäisillä puhujilla (Blum-Kulka, 1991; Kasper, 1981).	Saanko rahaa (V24)	ee voisinko saada sinulta vähän rahaa voit saada vaikka tämän minulta (Y8)
2. Kielen taitotasolla on vaikutus siihen, miten pyyntöjä toteutetaan.	Kielenoppijoiden pyynnöt lähestyvät usein syntyperäisten puhujien pyyntöjä taitotason kasvaessa (Kasper & Rose, 2002).	aloittelija: auta tuu auta (V24) edistynyt: Saisinko apua kantamaan (V21)	ö voit sä tulla hakee koska mul on liikaa tavaraa (Y4)
3. Sosiaaliset taustamuuttujat vaikuttavat sekä syntyperäisten että kielenoppijoiden pyyntöjen kielentämiseen, mutta ryhmät huomioivat muuttujat eri tavoin.	Kielenoppijoiden pyyntömuotojen valinta on joskus vähemmän riippuvaista kontekstuaalisista tekijöistä kuin syntyperäisten puhujien (Tanaka, 1988; Fukushima, 1990).	iso pyyntö, jossa oletetaan kohteliaisuutta: lisää rahaa anta (V24)	iso pyyntö, jossa oletetaan kohteliaisuutta: voisitko antaa lisää rahaa tämä ei riitä (Y7)

(V24) = Koehenkilön tunniste

Kohdassa 1. syntyperäisten ja kielenoppijoiden pyyntökategorioiden käytön on todettu eroavan sekä määrällisesti että laadullisesti toisistaan: muun muassa kielenoppijoiden pyyntöjen muotoiluista on havaittu, että kielenoppijat käyttävät niitä määrällisesti vähemmän, ja että heillä ei ole montaa erilaista pyyntöjen muotoilukeinoa käytössä (Economidou-Kogetsidis, 2008; Woodfield, 2008). Kohdassa 2. taitotason vaikutus pyyntöjen kielentämisessä voidaan nähdä muun muassa strategian valinnassa, jossa aloittelevat kielenoppijat käyttävät helposti liian suoraa pyyntöä, kun taas kokeneemmat kielenoppijat osaavat jo lieventää pyyntöään esittämällä sen epäsuorana (Felix-Brasdefer,

2008; Hill, 1997). Kohdassa 3. viitataan siihen, että kielenoppijat pystyvät kielentämään pyyntöjään pyyntötilanteen mukaan, mutta he saattavat jättää kontekstin huomiotta ja esimerkiksi esittää syntyperäisen näkökulmasta liian suoran pyynnön korkeammassa asemassa olevalle henkilölle (Tanaka, 1988; Fukushima, 1990).

2 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tutkia esikouluikäisten suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjen kielentämistä erilaisissa pyyntötilanteissa. Tutkielma laajentaa Muikku-Wernerin (1997) tutkimusta, jossa tarkasteltiin aikuisten syntyperäisten suomalaisten ja ei-syntyperäisten suomenoppijoiden pyyntöjen eroja erilaisissa kirjoitetuissa pyyntötilanteissa. Laajennuksena Muikku-Wernerin tutkimukseen tässä tutkielmassa tutkitaan lapsia lapsille soveltuvalla aineistonkeruumenetelmällä, ja aineistoa analysoidaan laadullisin ja tilastollisin menetelmin. Tutkielma tuo uutta tietoa suomea oppivien lasten pragmaattisista taidoista, sillä aiempaa tutkimusta maahanmuuttajalasten tekemistä suomenkielisistä pyynnöistä ei ole tehty. Tutkimus tuo myös tarvittavaa lisätietoa syntyperäisten suomenkielisten lasten tekemistä pyynnöistä.

Tutkielmassa oletetaan, että suomen kielen taitotasoryhmien välillä on eroja pyyntökategorioiden käytössä, mikä näkyy erityisesti kielenoppijoiden suorien strategioiden suurempana (Hutz, 2006; Otcu & Zeyrek, 2008; Woodfield, 2008) ja pyyntöjen muotoilujen pienempänä (Economidou-Kogetsidis, 2008; Woodfield, 2008) käyttönä verrattuna syntyperäisiin puhujiin. Muille pyyntökatteorioille ei voi asettaa tarkkoja hypoteeseja, sillä aiempi tutkimus on huomattavasti puutteellisempaa pyyntöjen aloittimien ja perspektiivien kuin strategioiden ja muotoilujen osalta. Lisäksi tavoitteena on kuvata, miten tutkittavat muotoilevat pyyntöjään puhujien väliseltä valta-asemaltaan eli dominanssiltaan, puhujien väliseltä tuttuudeltaan eli distanssiltaan ja pyynnön suuruudeltaan erilaisissa tilanteissa. Koska aiempi tutkimusnäyttö lasten tekemien pyyntöjen muotoilujen suhteesta pyyntötilanteen taustamuuttujiin on varsin niukkaa sekä tutkimusasetelmat ja lasten iät hyvin vaihtelevia, ei aiemman tutkimuksen pohjalta voi muodostaa hypoteesia. Pro gradu -tutkielman tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on 6–7-vuotiaiden suomen kielen taitotasoltaan aloittelijoiden, edistyneiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjen aloittimisissa, perspektiiveissä, pyyntöstrategioissa ja pyyntöjen muotoiluissa?
2. Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on 6–7-vuotiaiden suomen kielen taitotasoltaan aloittelijoiden, edistyneiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjen muotoiluissa dominanssiltaan, distanssiltaan ja pyynnön suuruudeltaan erilaisissa pyyntötilanteissa?

3 TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄT

Pro gradu- tutkielman aineisto on kerätty osana Pakolais- ja ulkomaalaistaustaisten lasten (PAULA) päiväkodeissa toteutetun kielellisen pienryhmäintervention vaikuttavuutta selvittävää tutkimushanketta *Maahanmuuttajataustaisten nelivuotiaiden lasten varhennettu suomen kielen opetus päiväkotiryhmissä: Seurantatutkimus puheilmaisuun ja puheen ymmärtämisen taitojen kehityksestä monikielisillä lapsilla*. Tutkimushankkeen vastuullinen johtaja on professori Minna Laakso. Yhteistyössä vastuullisen johtajan kanssa tutkimuksen alkuperäisasetelman suunnittelivat Turun yliopiston logopedian opiskelijat Taija Kurki, Inkeri Laine, Jutta Maja, Vilja Parkkunen ja Elisa Ristimäki. Alkuperäisasetelman pohjalta kerättiin pilottiaineisto vuosina 2015–2016.

Tämä tutkimus on osa PAULA-pienryhmäinterventiotutkimuksen jatkoa, jossa aineiston keruuta ja tutkimusasetelmaa laajennettiin. Jatkotutkimuksen ovat toteuttaneet yhteistyössä Minna Laakso ja Turun kaupungin puheterapeutit Marja Hämäläinen ja Eija Ahti sekä Turun yliopiston logopedian opiskelijat Niina Aho, Tia Augustin, Sini Hirvensalo, Ilona Huttunen, Elina Keränen, Iiris Martin, Maiju Mäkiö, Maria Nukarinen ja Lotta Seppänen. Jatkotutkimuksen aineistot kerättiin vuosina 2017–2018. Tämä tutkimus käsittelee 6–7-vuotiaiden suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjen kielellistä ilmaisua erilaisissa pyyntötilanteissa.

Tätä pro gradu -tutkielmaa voidaan pitää eräänlaisena laajennuksena Muikku-Wernerin (1997) tutkimukseen pyyntöjen osalta. Molemmissa tutkimuksissa tutkitaan samoja pyyntökategorioita, sekä tilanteiden taustamuuttujien vaikutusta pyyntöjen kielentämiseen. Itse tutkimuksen tutkittavissa, toteuttamisessa ja tiedon analysoinnissa on kuitenkin eroja. Tässä tutkielmassa tutkitaan lapsia, ja suomen kielen oppijat on jaettu kahteen eri taitotasoryhmään. Muikku-Werner tutki puolestaan aikuisia, ja suomenoppijat olivat kaikki samaa ryhmää. Lisäksi tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmää on sovellettu lapsille sopivaksi pyyntökorteilla (Liite 6.), kun taas Muikku-Wernerin tutkittavat ovat täydentäneet kirjallisesti pyynnöt erilaisiin tilanteisiin. Muikku-Wernerin käyttämän laadullisen tarkastelun ohella tässä tutkimuksessa on käytetty myös tilastollisia menetelmiä kerätyn tutkimusaineiston analysoinnissa. Primaari tutkimusaihe on kuitenkin sama kummassakin tutkimuksessa pyyntöjen osalta: tavoitteena on selvittää, eroavatko syntyperäisten suomenpuhujien ja ei-syntyperäisten suomenoppijoiden tuottamat pyynnöt erilaisissa pyyntötilanteissa.

3.1 Tutkittavat

Kaikkien tutkittavien tiedot on koottu taulukkoon 8. Tutkimuksessa oli mukana yhteensä 30 6–7-vuotiasta tutkittavaa: 20 maahanmuuttajataustaista ja 10 syntyperäistä suomalaista lasta. Maahanmuuttajataustaisista lapsista kahdeksan oli osallistunut 4-vuotiaana PAULA-tutkimushankkeen pilottivaiheen pienryhmätoimintaan ja kolme oli ollut tutkimuksessa verrokkeina ilman pienryhmätoimintaa. Loput tutkittavista (n = 19) rekrytoitiin samoista Turun alueen suomenkielisistä päiväkodeista kuin PAULA-tutkimushankkeessa aiemmin mukana olleet lapset lukuun ottamatta kolmea yksikielistä tutkittavaa, jotka rekrytoitiin PAULA-projektin tutkijoiden kautta.

Taulukko 8. Kaikkien tutkittavien tiedot

	N	Sukupuoli		Ikä (kk)		Päiväkodissa oloaika (kk)		Kielitestien Z-pisteet*		Äidinkieli
		Tyttö	Poika	Ka	Kh	Ka	Kh	Ka	Kh	
Aloittelijat	10	5	5	81.8	3.71	32.9	11.6	-1.93	2.29	arabia (6), vietnam (2), bosnia (1), kurdi (1)
Edistyneet	10	7	3	81.3	2.91	46.1	18.0	0.65	0.55	venäjä (3), albania (1), arabia (1), dari (1), kurdi (1), romania (1), somali (1), vietnam (1)
Syntyperäiset	10	4	6	82.1	4.18	-	-	1.28	0.40	suomi (10)
Yhteensä	30	16	14	81.7	3.52	-	-	-	1.94	suomi (10), arabia (7), venäjä (3), vietnam (3), kurdi (2), bosnia (1), albania (1), dari (1), romania (1), somali (1)

* = Fonologiatesti II:n ja Reynell III - kielellisen kehityksen testin puheen ymmärtämisen osion Z-pisteet

Lasten taustatiedot saatiin tutkimukseen osallistuneiden lasten vanhempien täyttämistä lomakkeista (Kysely vanhemmille lapsen taustatiedoista, 6-vuotisneuvolalomake) sekä

esikoulun opettajan täyttämistä lomakkeista (Suomen kielen oppimisen seuranta päiväkodissa 6-vuotiaana, 6-vuotisneuvolalomake, Kysely esikouluopettajalle koskien lapsen päiväkotiryhmää). Jos täytettyjä lomakkeita ei saatu vanhemmilta eikä esikouluopettajalta takaisin, puuttuvat taustatiedot selvitettiin soittamalla lapsen päiväkotiin. Tieto tutkittavan osallistumisesta puheterapiaan tarkistettiin lasten terveydenhuollon rekisteritiedoista Turun kaupungin terveydenhuollon myöntämällä tutkimusluvalla PAULA-toiminnasta vastaavalta puheterapeutilta.

Maahanmuuttajataustaisten lasten tuli puhua äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia, ja suomalaisten lasten tuli olla yksikielisiä suomenpuhujia. Lisäksi kaikkien tutkittavien tuli olla tutkimushetkellä suomenkielisessä päivähoidossa, jonka vuoksi alkuperäisestä 31 lapsen aineistosta yksi tutkittava jouduttiin jättämään pois tutkimuksesta. Neljällä maahanmuuttajataustaisista tutkittavista oli käynnissä oleva puheterapiajakso tai puheterapiasuositus tutkimuksen aikana. Maahanmuuttajataustaiset ja suomalaiset tutkittavat pyrittiin yhdenmukaistamaan iän ja sukupuolen mukaan.

Maahanmuuttajataustaiset lapset jaettiin suomen kielen taitotason mukaan kahteen 10 tutkittavaa sisältävään ryhmään: aloittelijoihin ja edistyneisiin. Syntyperäiset suomenpuhujat muodostivat oman 10 tutkittavan ryhmänsä. Tässä tutkimuksessa kaikkien tutkittavien suomen kielen taitotason mittaamiseen käytettiin Fonologiatesti II:ta (Kunnari, Savinainen-Makkonen & Saaristo-Helin, 2012) ja Reynell III - kielellisen kehityksen testin puheen ymmärtämisen osiota (Kortesmaa, Heimonen, Merikoski, Warma. & Varpela, 2001). Fonologiatestin testimanuaalista poiketen testi pisteytettiin vain sanaston osalta, sillä tässä tutkimuksessa testiä käytettiin pelkästään nimeämistestinä eikä lasten äännejärjestelmän hallinnan mittarina (Liite 4.). Syntyperäisten suomenpuhujien Fonologiatestistä saama pisteiden keskiarvo oli 89,6/92 ja vaihteluväli 8,5. Reynell III - kielellisen kehityksen testin puheen ymmärtämisen osio pisteytettiin testimanuaalin ohjeiden mukaisesti. Syntyperäisten suomenpuhujien standardipisteiden keskiarvo oli 112 ja vaihteluväli 45, mikä tarkoittaa, että syntyperäisten suomenpuhujien puheen ymmärtäminen oli ikätasoista. Suomen kielen taitotasoa ei voitu määrittää päiväkodin ja lasten vanhempien täyttämien kielitaidon arviointilomakkeiden perusteella, sillä kaikilta tutkimukseen osallistuneilta ei saatu täytettyjä lomakkeita takaisin.

IBM SPSS Statistics 25 -tietokoneohjelmaa hyödyntäen suomea toisena kielenä oppivien sekä yksikielisten lasten saamat Fonologiatestin sekä Reynellin raakapistemäärät

muunnettiin Z-pisteiksi ja pistemääristä saatiin yhteinen summamuuttuja. Z-pisteiden mediaani ($md = -.24$) määritteli sen, kumpaan taitotasoryhmään suomenoppija kuului. Kun kielenoppijat saatiin jaettua aloittelijoiden ja edistyneiden ryhmiin, tarkasteltiin vielä, olivatko ryhmät normaalisti jakautuneet ja erosivatko kielenoppijoiden ryhmät tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ja yksikielisten suomalaisten ryhmästä.

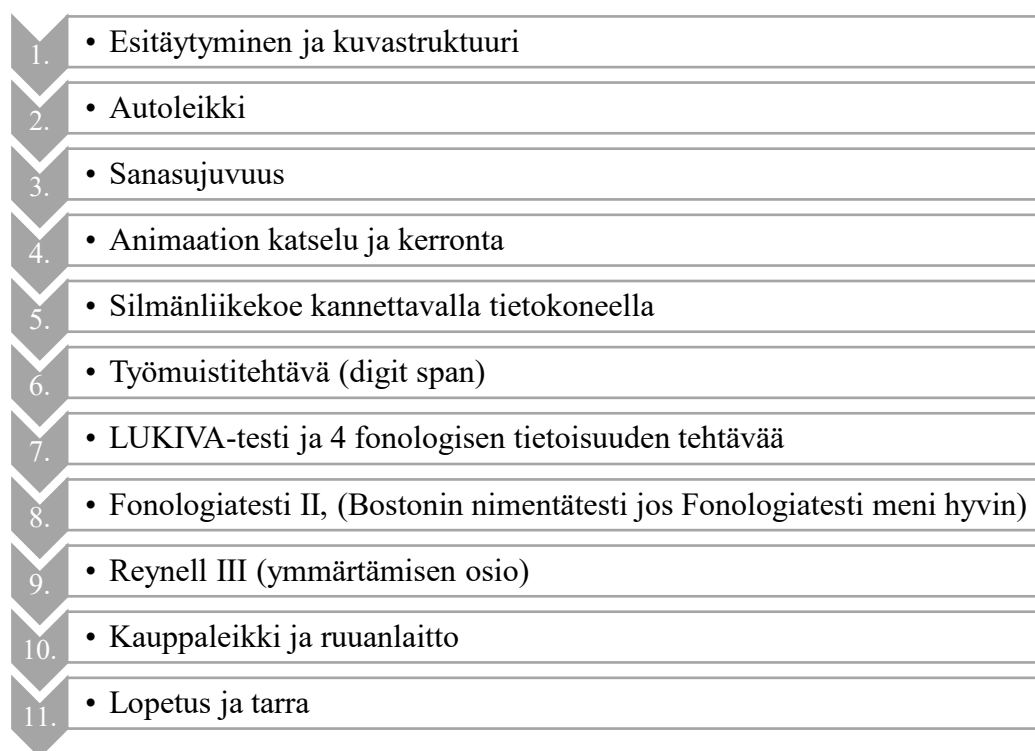
Ryhmien Z-pisteiden jakaumien normaalisuutta testattiin Shapiro-Wilkin testillä. Koska yksikielisten ja edistyneiden Z-pisteet olivat normaalisti jakautuneita (syntyperäiset: $p = .64$, edistyneet: $p = .92$) mutta aloittelijoiden Z-pisteet eivät olleet normaalisti jakautuneet ($p = .003$) ja otoskoot olivat pienet, päätettiin jatkovertailut toteuttaa epäparametrisin testein. Kruskal-Wallis -testin perusteella joidenkin ryhmien välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero Z-pisteissä ($\chi^2(2) = 22.17$, $p < .001$). Bonferroni-korjatuissa Mann-Whitney U -testin parittaisissa vertailuissa kaikki ryhmät erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan Z-pisteiden osalta (aloittelijat ja syntyperäiset: $U = 0.00$, $p < .001$, $r = .85$, edistyneet ja syntyperäiset: $U = 17.00$, $p = .03$, $r = .56$, aloittelijat ja edistyneet: $U = 0.00$, $p < .001$, $r = .85$).

Ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin iän, sukupuolen ja päiväkodissa oloaikojen suhteen. Ikä oli kaikissa ryhmissä normaalisti jakautunut (aloittelijat: $p = .17$, edistyneet: $p = .28$, syntyperäiset: $p = .71$). Ryhmien ikäjakaumaa analysoitiin Kruskal-Wallis -testillä, jonka mukaan ikäjakauma ei eronnut tilastollisesti merkitsevästi ryhmien välillä ($\chi^2(2) = .12$, $p = .94$). Ryhmien sukupuolijakaumaa tarkasteltiin puolestaan Khii-neliö -testillä, vaikka testin solujen määrän oletukset eivät täyttyneetkään. Sukupuolijakaumakaan ei eronnut tilastollisesti merkitsevästi ryhmien väillä ($\chi^2(2) = 1.88$, $p = .39$). Aloittelijoiden ja edistyneiden suomenoppijoiden päiväkodissa oloajat olivat normaalisti jakautuneet (aloittelijat: $p = .10$, edistyneet: $p = .27$). Kruskal-Wallis -testin perusteella päiväkodissa oloajat eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan aloittelijoiden ja edistyneiden välillä ($\chi^2(1) = 1.50$, $p = .22$). Lisäksi suomenoppijoiden äidinkielet erosivat jonkin verran aloittelijoiden ja edistyneiden ryhmissä erityisesti arabian ja venäjän osalta (Taulukko 8.).

3.2 Aineiston keruu

Tutkielma on poikittainen ryhmätutkimus, jossa lasten kielellisiä ominaisuuksia arvioitiin laajasti yhdellä tutkimuskäynnillä (Kuvio 3.). Vaikka noin puolet tutkimusryhmän maahanmuuttajataustaisista lapsista oli osallistunut aiemmin PAULA-

tutkimushankkeeseen, tässä tutkimuksessa otettiin huomioon vain 6–7-vuotiaana tehty arviointitilanne. Tutkimuskäynnit toteutettiin keväällä 2018 lasten päiväkodeissa lukuun ottamatta kolmea yksikielistä tutkittavaa, joiden testaukset toteutettiin Turun yliopistolla. Tutkimuskäynnille osallistui tutkittava lapsi, tutkimustilanteen arvioitsija ja kuvaaja. Aineiston keruun toteuttivat PAULA-tutkimushankkeeseen osallistuneet Turun yliopiston logopedian opiskelijat sekä yksi psykologian opiskelija.

Kuvio 3. Tutkimuskäynnin kulku

Yhteen tutkimuskäyntiin kului noin 100–120 minuuttia ja kaikki tutkimuskerrat videoitiin Canonin videokameralla sekä äänitettiin Olympuksen nauhurilla. Tutkimuskäynti pyrittiin toteuttamaan rauhallisessa tilassa, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla jokaisen lapsen kohdalla, jotta saadut tulokset olisivat vertailukelpoisia. Tutkimuskäynti aloitettiin esittäytymällä ja käymällä läpi yhdessä lapsen kanssa tutkimustilanteen kulku struktuurikorttien avulla. Tämän jälkeen tutkimustilanne eteni Kuvion 3. mukaisesti. Tutkimustilanteen päätyttyä lapsi sai valita mieluisensa tarran palkkioksi tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuskäynnin yhteydessä päiväkodille sekä vanhemmille annettiin täytettäväksi lapsen kielellistä kehitystä arvioivat taustatietolomakkeet, jotka ohjeistettiin postittamaan annetussa kirjekuoressa Turun yliopistolle.

3.3 Pyyntöjenkeruumenetelmä

Pro gradu -tutkielmassa tutkitaan lapsen ja tutkijan välisessä kauppaleikissä ilmaantuvia pyyntöjä. Kauppaleikissä lapsi ja tutkija saivat olla vuorotellen kaupan myyjä ja kaupan asiakas. Kaupan asiakkaana sai ostaa kaupan tavaroita ja lopuksi maksaa ostokset kassalla. Kaupan myyjänä sai käyttää kassakonetta ja rahastaa kaupan asiakas. Kauppaleikissä oli mukana ruokaleluja, kuten hedelmiä, vihanneksia, maitotuotteita, kananmunia, lihaa, leipää ja karkkia. Leikkiin kuului myös leikkikassa, -rahaa ja ostoskori.

Pyyntöjen systemaattiseksi houkuttelemiseksi leikkiin kehitettiin kahdeksan kuvallista pyyntökorttia, jotka tutkija esitti lapselle yksitellen leikkiin sopivissa kohdissa (Liite 6.). Pyyntökuvan esittämisen lisäksi tutkija luki lyhyen pohjustuksen tilanteeseen: esim. *Tulet kauppaan ostoksille. Huomaat, ettei ostokoreja ole missään. Miten pyytäisit myyjältä koria?* Jotta leikki pääsi etenemään, lapsen tuli tuottaa tilanteeseen sopiva pyyntö. Viisi pyyntökorttia esitettiin silloin, kun lapsi oli asiakkaana ja kolme pyyntökorttia silloin, kun lapsi oli myyjänä. Pyyntökorteissa pyrittiin huomioimaan se, että kyseiset pyyntötilanteet olisivat lapselle entuudestaan tuttuja ja että ne voisivat tapahtua oikeassa arjessa. Kuvia käytettiin, jotta lasten olisi helpompi kuvitella pyyntötilanne. Lisäksi pyyntökorttien sosiaaliset taustamuuttujat vaihtelivat: pyyntötilanteissa keskustelijat saattoivat olla toisilleen tuttuja tai tuntemattomia (distanssi), keskenään epätasa-arvoisessa tai tasa-arvoisessa asemassa (dominanssi) ja pyyntö saattoi olla suuri tai pieni (pyynnön suuruus) (vrt. Taulukko 9.).

Dominanssi, distanssi ja pyynnön suuruus valikoituivat sosiaalisiksi taustamuuttujiksi, sillä niitä on pidetty merkittävimpinä pyynnön kielentämiseen vaikuttavina tekijöinä (Brown & Levinson, 1987). On myös vahvaa tutkimusnäyttöä siitä, että näiden kolmen taustamuuttujan ja pyyntöjen kielentämisen välillä on selkeä yhteys lukuisissa eri kielissä (Blum-Kulka & House, 1989; Blum-Kulka ym., 1985; Ervin-Tripp, 1976, 1977). Kyseisten taustamuuttujien vaikutusta pyyntöjen kielentämiseen on tutkittu muun muassa australialan, amerikan ja brittienglannin, ranskan, saksan, tanskan, venäjän, heprean, kreikan, turkin, espanjan, kroatian, hollannin, iranin, serbian, arabian, kiinan, japanin ja korean kielillä. Lisäksi Peterson (2004) tutki suomalaisilla sosiaalisten taustamuuttujien vaikutusta pyyntöjen kielentämiseen ja havaitsi, että eniten suomalaisten pyyntöjen

variaatioon vaikuttaneet taustamuuttajat olivat juuri dominanssi, distanssi ja pyynnön suuruus.

Eri kulttuurit ja kielet voivat kuitenkin arvioida tilanteiset taustamuuttajat hieman eri tavoin, ja yhdessä kulttuurissa tietty taustamuuttaja saattaa vaikuttaa enemmän pyyntöjen kielentämiseen kuin toisessa kulttuurissa. Tässäkin tutkimuksessa ulkomaalaistaustaiset kielenoppijat tulivat monista eri kieli- ja kulttuuritaustoista, joten on mahdollista, että he ovat arvioineet taustamuuttujia eri tavoin. Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan lähdetä tarkastelemaan lähtökielen ja -kulttuurin mahdollista vaikutusta pyyntöjen kielentämiseen, sillä tavoitteena on selvittää, varioivatko kielenoppijat ylipäänsä pyyntöjään erilaisissa pyyntötilanteissa.

Taulukko 9. Pyyntöjen taustamuuttajat tilanteittain

Pyyntötilanne	Keskustelijat	Dominanssi	Distanssi	Pyynnön suuruus
1. Tulet kauppaan ostoksille. Huomaat, ettei ostoskoreja ole missään. Miten pyytäisit myyjältä koria?	asiakas-myyjä	puhujalla enemmän valtaa	ei tuttuja	pieni
2. Tapaat kaupassa kaverisi ja haluat kutsua hänet syntymäpäiväjuhlillesi. Miten pyytäisit häntä?	kaveri-kaveri	tasavertainen	tuttuja	pieni
3. Banaanit ovat ylähyllyllä, etkä ylety niihin. Miten pyytäisit vierasta naista ojentamaan banaanit sinulle?	asiakas-asiakas	tasavertainen	ei tuttuja	pieni
4. Kassalla huomaat, ettei sinulla ole tarpeeksi rahaa. Miten lainaisit rahaa toiselta kaupan asiakkaalta?	asiakas-asiakas	tasavertainen	ei tuttuja	suuri
5. Ostokset painavat paljon etkä jaksu kävellä kotiin. Päätät soittaa äidillesi. Miten pyytäisit äidiltäsi kyydin kotiin?	lapsi-vanhempi	puhujalla vähemmän valtaa	tuttuja	pieni
6. Kassakone ei toimi. Miten pyytäisit apua kaupan johtajalta?	työntekijä-johtaja	puhujalla vähemmän valtaa	ei tuttuja	suuri
7. Olet myyjä. Asiakas antaa sinulle liian vähän rahaa. Miten pyytäisit asiakasta antamaan tarpeeksi rahaa?	myyjä-asiakas	puhujalla vähemmän valtaa	ei tuttuja	suuri
8. On aika sulkea kauppa. Miten pyytäisit asiakkaita lähtemään?	myyjä-asiakkaat	puhujalla vähemmän valtaa	ei tuttuja	pieni

Pyyntökortit noudattelevat suullisen keskustelun täydennystehtävän (DCT) ideaa, jossa tutkittavalle annetaan kuvaus pyyntötilanteesta ja pyydetään tätä täydentämään joko kirjallisesti tai suullisesti lyhyet keskustelut, jotka sijoittuvat erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin (Blum-Kulka ym., 1989). Kortteja kehitettäessä otettiin mallia muiden samantapaisten tutkimusten käyttämistä pyyntöjen aineistonkeruumenetelmistä (esim. Borovina, 2017). Keskustelun täydennystehtävät sopivat hyvin isojen aineistojen keräämiseen ja niitä on suhteellisen helppo käyttää (Halupka-Rešetar, 2014). Toisaalta keskustelun täydennystehtävistä on annettu kritiikkiä siitä, etteivät tilanteet ole luonnollisia, tutkittavien vastaukset voivat poiketa siitä, mitä tutkittava oikeassa tilanteessa sanoisi ja tehtävä vaatii paljon mielikuvitusta (Kasper & Rose, 2002). Kritiikin jälkeenkin menetelmää on kuitenkin käytetty yhä laajalti pyyntöjen keräämisessä tutkimuksissa (Economidou-Kogetsidis, 2008), ja siksi tässä tutkimuksessa päädyttiin allekirjoittaneen soveltamaan suulliseen keskustelun täydennystehtävään pyyntöjen keräämiseksi (Taulukko 9.).

3.4 Aineiston käsittely ja analysointi

Tutkimuksen aineisto litteroitiin ortografisesti kauppaleikeistä käyttäen apuna ELAN-ohjelmaa. Kauppaleikkien litteroinnin teki allekirjoittanut. Litteroinnin kohteena oli koko pyyntötilanne, eli lapsen pyyntöä edeltänyt tutkijan pohjustus pyynnölle, varsinainen lapsen tuottama pyyntö ja tutkijan vastaus lapsen esittämään pyyntöön. Jokaisesta tutkittavien ryhmästä valittiin lisäksi yhden tutkittavan esittämät pyynnot, jotka ristiinlitteroitiin. Ristiinlitteroinnin teki toinen logopedian opiskelija. Ristiinlitteroinneista laskettiin yhteneväisyysprosentti jakamalla samalla tavalla litteroidut sanat kaikkien litteroitujen sanojen määrällä ja kertomalla sadalla. Samalla tavalla litteroiduiksi sanoiksi hyväksyttiin sanat, jotka tarkoittivat merkitykseltään samaa sanaa. Ristiinlitteroinnissa ei otettu huomioon lapsen epäröintejä tai muita epämääräisiä ilmaisuja, kuten *hmm*, *ee*, *öö*. Ristiinlitteroinnin yhteneväisyysprosentiksi saatiin 94 %.

Litteraateista luokiteltiin ja laskettiin määrällisesti tutkittavien tekemät pyyntöjen aloittimet, perspektiivit, pyyntöstrategiat ja pyyntöjen muotoilut. Dominanssin, distanssin ja pyynnön suuruuden vaikutusta pyyntöjen toteutukseen tarkasteltiin laskemalla jokaisessa eri pyyntötilanteessa käytettyjen pyyntöjen muotoilujen määrät. Pyyntöjen muotoilut valikoituvat tarkastelun kohteeksi pyyntötilanteissa, sillä ne lieventävät pyyntöjä ja siksi niitä käytetään eri tavoin erilaisissa tilanteissa: esimerkiksi kun tuttavalta

pyydetään pientä palvelusta, pyytäjän ei tarvitse käyttää lieventäviä ilmauksia, kun taas suurta palvelusta pyydetessä korkeammassa asemassa olevalta pomolta tukeudutaan usein lieventäviin muotoiluihin (Blum-Kulka ym., 1989; Félix-Brasdefer, 2006).

Koska pyyntötilanteita oli yhteensä kahdeksan ja jos jokainen 30:stä tutkittavasta olisi tuottanut kaikki pyyntökorttien pyynnot, maksimissaan analysoitavia pyyntöjä olisi yhteensä 240. Kaikki tutkittavat eivät kuitenkaan tuottaneet jokaista toivottua pyyntöä: he eivät joko tienneet miten olisivat pyytäneet, tuottivat jonkin muun ilmauksen kuin pyynnön tai kiersivät pyynnön keksimällä toisen ratkaisun leikin etenemiseksi. Tämän vuoksi ryhmien välisen vertailun mahdollistamiseksi jokaiselle tutkittavalle laskettiin pyyntökatteioista käyttöprosentti, joka kertoo, kuinka paljon tutkittava käytti pyyntökatteioita suhteessa tekemiinsä pyyntöihin. Käyttöprosentti laskettiin jakamalla tutkittavan käyttämien pyyntökatteioiden määrä hänen tekemillään pyynnöillä (maksimissaan kahdeksan) ja kertomalla tulos sadalla prosentilla.

Tässä tutkimuksessa käytettiin Muikku-Wernerin (1997) käyttämää pyyntöjen luokitusta, joka valtaosin noudattaa Blum-Kulkan ja kumppaneiden (1989) kehittämää alkuperäistä CCSARP-projektin luokitusta (vrt. Taulukot 1., 2., 3., 4., 6.). Muikku-Werner (1997) on kuitenkin hieman soveltanut alkuperäistä luokitusta suomen kielen pyyntöihin sopivaksi sisäisten muokkauksen osalta (vrt. Taulukko 10.). Blum-Kulkan ym. (1989) luokitukseen, jota Muikku-Werner (1997) sovelsi suomen kielen pyyntöihin sopivaksi, päädyttiin, sillä yhtä kattavaa ja käytettyä pyyntöjen luokitusta ei ole löydettävissä, eikä muuta pyyntöjen luokitusta ole sovellettu suomen kielen pyyntöihin.

Sisäisten muokkauksen syntaktisissa lieventimissä suurin ero alkuperäiseen koodausmanuaaliin oli interrogatiivien luokittelussa. Alkuperäisen koodausmanuaalin mukaan kysyvä pyyntö on lieventävä vain, jos se on vaihtoehtoinen syntaktinen ratkaisu (esim. *mm saanko minä korin*), kun taas fraasimaistuneet kysyvät pyynnot (esim. *voisiks sä antaa mulle banaanin*) eivät kuulu interrogatiiveihin. Tässä tutkimuksessa kaikki kysyvät pyynnot luokiteltiin interrogatiiveiksi kuten Muikku-Wernerin (1997) tutkimuksessa, sillä kyseisten kahden kysyvän pyynnön välillä ei ole suurta eroa ja kysyvä pyyntö voidaan joka tapauksessa katsoa lieventäväksi, sillä puhuja voisi myös käyttää prototyyppistä pyynnön ilmaisinta, imperatiivia (esim. *tuo lahja mulle uus*). Koska kaikki kysyvät pyynnot luokiteltiin interrogatiiveiksi, on niitä huomattavasti enemmän

tässä tutkimuksessa kuin muissa pyyntöjen tutkimuksissa ja siksi tulokset eivät ole täysin vertailukelpoisia tältä osin.

Taulukko 10. Tutkimuksessa käytetty syntaktisten lieventimien luokittelu

Nimi	Määritelmä	Esimerkki
Kielto	Tulevaa pyyntöä lähestytään kieltomuodossa.	<i>Etkö voisi</i> antaa minulle kyydin?
Konditionaali	Konditionaalin tulee olla vaihtoehtoinen, jotta se voidaan katsoa syntaktiseksi lieventäjäksi eli se täytyy pystyä korvaamaan indikatiivilla.	Saisinko korin (T9) Vertaa: Saanko korin (V25)
Aikamuoto	Mennyt aikamuoto on lieventävä, jos se voidaan korvata nykyhetken aikamuodolla ilman, että se muuttaisi ilmauksen semanttista merkitystä.	Minä <i>halusin</i> pyytää sinua esittämään työsi viikkoa aiemmin. Vertaa: Minä <i>haluan</i> pyytää sinua esittämään työsi viikkoa aiemmin.
Ehtolause	Ehtoa ilmaiseva sivulause.	Sillee et tota sillee et tä tää kassakone meni rikki enkä mä saanu sitä korjattuu et miten se korjataan <i>et voisiks sä tulla kattoo</i> (Y4)
Interrogatiivi	Kysymysmuotoinen pyyntö.	Voik sä tulla hakemaan mut (T6)

(T9) = Koehenkilön tunniste

Alkuperäisen koodausmanuaalin syntaktisten lieventimien kategoriaa subjunktiivi (esim. *Might be better if you were to leave now* (Blum-Kulka ym., 1989)) ei esiinny lainkaan suomen kielessä, joten se jätettiin pois luokituksesta. Myöskään kategoriaa aspekti (esim. *I'm wondering if I could get a lift home with you* (Blum-Kulka ym., 1989)) ei varsinaisesti ole suomen kielessä, joten tätä kategoriaa ei oteta mukaan syntaktisten lieventimien luokitteluun. Leksikaalis-fraasilieventimien alkuperäiseen luokkaan loppukiteymät (Siivoa kulta keittiö, *siivoathan / okei?*) lisättiin tässä tutkimuksessa niin kuin Muikku-Wernerkin (1997) lisäsi omaan tutkimukseensa suomen kielen liitepartikkelit (esim. -pa, -s, -han; *hmm no onkos teillä enempiä rahaa* (Y8, 7.)). Liitepartikkeleilla on oma pragmaattinen ja lieventävä lisämerkityksensä, ja siksi ne lisättiin loppukiteymiin (Muikku-Werner, 1993).

Tutkimusaineisto analysoitiin sekä laadullisin että tilastollisin menetelmin. Laadullisen ja tilastollisen analyysin yhdistämiseen päädyttiin, sillä otoskoko on varsin pieni, minkä takia pelkät tilastolliset analyysit eivät anna täysin luotettavaa ja kattavaa kuvaa pyyntöjen toteutuksesta. Laadullinen analyysi tukee tilastollista analyysiä, ja se sopii hyvin sosiaalisen maailman ilmiöiden, kuten pyyntöjen, kuvaamiseen (Tuomi & Sarajärvi, 2002). Laadullisen analyysin avulla pyrittiin luomaan kuva siitä, millaisia pyyntökatteorioita tutkittavat käyttivät ja millaisia eroavaisuuksia suomen kielen taitotasoryhmien välillä oli pyyntökatteorioiden käytössä. Lisäksi laadullisella analyysillä kuvailtiin sitä, miten pyyntöjen muotoiluja käytettiin dominanssiltaan, distanssiltaan ja pyynnön suuruudeltaan erilaisissa tilanteissa. Laadullisessa analyysissä aineistosta laskettiin tilastollisia perustunnuslukuja. Näitä olivat sijaintiluvuista keskiarvo (ka) sekä ryhmän sisäisen vaihtelun havainnollistamiseksi hajontaluvuista keskihajonta (kh) ja vaihteluväli (vv). Laadullista analyysia havainnollistettiin esimerkkien avulla.

Tilastollisin testein haluttiin puolestaan testata hypoteesia, jonka mukaan kielenoppijat käyttävät enemmän suoria strategioita ja vähemmän pyyntöjen muotoiluja kuin syntyperäiset suomenpuhujat. Tutkimusaineiston tilastolliseen analysointiin käytettiin IBM SPSS Statistics 25 -tietokoneohjelmaa. Koska tutkimuksen otoskoko oli pieni, tilastolliset analyysit toteutettiin epäparametrisella Mann-Whitney U -testillä. Hypoteesin testaamiseksi aloittelijat ja edistyneet suomenoppijat yhdistettiin yhdeksi kielenoppijoiden ryhmäksi, ja syntyperäiset suomenpuhujat olivat oma ryhmänsä.

3.5 Tutkimuksen eettisyys

PAULA-tutkimushankkeelle on saatu tutkimuslupa Turun kaupungin varhaiskasvatuksen palvelujohtajalta (Liite 1.). Tutkimushanke on myös saanut Turun yliopiston eettisen toimikunnan hyväksynnän (Liite 2.). Tutkimukseen osallistuneilta päiväkodeilta ja lasten huoltajilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta ja he saivat tietoa tutkimuksen sisällöstä (Liite 3.). Tutkimus oli täysin vapaaehtoinen ja sen sai keskeyttää koska tahansa. Aineistoa käsiteltiin luottamuksellisesti ilman tutkittavien nimiä eikä tutkittavista kerättyjä tietoja käsitellyt muut kuin tutkimukseen osallistuneet tutkijat. Tutkimusaineisto oli suojatulla verkkolevyllä ja aineiston kopiota säilytettiin Turun yliopistolla lukitussa huoneessa olevassa lukitussa kaapissa. Perheet saivat yhteenvedon lapsensa kielellisistä taidoista ja DVD-taltioinnin lapsen tutkimustilanteesta.

4 TULOKSET

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, millaisia pyyntöjen aloittimia, perspektiivejä, strategioita ja muotoiluja suomenoppijat ja syntyperäiset suomenpuhujat käyttävät pyynnöissään, ja eroavatko ryhmät toisistaan kyseisten pyyntökategorioiden käytön suhteen. Lisäksi tutkittiin, vaikuttavatko erilaiset pyyntötilanteet suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjä lieventävien muotoilujen käyttöön. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastattiin tarkastelemalla laadullisesti suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien käyttämiä pyyntökategorioita ja vertaamalla ryhmissä saatuja tuloksia toisiinsa (luvut 4.1–4.4.2).

Tarkempiin hypoteeseihin, jotka koskivat kielenoppijoiden suurempaa suorien strategioiden ja pienempää muotoilujen käyttöä verrattuna syntyperäisiin puhujiin, vastattiin vertaamalla tilastollisesti kielenoppijoiden ja syntyperäisten tekemiä suorien strategioiden ja pyyntöjen muotoilujen määriä toisiinsa. Toiseen tutkimuskysymykseen vastattiin tutkimalla laadullisesti kussakin pyyntötilanteessa suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien tekemiä pyyntöjen muotoilujen määriä ja vertaamalla pyyntötilanteissa sekä taitotasoryhmissä käytettyjen muotoilujen määriä toisiinsa (luku 4.5).

Analysoitavaksi saatiin yhteensä 209/240 pyyntöä, koska kaikki tutkittavat eivät tuottaneet jokaista pyyntöä. Suomen kielen aloittelijat tuottivat 70/80, edistyneet oppijat 75/80 ja syntyperäiset 64/80 pyyntöä. Tämän vuoksi ryhmien välisen vertailun mahdollistamiseksi jokaiselle tutkittavalle laskettiin pyyntökategorioista käyttöprosentti, joka kertoo, kuinka monta prosenttia tutkittavan tekemistä pyynnöistä sisälsi eri pyyntökategorioita. Käyttöprosentti laskettiin jakamalla tutkittavan käyttämien pyyntökategorioiden määrä tekemillään pyynnöillä (maksimissaan kahdeksan) ja kertomalla tulos sadalla prosentilla. Taulukosta 11. näkee pyyntökategorioiden käyttöprosentin keskiarvot, keskihajonnat, vaihteluvälit sekä pyyntökategorioiden kappalemäärät ryhmittäin.

Taulukko 11. Suomen kielen taitotasoryhmien pyyntökategorioiden käyttöprosenttien keskiarvot, keskihajonnat, vaihteluvälit sekä pyyntökategorioiden kappalemäärät

	Aloittelijat				Edistyneet				Syntyperäiset			
	ka (%)	kh (%)	vv (%)	kpl	ka (%)	kh (%)	vv (%)	kpl	ka (%)	kh (%)	vv (%)	kpl
Aloittimet	14	16	50	9	4	9	29	3	6	10	25	4
Persp. kuulija	51	35	100	37	53	25	88	40	56	21	54	38
Persp. puhuja	32	34	100	21	27	25	75	20	26	20	67	16
Persp. kuulija- ja puhuja	1	5	14	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Persp. persoonaton	16	16	38	11	20	10	30	15	18	19	50	10
Suora strategia	19	17	50	13	8	11	25	6	7	19	60	4
Konv. epäsuora strategia	71	20	67	50	71	17	57	54	84	18	60	53
Epäkonv. epäsuora strategia	10	15	38	7	21	15	43	15	9	10	25	7
Muotoilut yhteensä	32	9	25	68	29	10	29	67	38	13	47	75
Sisäiset muotoilut	39	9	33	54	40	12	32	61	49	15	55	62
Syntaktiset lieventimet	76	15	50	53	74	18	50	56	86	18	60	55
Leksikaalis-fraasilieventimet	2	5	17	1	7	7	14	5	11	18	50	7
Ulkoiset muotoilut	19	18	50	14	8	16	50	6	17	20	50	13

Persp. = Perspektiivi, Konv. = Konventionaalisesti, Epäkonv. = Epäkonventionaalisesti

Päätuloksina saatiin selville, että hypoteesin mukaisesti suomenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien välillä pyyntökategorioiden käyttömäärissä oli havaittavissa pieniä eroja. Suurimmat erot syntyperäisten puhujien ja kielenoppijoiden pyynnöissä löydettiin käytetyistä strategioista ja muotoiluista: hypoteesia tukien kielenoppijat käyttivät pyynnöissään enemmän suoraa strategiaa sekä vähemmän ja rajoittuneemmin muotoiluja kuin syntyperäiset puhujat, vaikka tulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Edistyneet oppijat kuitenkin lähestyivät syntyperäisten tekemiä pyyntöjä strategioiden ja sisäisten muotoilujen osalta.

Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että kaikki tutkittavat kielensivät pyyntöjä melko samalla tavalla: tyypillinen tutkittavan pyyntö sisälsi vain harvoin aloittimia, pyyntö oli useimmiten tuotettu kuulijakeskeisestä näkökulmasta, pyyntöstrategiana käytettiin eniten konventionaalisesti epäsuoraa strategiaa, sisäisistä muotoiluista käytettiin paljon kysyvää pyyntöä sekä kysyvän pyynnön ja konditionaalien yhdistelmää ja melko harvoin käytetyistä ulkoisista muotoiluista eniten käytettiin perustelua (Esimerkki 1.).

Esimerkki 1. Tyypillinen tutkittavan esittämä pyyntö, edistynyt (T1)

Lapsi: voisiks sä antaa mulle banaanin

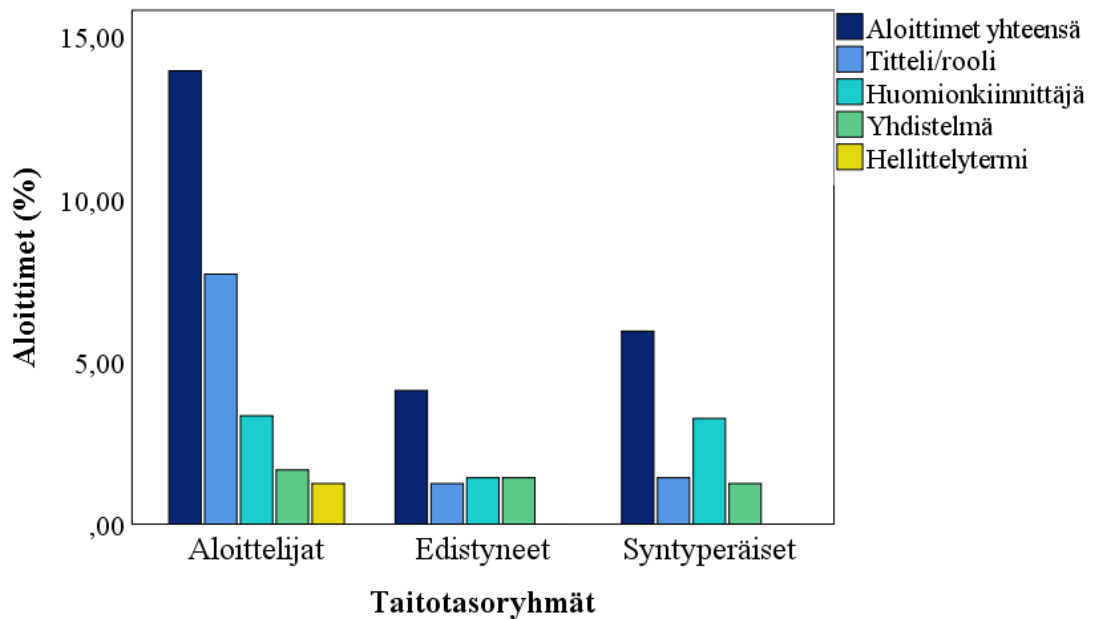
Pyyntötilanteiden muotoilujen osalta puolestaan selvisi, että syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät kaikissa pyyntötilanteissa enemmän pyyntöjen muotoiluja kuin kielenoppijat. Vaikka kielenoppijat eivät käyttäneet tilanteissa yhtä paljon muotoiluja kuin syntyperäiset, tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että myös kielenoppijat pyrkivät ottamaan huomioon erilaiset pyyntötilanteet, ja he arvioivat taustamuuttujien vaikutukset suhteellisen samalla tavalla kuin syntyperäisetkin.

Tilanteiden tarkastelussa havaittiin, ettei yksittäinen taustamuuttuja selittänyt yksinomaan pyyntöjen muotoilujen vaihtelevaa käyttöä, sillä muotoiluja käytettiin varsin vaihtelevasti dominanssiltaan, distanssiltaan ja pyynnön suuruudeltaan erilaisissa tilanteissa. Kaikki suomen kielen taitotasoryhmät käyttivät pyyntöjen muotoiluja eniten suuren pyynnön tilanteessa 4., jossa tutkittavan tuli pyytää rahaa toiselta kaupan asiakkaalta. Vastaavasti vähiten pyyntöjen muotoiluja käytettiin rutiininomaisessa tilanteessa 8., jossa tutkittavan tuli myyjänä pyytää asiakkaita lähtemään kaupasta. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan saatuja tuloksia pyyntökategorioittain ja lopuksi tarkastellaan pyyntötilanteissa tehtyjä pyyntöjen muotoiluja.

4.1 Aloittimet

Suomen kielen taitotasoryhmien käyttämät aloittimet, joiden tarkoituksena on pyynnön alkuun sijoittuneina herättää kuulijan huomio tulevaan pyyntöön, on esitetty kuvassa 4. Kaikki tutkittavat käyttivät varsin vähän aloittimia pyynnöissään: yhteensä aineistossa oli vain 16 aloitinta ja niiden yhdistelmää. Aloittimien kahdeksasta alakategoriasta tutkittavat käyttivät ainoastaan titteliä/roolia, (*äiti, johtaja*) huomionkiinnittäjää (*hei, huomio huomio, kato, anteeksi, apua*) ja hellittelytermiä (*kiltti*) (vrt. Taulukko 1.). Tutkittavat käyttivät myös tittelin/roolin ja huomionkiinnittäjän yhdistelmää (*Hei äiti*).

Ryhmien välisessä vertailussa eniten aloittimia käyttivät aloittelevat suomenoppijat, sitten syntyperäiset suomenpuhujat ja vähiten edistyneet suomenoppijat. Aloittimien käytön niukkuus näkyi käyttöprosentteissa: aloittelijoiden tekemistä pyynnöistä alle 15 %, syntyperäisten pyynnöistä alle 10 % ja edistyneiden pyynnöistä alle 5 % sisälsi aloittimen.

Kuva 4. Suomen kielen taitotasoryhmien pyyntöjen aloittimet. Prosenttiosuus kuvaa aloittimien keskiarvoa suhteessa ryhmässä tehtyjen pyyntöjen määrään.

Ryhmien sisällä aloittimien alakategorioita (titteli/rooli, huomionkiinnittäjä, hellittelytermi ja yhdistelmä) käytettiin suhteellisen tasaisesti. Aloittelijat käyttivät eniten titteliä/roolia (Esimerkki 2.), ja syntyperäiset huomionkiinnittäjää (Esimerkki 3.). Edistyneet oppijat käyttivät yhteensä vain kolmea aloitinta eri alakategorioista. Esimerkeissä lihavointi tarkoittaa käsiteltävää pyyntökategoriaa.

Esimerkki 2. Tittelin/rooli aloittimena aloittelijan (T7) pyynnössä

Lapsi: **äiti** voitko hakee auton ja sitten ja sitten mennään kotiin

Esimerkki 3. Huomionkiinnittäjä aloittimena syntyperäisen (Y8) pyynnössä

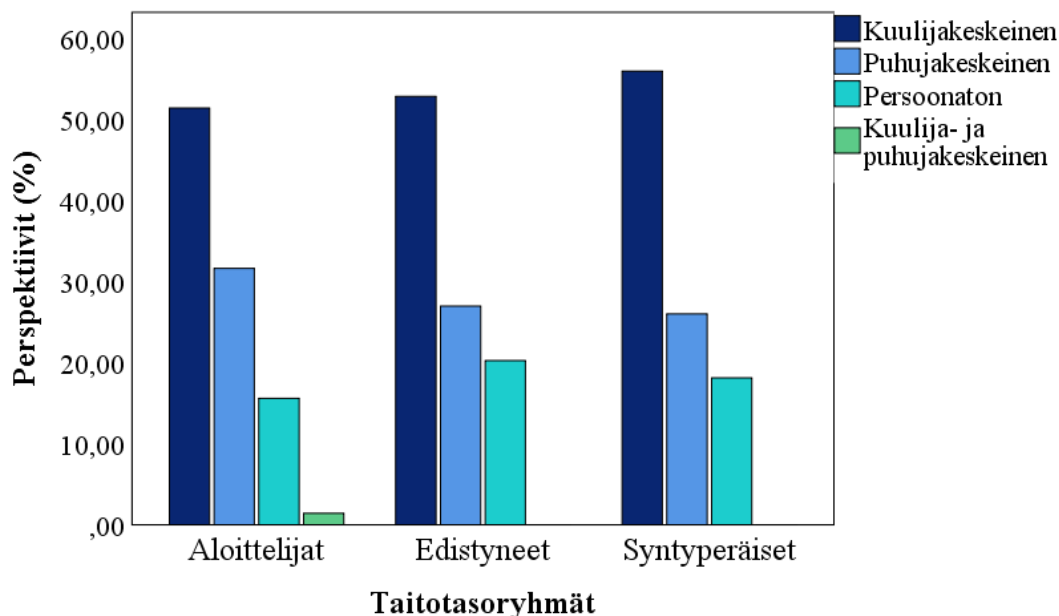
Lapsi: **anteeksi** mutta kassa ei toimi

4.2 Perspektiivit

Koska pyydetessä pyyntö on aina ilmaistava jonkun näkökulmasta, kaikista 209:stä analysoidusta pyynnöstä luokiteltiin perspektiivi (Kuva 5.). Tutkittavat käyttivät kaikkia neljää perspektiiviä. Jokaisessa ryhmässä käytettiin eniten kuulijakeskeistä perspektiiviä, ja yli puolet jokaisen ryhmän pyynnöistä tuotettiin kyseisestä näkökulmasta (pyyntö esitetään kuulijalle, Esimerkki 4.).

Esimerkki 4. Kuulijakeskeinen perspektiivi edistyneen (T1) pyynnössä

Lapsi: tuo lahja mul uus

Kuva 5. Suomen kielen taitotasoryhmien pyyntöjen perspektiivit. Prosenttiosuus kuvaa perspektiivien keskiarvoa suhteessa ryhmässä tehtyjen pyyntöjen määrään.

Seuraavaksi käytetyin perspektiivi oli puhujakeskeinen (pyyntö esitetään puhujan näkökulmasta, Esimerkki 5.), ja kolmanneksi suosituin perspektiivi oli persoonaton (pyynnön toteuttaja häivytetään, Esimerkki 6.). Kuulija- ja puhujakeskeinen näkökulma esiintyi vain kerran aloittelijoiden aineistossa (pyyntö toteutetaan yhteisestä näkökulmasta, Esimerkki 7.).

Esimerkki 5. Puhujakeskeinen perspektiivi edistyneen (T1) pyynnössä

Lapsi: mm saanko minä korin

Esimerkki 6. Persoonaton perspektiivi edistyneen (T1) pyynnössä

Lapsi: se ei oo tarpeaksi

Esimerkki 7. Kuulija- ja puhujakeskeinen näkökulma aloittelijan (T9) pyynnössä

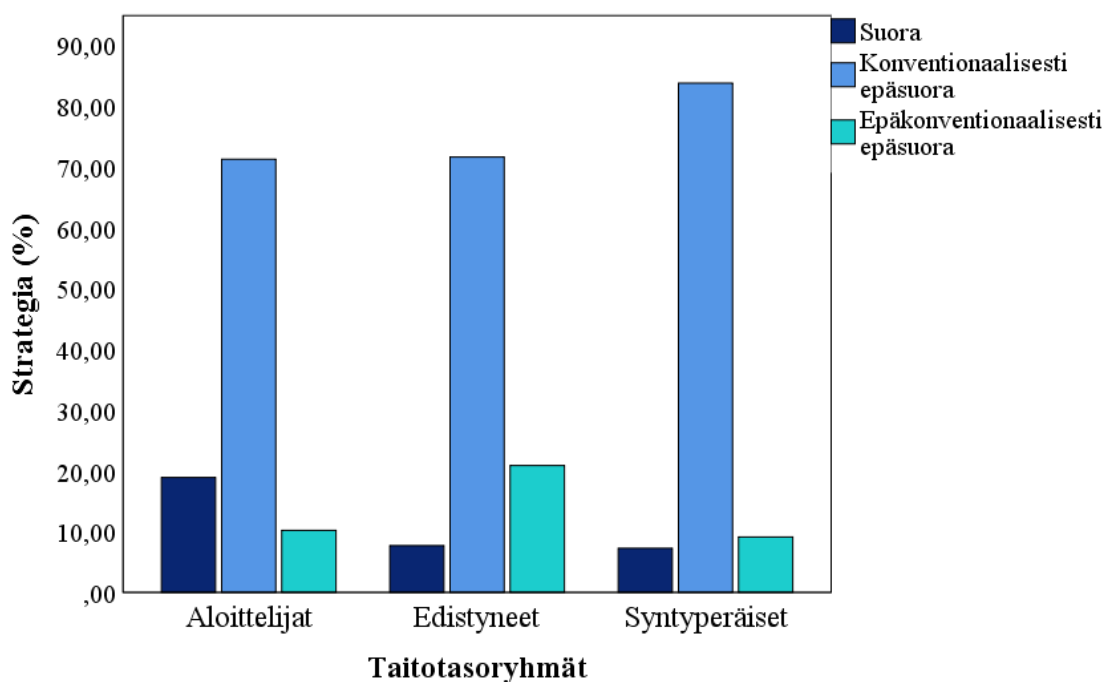
Lapsi: kauppa menee kiinnii ja me mennää poiss

Ryhmiä välisessä vertailussa puhujakeskeisen näkökulman käyttö väheni hieman taitotason kasvaessa, ja vastaavasti kuulijakeskeisen näkökulman käyttö lisääntyi.

Yleisesti ryhmien eroista voidaan kuitenkin todeta, että aloittelijat ja edistyneet suomenoppijat sekä syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät määrällisesti perspektiivejä hyvin samalla tavalla.

4.3 Pyyntöstrategiat

Suomen kielen taitotasoryhmien käyttämät pyyntöstrategiat on esitetty kuvassa 6. Perspektiivien tavoin myös pyynnön suoruuden aste eli pyyntöstrategia määritettiin jokaisesta 209:stä pyynnöstä. Kaikissa ryhmissä tutkittavat käyttivät eniten konventionaalisesti epäsuoraa strategiaa pyynnössään: aloittelijoiden ja edistyneiden oppijoiden pyynnöistä yli 70 % ja syntyperäisten suomenpuhujien pyynnöistä yli 80 % oli strategialtaan konventionaalisesti epäsuora. Aloittelijoiden ryhmässä seuraavaksi käytetyin strategia oli suora (19 %), kun taas edistyneillä ja syntyperäisillä oli epäkonventionaalisesti epäsuora strategia (edistyneet 21 %, syntyperäiset 9 %).

Kuva 6. Suomen kielen taitotasoryhmien pyyntöstrategiat. Prosenttiosuus kuvaa strategioiden keskiarvoa suhteessa ryhmässä tehtyjen pyyntöjen määrään.

Konventionaalisesti epäsuorat pyynnöt tuotettiin valmistavilla siirroilla eli lausumilla, jotka kyseenalaistavat, onko kuulijalla mahdollisuus toteuttaa pyyntö (Esimerkki 8.)

Esimerkki 8. Valmistava siirto konventionaalisesti epäsuorassa edistyneen (T1) pyynnössä

Lapsi: voisiks sä antaa mulle banaanin

Suorissa strategioissa ensisijainen tapa ilmaista pyyntö, modus, oli yleisin käytetty alakategoria (Esimerkki 9.). Muutamat tutkittavat tuottivat suoran strategian merkityksen kautta tunnistettavalla pyynnöllä, jossa lausuman kirjaimellinen merkitys kertoo kyseessä olevan pyyntö (Esimerkki 10.). Yhden kerran käytettiin haluväitettä (Esimerkki 11.).

Esimerkki 9. Modus konventionaalisesti epäsuorassa edistyneen (T1) pyynnössä

Lapsi: tuo lahja mul uus

Esimerkki 10. Merkityksen kautta tunnistettava, konventionaalisesti epäsuora edistyneen (V25) pyyntö

Lapsi: mmm sun pitää antaa kaks rahaa

Esimerkki 11. Haluväite konventionaalisesti epäsuorassa aloittelijan (V27) pyynnössä

Lapsi: mä haluaisin banaanin

Epäkonventionaalisesti epäsuora strategia tuotettiin suurimmaksi osaksi käyttäen vahvaa vihjettä, jossa lausumaa ei voida suoraan tulkita pyynnöksi, mutta siihen viittaavia elementtejä on (Esimerkki 12.). Joukossa oli myös muutama heikko vihje, jotka eivät viittaa pyyntöön, ja kuulijan on turvauduttava päättelyyn (Esimerkki 13.)

Esimerkki 12. Vahva vihje epäkonventionaalisesti epäsuorassa edistyneen (T1) pyynnössä

Lapsi: kauppa lähtee kiinni

Esimerkki 13. Heikko vihje epäkonventionaalisesti epäsuorassa aloittelijan (V9) pyynnössä

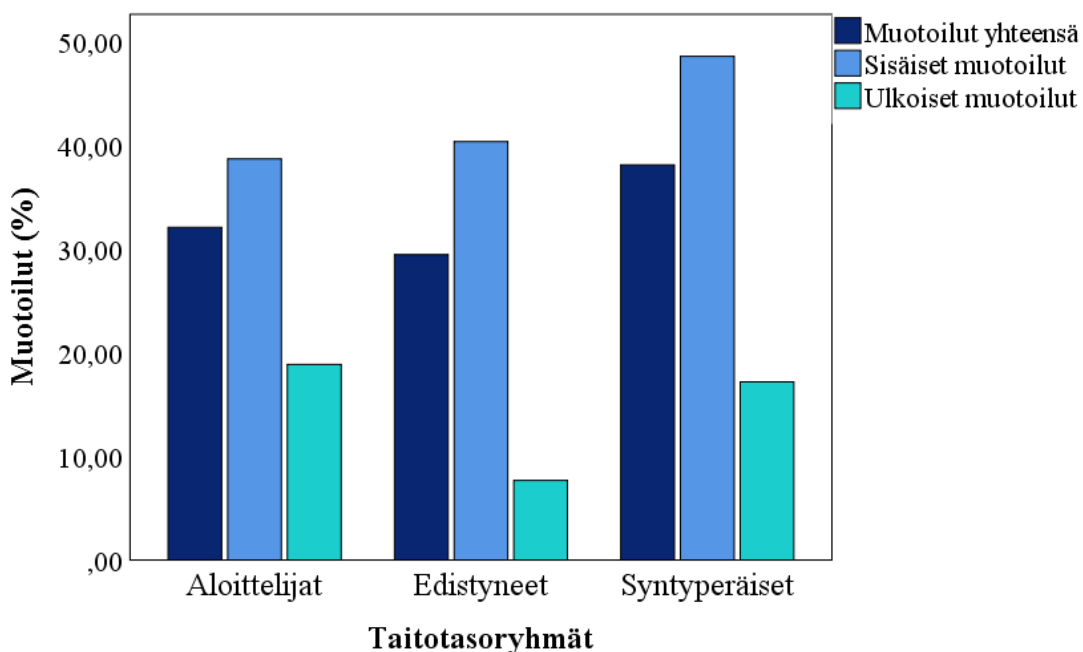
Lapsi: hei hei

Ryhmien välisessä vertailussa huomattiin, että suoran strategian käyttö väheni ja vastaavasti konventionaalisesti epäsuorien pyyntöjen käyttö lisääntyy taitotason kasvaessa: Suomenoppijoiden pyynnöistä 71 % (prosenttiosuuden ka = 71, kh = 18, vv = 67) oli strategialtaan konventionaalisesti epäsuora, ja 13 % (prosenttiosuuden ka = 13, kh

= 15, vv = 50) pyynnöistä oli toteutettu suoralla strategialla. Syntyperäisten suomenpuhujien pyynnöistä puolestaan jo 84 % (prosenttiosuuden ka = 84, kh = 18, vv = 60) oli strategialtaan konventionaalisesti epäsuora, ja enää 7 % (prosenttiosuuden ka = 7, kh = 19, vv = 60) pyynnöistä oli toteutettu suoralla strategialla. Suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää eroa suorien strategioiden määrän suhteen ($U = 66.00, p = .10, r = .30$).

4.4 Pyyntöjen muotoilu

Kuvassa 7. on esitettyä suomen kielen taitotasoryhmien käyttämät muotoilut, joilla tarkoitetaan pyynnön määräävyyttä lieventäviä kielellisiä keinoja. Ryhmien välisessä vertailussa syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät muotoiluja eniten (syntyperäiset 38 %, edistyneet 29 %, aloittelijat 32 %). Ryhmien sisäisessä vertailussa kaikki ryhmät käyttivät ryhmiensä sisällä enemmän sisäisiä muotoiluja, eli varsinaisen pyynnön sisällä olevia sanastollisia ja lauserakenteisia lievennyskeinoja (aloittelijat 39 %, edistyneet 40 %, syntyperäiset 49 %) kuin ulkoisia muotoiluja, eli varsinaisen pyynnön ulkopuolella olevia pyyntöä tukevia lisälausuntoja (aloittelijat 19 %, edistyneet 8 %, syntyperäiset 17 %).

Kuva 7. Suomen kielen taitotasoryhmien pyyntöjen muotoilut. Prosenttiosuus kuvaa muotoilujen keskiarvoa suhteessa ryhmässä tehtyjen pyyntöjen määrään.

Esimerkissä 14. on havainnollistettu yleisesti taitotasoryhmien tekemiä pyyntöjen muotoiluja. Sisäisten muotoilujen käyttö lisääntyi taitotason kasvaessa, eli aloittelijat käyttivät niitä vähiten ja vastaavasti syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät niitä eniten. Ulkoisia muotoiluja käyttivät eniten aloittelijat ja vähiten taas edistyneet suomenoppijat. Kaikki ryhmät käyttivät kuitenkin muotoiluja lähestulkoon yhtä paljon, eikä kielenoppijoiden ja syntyperäisten ryhmien välillä ollut tilastollisesti merkitsevää eroa muotoilujen käytössä ($U = 70.00$, $p = .19$, $r = .24$).

Esimerkki 14. Aloittelijan (T9), edistyneen (T10) ja syntyperäisen (Y8) pyyntöjen muotoilua

Lapsi: sa**is**inko lisää rahaa (T9)

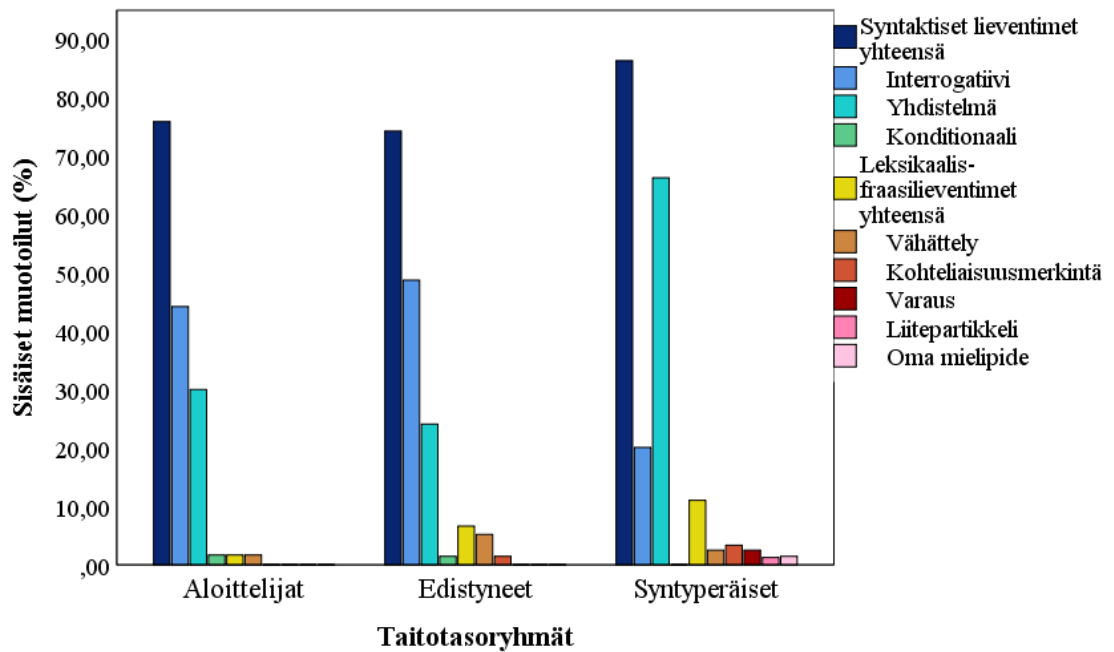
Lapsi: mm sa**is**inko **vähäsen** rahaa sinulta (T10)

Lapsi: ee vo**is**inko saada sinulta **vähän** rahaa **voit saada vaikka tämän minulta** (Y8)

4.4.1 Sisäiset muotoilut

Kuvassa 8. on esiteltynä se, kuinka paljon tutkittavat käyttivät sisäisiä muotoiluja eli syntaktisia lieventimiä ja leksikaalis-fraasilieventimiä sekä kyseisten kategorioiden alaluokkia pyynnöissään. Yleisesti tuloksista voidaan päätellä, että kielenoppijat käyttivät sisäisiä muotoiluja hyvin samalla tavalla, eikä syntyperäistenkään sisäisten muotoilujen käyttö eronnut huomattavasti kielenoppijoista.

Syntaktisia lieventimiä, jotka lieventävät pyyntöä lauserakenteisin keinoin, käytettiin runsaasti eri ryhmissä: kielenoppijoiden pyynnöistä yli 70 % ja syntyperäisten pyynnöistä yli 80 % sisälsi syntaktisen lieventimen. Syntaktisia lieventimiä eniten käyttivät syntyperäiset suomenpuhujat, ja toiseksi eniten niitä käyttivät aloittelijat. Tarkemmin tarkasteltuna tutkittavat käyttivät syntaktisten lieventimien viidestä alaluokasta vain interrogatiivia, konditionaalia ja näiden yhdistelmää (vrt. Taulukko 10.). Kysymysmuotoinen interrogatiivi oli käytetyin syntaktinen lievennin suomen kielen aloittelijoiden ja edistyneiden oppijoiden pyynnöissä (Esimerkki 15.). Syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät eniten interrogatiivin ja konditionaalin yhdistelmää (Esimerkki 16.), ja he käyttivät kyseistä luokkaa huomattavasti enemmän kuin kielenoppijat. Vähiten kaikki ryhmät käyttivät yksittäistä konditionaalia (Esimerkki 17.).

Kuva 8. Suomen kielen taitotasoryhmien pyyntöjen sisäiset muotoilut. Prosenttiosuus kuvaa sisäisten muotoilujen keskiarvoa suhteessa ryhmässä tehtyjen pyyntöjen määrään.

Esimerkki 15. Interrogatiivi syntaktisena lieventimenä edistyneen (T1) pyynnössä

Lapsi: mm saan**ko** minä korin

Esimerkki 16. Interrogatiivin ja konditionaalin yhdistelmä syntaktisena lieventimenä syntyperäisen (Y1) pyynnössä

Lapsi: sa**isinko** ostoskorin

Esimerkki 17. Konditionaali syntaktisena lieventimenä edistyneen (V22) pyynnössä

Lapsi: huomio huomio kassa kaikki men**isi** kiinni

Leksikaalis-fraasilieventimiä, jotka lieventävät pyyntöjä sanastollisilla keinoilla, käytettiin puolestaan todella niukasti jokaisessa ryhmässä: yhteensä aineisto sisälsi vain 13 leksikaalis-fraasilievennintä. Aloittelijoiden pyynnöistä 2 %, edistyneiden pyynnöistä 7 % ja syntyperäisten pyynnöistä 11 % sisälsi leksikaalis-fraasilieventimen. Lieventimien kahdeksasta alaluokasta käytettiin vähättelyä, kohteliaisuusmerkintää, varausta, liitepartikkeliä ja omaa mielipidettä (vrt. Taulukko 5.). Aloittelijat käyttivät ainoastaan vähättelyä (Esimerkki 18.), edistyneet käyttivät vähättelyä ja kohteliaisuusmerkintää (Esimerkki 19.) ja syntyperäiset käyttivät edellisten lisäksi varausta, liitepartikkeliä ja omaa mielipidettä (Esimerkki 20., 21., 22.). Taitotason kasvaessa leksikaalis-fraasilieventimien käyttö siis kasvoi ja myös kategorioiden käyttö monipuolistui.

Esimerkki 18. Vähättely leksikaalis-fraasilieventimenä aloittelijan (T48) pyynnössä

Lapsi: saisinko **vähän**

Esimerkki 19. Kohteliaisuusmerkintä leksikaalis-fraasilieventimenä edistyneen (V22) pyynnössä

Lapsi: ee saisinko **kiitos** rahaa

Esimerkki 20. Varaus leksikaalis-fraasilieventimenä syntyperäisen (Y8) pyynnössä

Lapsi: hmm voisitko auttaa **jotenkin**

Esimerkki 21. Liitepartikkeli leksikaalis-fraasilieventimenä syntyperäisen (Y8) pyynnössä

Lapsi: hmm no onkos **s** teillä enempää rahaaa

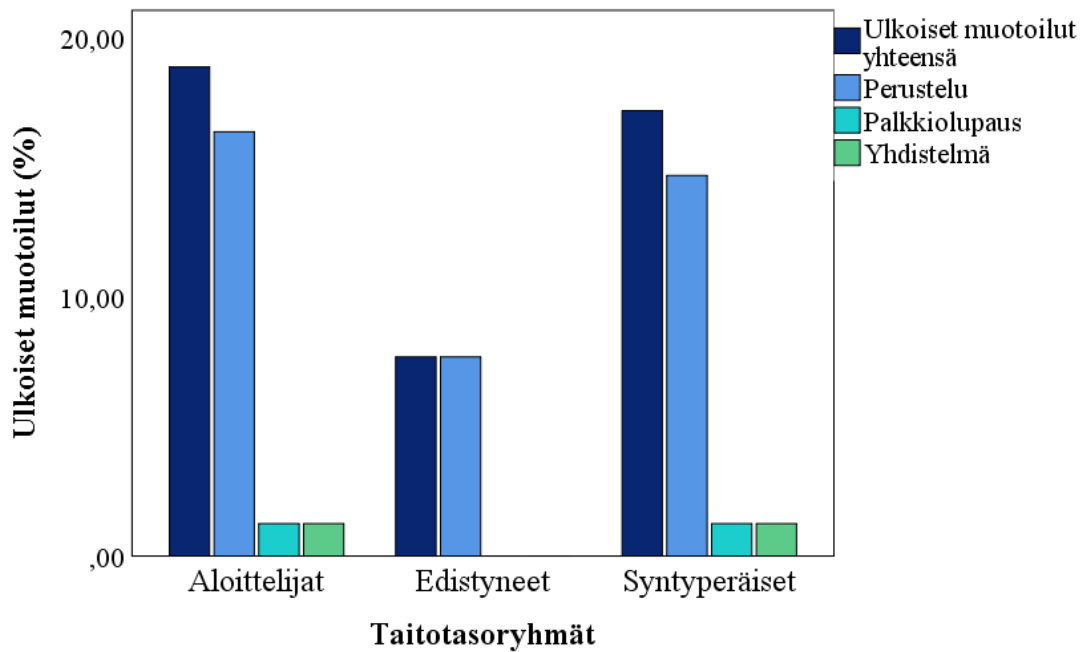
Esimerkki 22. Oma mielipide leksikaalis-fraasilieventimenä syntyperäisen (Y10) pyynnössä

Lapsi: **valitettavasti** ei riitä

4.4.2 Ulkoiset muotoilut

Kuvassa 9. on esitettyä suomen kielen eri taitotasoryhmien käyttämät ulkoiset muotoilut. Ulkoisia muotoiluja käytettiin koko aineistossa melko harvoin, yhteensä 33 kappaletta. Eniten ulkoisia muotoiluja käyttivät aloittelijat (19 %), ja lähes yhtä paljon niitä käyttivät myös syntyperäiset suomenpuhujat (17 %). Vähiten ulkoisia muotoiluja käyttivät edistyneet oppijat (8 %).

Ulkoisten muotoilujen kuudesta alaluokasta tutkittavat käyttivät ainoastaan perustelua, palkkiolupausta ja näiden yhdistelmää (vrt. Taulukko 6.). Kaikissa ryhmissä selvästi käytetyin ulkoinen muotoilu oli perustelu, jolla puhuja antaa syitä, selityksiä tai oikeutuksia pyynnölleen (Esimerkki 23.). Aloittelijat ja syntyperäiset kielenoppijat käyttivät vain kerran palkkiolupausta, jolla puhuja lupaa suoritetusta pyynnöstä palkkion, sekä ulkoisten muotoilujen yhdistelmää pyynnöissään (Esimerkki 24., 25.) Edistyneet oppijat käyttivät ulkoisina muotoiluinaan ainoastaan perusteluja.

Kuva 9. Suomen kielen taitotasoryhmien pyyntöjen ulkoiset muotoilut. Prosenttiosuus kuvaa ulkoisten muotoilujen keskiarvoa suhteessa ryhmässä tehtyjen pyyntöjen määrään.

Esimerkki 23. Perustelu ulkoisena muotoiluna aloittelijan (T7), edistyneen (T10) ja syntyperäisen (Y4) pyynnöissä

Lapsi: **toi ei riittää** voitko kiltti vaihtaa korttia (T7)

Lapsi: **e e mun kassakone meni rikki** voisitko antaa toisen (T10)

Lapsi: ö voit sä tulla hakee **koska mul on liikaa tavaraa** (Y4)

Esimerkki 24. Palkkiolupaus ulkoisena muotoiluna aloittelijan (T7) pyynnössä

Lapsi: aha voitko anna mulle raha **ja mä annan viis euro**

Esimerkki 25. Ulkoisten muotoilujen yhdistelmä syntyperäisen (Y4) pyynnössä

Lapsi: voisiks mä saada sulta hiukan rahaa **ku mul ei riittäny ostokset ostoksiin rahaa ni mä maksaisin sulta sit siihen takas**

4.5 Eri pyyntötilanteissa käytetyt pyyntöjen muotoilut

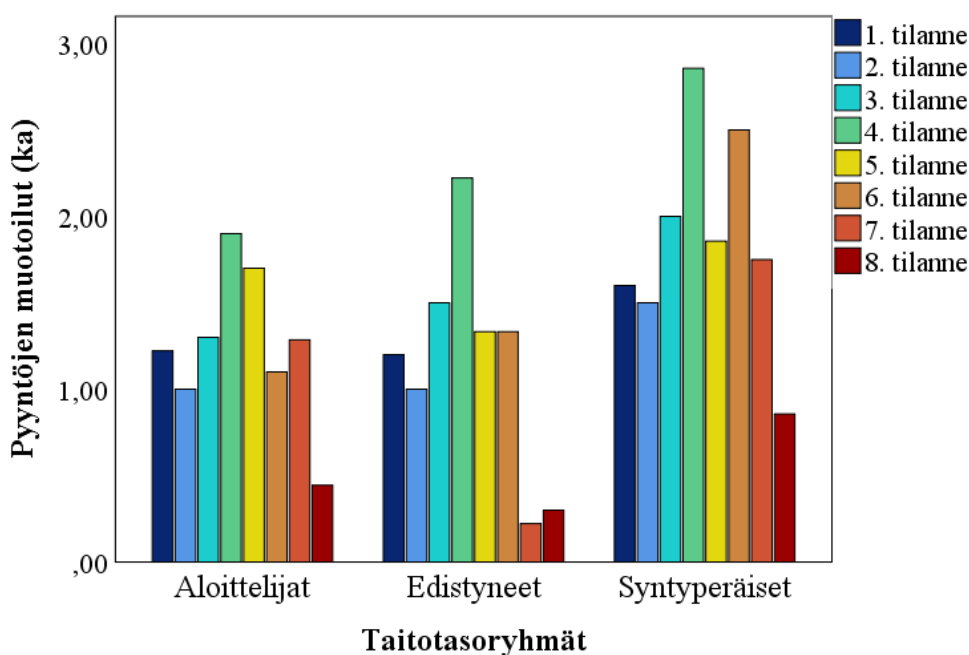
Taulukossa 12. on esitetty kahdeksassa pyyntötilanteessa tehtyjen pyyntöjen muotoilujen määrien keskiarvot, keskihajonnat, vaihteluvälit, käyttöprosentit ja

kappalemäärät suomen kielen taitotasoryhmittäin. Yleisesti voidaan todeta, että syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät jokaisessa pyyntötilanteessa enemmän pyyntöjen muotoiluja kuin suomenoppijat. Suomenoppijat puolestaan käyttivät pyyntöjen muotoiluja eri tilanteissa määrällisesti hyvin samalla tavalla.

Taulukko 12. Suomen kielen taitotasoryhmien eri pyyntötilanteissa käyttämien pyyntöjen muotoilujen keskiarvot, keskihajonnat, vaihteluvälit, käyttöprosentit ja kappalemäärät

	Aloittelijat					Edistyneet					Syntyperäiset				
	ka	kh	vv	%	kpl	ka	kh	vv	%	kpl	ka	kh	vv	%	kpl
1. tilanne	1.22	.44	1	20	11	1.20	.42	1	20	12	1.60	.52	1	27	16
2. tilanne	1.00	.00	0	17	5	1.00	.50	2	17	9	1.50	.53	1	25	12
3. tilanne	1.30	.67	2	22	13	1.50	.71	2	25	15	2.00	.00	0	33	18
4. tilanne	1.90	.57	2	32	19	2.22	.67	2	37	20	2.86	1.21	3	48	20
5. tilanne	1.70	.67	2	28	17	1.33	.71	2	22	12	1.86	.90	3	31	13
6. tilanne	1.10	.99	3	18	11	1.33	.87	3	22	12	2.50	1.20	3	42	20
7. tilanne	1.29	.95	2	21	9	.22	.44	1	4	2	1.75	1.28	3	29	14
8. tilanne	.44	.53	1	7	4	.30	.48	1	5	3	.86	1.21	3	14	6

Kuvassa 10. näkyy taitotasoryhmien melko samansuuntainen pyyntöjen muotoilujen käyttö eri tilanteissa: Syntyperäisillä ja edistyneillä eniten muotoiluja sisältäneiden tilanteiden joukkoon kuuluivat tilanteet 4., 5., 6. ja 3., ja vähiten muotoiluja sisältäneet tilanteet olivat vastaavasti 1., 2., 7. ja 8. Aloittelijoilla ainoa ero oli se, että tilanteet 6. ja 7. kuuluivat päinvastaisiin ryhmiin.

Kuva 10. Suomen kielen taitotasoryhmien pyyntöjen muotoilujen keskiarvot eri pyyntötilanteissa

Taulukossa 13. on kerättyä tilanteita, joissa tehtiin eniten pyyntöjen muotoiluja, sekä esitettynä näissä tilanteissa vaikuttaneet dominanssi, distanssi ja pyynnön suuruus. Taulukosta näkee, ettei yksittäinen taustamuuttuja selittänyt yksinomaan pyyntöjen muotoilujen suurempaa käyttöä tilanteissa, sillä kyseisissä tilanteissa dominanssi, distanssi ja pyynnön suuruus vaihtelivat. Puolet tilanteista olivat sellaisia, joissa pyyntö on pieni ja pyytäjällä on tasavertainen tai korkeampi valta-asema kuulijaan verrattuna, kun taas puolet olivat sellaisia, joissa pyyntö on suuri ja pyytäjällä on matalampi valta-asema suhteessa kuulijaan. Distanssin eli tuttuuden kohdalla puolestaan 3/4 tilanteissa distanssi on suuri, eli puhujat eivät ole keskenään tuttuja. Tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että myös kielenoppijat pyrkivät ottamaan huomioon erilaiset pyyntötilanteet, ja he arvioivat taustamuuttujien vaikutukset suhteellisen samalla tavalla kuin syntyperäisetkin.

Taulukko 13. Tilanteet, joissa tehtiin eniten muotoiluja

	4. Kassalla huomaat, ettei sinulla ole tarpeeksi rahaa. Miten lainaisit rahaa toiselta kaupan asiakkaalta?	5. Ostokset painavat paljon etkä jaksu kävellä kotiin. Päätät soittaa äidillesi. Miten pyytäisit äidiltäsi kyydin kotiin?	6. Kassakone ei toimi. Miten pyytäisit apua kaupan johtajalta?	3. Banaanit ovat lähyllyllä, etkä ylety niihin. Miten pyytäisit vierasta naista ojentamaan banaanit sinulle?
Dominanssi	–	+	+	–
Distanssi	+	–	+	+
Pyynnön suuruus	+	–	+	–
Aloittelijoiden muotoilujen käyttöprosentti	32 %	28 %	18 %	22 %
Edistyneiden muotoilujen käyttöprosentti	37 %	22 %	22 %	25 %
Syntyperäisten muotoilujen käyttöprosentti	48 %	31 %	42 %	33 %

+ = suuri dominanssi (pyytäjällä vähemmän valtaa kuin kuulijalla), suuri distanssi (ei tuttuja), suuri pyyntö

– = pieni dominanssi (pyytäjällä enemmän/yhtä paljon valtaa kuin kuulijalla), pieni distanssi (tutuja), pieni pyyntö

Tilanteissa 3. ja 5., joissa tutkittavan tuli pyytää banaaneja toiselta kaupan asiakkaalta ja kyytiä kotiin äidiltä, muotoiluina käytettiin pääsääntöisesti kysyvän pyynnön ja

konditionaalin yhdistelmää. Lisäksi kyydin pyytämisessä käytettiin myös ajoittain perustelua (Esimerkki 26.)

Esimerkki 26. Tyypilliset pyyntöjen muotoilut edistyneen (T1) ja syntyperäisen (Y8) pyynnöissä tilanteissa 3. ja 5.

Lapsi: **voisiks** sä antaa mulle banaanin (T1)

Lapsi: hei **voisitko** äiti tulla hakemaan minun korin **koska minä en jaksa kantaa sitä** (Y8)

Ainoastaan tilanteessa 6., jossa johtajalta pyydettiin apua, kielenoppijat käyttivät selvästi vähemmän pyyntöjen muotoiluja kuin syntyperäiset puhujat (Esimerkki 27.). Esimerkissä aloittelija on tehnyt pelkästään kysyvän pyynnön, muttei ole lähtenyt lieventämään pyyntöä muilla keinoin. Syntyperäinen on puolestaan kysyvän pyynnön lisäksi käyttänyt konditionaalia ja perustellut pyyntöään ”on kassakone rikki” lieventävinä keinoina.

Esimerkki 27. Pyyntöjen muotoilut aloittelijan (T49) ja syntyperäisen (Y10) pyynnöissä pyyntötilanteessa 6.

Lapsi: tuuks sä korjaa mun kassakoneen (T49)

Lapsi: johtaja **on kassakone rikki** **voisitko** auttaa (Y10)

Aineistosta nousee myös selkeästi esille pyyntötilanne 4., jossa kaikki suomen kielen taitotasoryhmät tekivät eniten pyyntöjen muotoiluja. Tilanteessa tutkittavan oli asiakkaana pyydettävä rahaa toiselta kaupan asiakkaalta. Kaupan asiakkaat ovat tasavertaisessa asemassa, vieraita toisilleen ja pyytäjä joutuu tekemään ison pyynnön pyytäessään rahaa. Esimerkki 28. havainnollistaa, miten suomen taitotasoryhmät käyttivät pyyntöjen muotoiluja kyseisessä tilanteessa.

Esimerkki 28. Pyyntöjen muotoilut aloittelijan (T48), edistyneen (T10) ja syntyperäisen (Y8) pyynnöissä tilanteessa 4.

Lapsi: **saisinko vähän** (T48)

Lapsi: mm **saisinko vähäsen** rahaa sinulta (T10)

Lapsi: ee **voisinko** saada sinulta **vähän** rahaa **voit saada vaikka tämän minulta** (Y8)

Esimerkistä 28. näkee, että aloittelija on käyttänyt kysyvän pyynnön ja konditionaalien yhdistelmää sekä käyttänyt ”vähän”-sanaa vähättelynä pyynnön lieventämiseksi. Edistynyt oppija on käyttänyt samoja lievennyskeinoja kuin aloittelija. Syntyperäinen suomenpuhujana on puolestaan monipuolistanut pyynnön lievennystä käyttämällä samojen lievennyskeinojen lisäksi vielä palkkiolupausta ”voit saada vaikka tämän minulta”.

Tilanteet, joissa tutkittavat tekivät vähiten pyyntöjä, olivat myös hyvin vaihtelevia keskenään eikä selvästi mikään yksittäinen taustamuuttuja vaikuttanut säätelevän sitä, miksi kyseisissä tilanteissa tehtiin vähän muotoiluja (Taulukko 14.). Dominanssin kohdalla puolet tilanteista olivat sellaisia, joissa dominanssi oli suuri eli pyytäjällä on vähemmän valtaa kuin kuulijalla, ja puolet tilanteista taas sellaisia, joissa dominanssi oli pieni eli pyytäjällä on enemmän valtaa kuin kuulijalla tai puhujat ovat tasa-arvoisessa asemassa. Tuttuuden ja pyynnön suuruuden osalta 3/4 tilanteissa puhujat eivät olleet tuttuja, ja pyyntö oli pieni.

Taulukko 14. Tilanteet, joissa tehtiin vähiten muotoiluja

	8. On aika sulkea kauppa. Miten pyytäisit asiakkaita lähtemään?	7. Olet myyjä. Asiakas antaa sinulle liian vähän rahaa. Miten pyytäisit asiakasta antamaan tarpeeksi rahaa?	2. Tapaat kaupassa kaverisi ja haluat kutsua hänet syntymäpäiväjuhlillesi. Miten pyytäisit häntä?	1. Tulet kauppaan ostoksille. Huomaat, ettei ostokoreja ole missään. Miten pyytäisit myyjältä koria?
Dominanssi	+	+	–	–
Distanssi	+	+	–	+
Pyynnön suuruus	–	+	–	–
Aloittelijoiden muotoilujen käyttöprosentti	7 %	21 %	17 %	20 %
Edistyneiden muotoilujen käyttöprosentti	5 %	4 %	17 %	20 %
Syntyperäisten muotoilujen käyttöprosentti	14 %	29 %	25 %	27 %

+ = suuri dominanssi (pyytäjällä vähemmän valtaa kuin kuulijalla), suuri distanssi (ei tuttuja), suuri pyyntö

– = pieni dominanssi (pyytäjällä enemmän/yhtä paljon valtaa kuin kuulijalla), pieni distanssi (tutuja), pieni pyyntö

Myös vähäisten muotoilujen tilanteissa tulokset viittaavat siihen, että kielenoppijat ovat pyrkineet ottamaan huomioon erilaiset pyyntötilanteet, ja he ovat arvioineet taustamuuttujien vaikutukset suhteellisen samalla tavalla kuin syntyperäisetkin. Esimerkistä 29. näkee, että kaikki taitotasoryhmät muotoilivat pyyntöjään tilanteissa 1. ja 2., joissa pyydetään myyjältä ostoskorja ja kaveria syntymäpäiväjuhlille, melko samalla tavalla pääsääntöisesti rutiininomaisen kysyvän pyynnön ja konditionaalin avulla.

Esimerkki 29. Pyyntöjen muotoilut aloittelijan (T9) ja syntyperäisen (Y1) pyynnöissä tilanteissa 1. ja 2.

Lapsi: **saisinko** korin (T9)

Lapsi: **voisitko** tulla synttäreille (Y1)

Tilanteessa 7., jossa tutkittavan oli myyjänä pyydetävä lisää rahaa kaupan asiakkaalta, aloittelijat ja syntyperäiset muotoilivat pyyntöjään samalla tavalla rutiininomaisesti pääasiassa kysyvän pyynnön ja konditionaalin avulla. Edistyneet puolestaan eivät käyttäneet juurikaan pyyntöjen muotoiluja kyseisessä tilanteessa, vaan he pyrkivät lieventämään pyynnön usein muotoilujen sijasta käyttämällä strategiana vahvaa vihjetä (Esimerkki 30.)

Esimerkki 30. Aloittelijan (T48) ja edistyneen (V21) pyynnöt tilanteessa 7.

Lapsi: **saisinko** lisää rahaa (T48)

Lapsi: tämä on liian vähän (V21)

Yhteensä tutkittavat käyttivät vähiten pyyntöjen muotoiluja tilanteessa 8., jossa tutkittavan oli myyjänä pyydetävä asiakkaita lähtemään kaupasta. Kaikki suomen kielen taitotasoryhmät tekivät kyseisessä tilanteessa pääsääntöisesti ilmoitusmuotoisia pyyntöjä, jotka toimivat vihjeinä asiakkaille siitä, että heitä pyydetään poistumaan kaupasta (Esimerkki 31.). Pyyntöjä ei juurikaan pyritty lieventämään muuta kuin joidenkin perustelujen avulla.

Esimerkki 31. Aloittelijan (T49), edistyneen (V1) ja syntyperäisen (Y7) pyynnöt tilanteessa 8.

Lapsi: kauppa on kiinni menkää pois (T49)

Lapsi: kauppa suljettu (V1)

Lapsi: **voisitteko** lähteä (Y7)

Tässä tutkielmassa oletettiin, että suomen kielen taitotasoryhmien välillä on eroja pyyntökategorioiden käytössä, mikä näkyy erityisesti kielenoppijoiden suorien strategioiden suurempana ja pyyntöjen muotoilujen pienempänä käyttönä verrattuna syntyperäisiin puhujiin. Hypoteesin mukaisesti suomen kielen taitotasoryhmien käyttämien pyyntökategorioiden määrissä oli havaittavissa pieniä eroavaisuuksia, ja kielenoppijat käyttivät enemmän suoria strategioita ja vähemmän pyyntöjen muotoiluja kuin syntyperäiset suomenpuhujat. Erot kielenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien välillä eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä. Tulos on samansuuntainen aiemman tutkimuksen kanssa, vaikkakin usein tutkimuksissa erot ovat olleet tilastollisesti merkitseviä (Barron, 2003; Ellis, 1992; Rose, 2000).

Laadullisesti tarkasteltuna pyyntöjen toteutuksessa näkyi kielen taitotason vaikutus: aloittelijoiden tekemät pyynnot erosivat tiettyjen pyyntökategorioiden osalta eniten syntyperäisten pyynnöistä, kun taas edistyneiden kielenoppijoiden pyynnot alkoivat tietyiltä osin muistuttaa syntyperäisten tekemiä pyyntöjä. Edistyneetkään kielenoppijat eivät kuitenkaan saavuttaneet syntyperäisten puhujien taitotasoa pyyntöjen toteutuksessa. Kaikki tutkittavat toteuttivat pyyntöjä pienistä eroista huolimatta melko samalla tavoin pääasiassa kysymys- ja konditionaalimuodoilla sekä näiden yhdistelmillä. Aiempi tutkimus on havainnut samansuuntaisia tuloksia taitotason vaikutuksesta pyyntöjen toteutukseen (Ellis, 1992; Felix-Brasdefer, 2008; Trosborg, 1995).

Tutkielmassa havaittiin, että eri pyyntötilanteissa oli eroja tutkittavien käyttämien muotoilujen määrissä, ja lapset varioivat pyyntöjen muotoilua eri tilanteissa. Vaikka kielenoppijat eivät käyttäneet tilanteissa yhtä paljon muotoiluja kuin syntyperäiset, tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että myös kielenoppijat pyrkivät ottamaan huomioon erilaiset pyyntötilanteet, ja he toimivat erilaisissa tilanteissa ottaen huomioon dominanssin, distanssin ja pyynnön suuruuden suhteellisen samalla tavalla kuin syntyperäisetkin. Tulos on osittain ristiriidassa aiempien tulosten kanssa, joissa lapset eivät ole juurikaan ottaneet huomioon tilanteessa vaikuttavia taustamuuttujia (Achiba, 2003; Ellis, 1992; Rose, 2000). Lisäksi tilanteiden tarkastelussa havaittiin, ettei yksittäinen tekijä selittänyt yksinomaan pyyntöjen muotoilujen vaihtelevaa käyttöä, sillä muotoiluja käytettiin varsin vaihtelevasti dominanssiltaan, distanssiltaan ja pyynnön suuruudeltaan erilaisissa tilanteissa. Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan vielä

tarkemmin keskeisimpiä tuloksia pyyntökategorioittain ja lopuksi pohditaan, kuinka luotettavia ja yleistettäviä tulokset ovat, mikä kliininen merkitys saaduilla tuloksilla on ja millaisia jatkotutkimusaiheita ja -tarpeita tutkielmasta nousee.

5.1 Aloittimet

Huomion kiinnittämiseen käytettävien aloittimien käytöstä havaittiin, kuten Muikku-Wernerinkin (1997) tutkimuksessa, että tutkittavat käyttivät niitä melko niukasti, eikä suomen kielen taitotasoryhmien välillä ollut tilastollisesti merkitseviä eroja aloittimien määrissä. Aloittimien käytön vähäisyys saattaa johtua osittain pyyntöjenkeruumenetelmästä: lapsi ja tutkija olivat jo valmiiksi vuorovaikutuksessa keskenään tutkijan esittäessä pohjustuksen pyyntöön, eikä lapsen enää tarvinnut kiinnittää aloittimilla tutkijan huomiota tulevaan pyyntöön. Toinen mahdollinen syy aloittimien rajalliseen käyttöön saattaa löytyä suomen kielen käyttötavoista. Esimerkiksi englannin kielessä on tyypillistä puhutella keskustelukumppania nimeltä puheenvuoron alussa, kun taas suomessa puhuttelu on harvinaisempaa, ja varsinkin nimeltä puhuttelua pidetään varsin vetoavana keinona saada kuulijan huomio (Seppänen, 1989).

Eniten ja monipuolisimmin aloittimia käyttivät aloittelevat suomenoppijat. Tulos on osittain ristiriidassa aiempien tutkimustulosten kanssa, jotka ovat todenneet, että vieraan kielen taitotason kasvaessa aloittimien käyttö kasvaa ja lähestyy syntyperäisten puhujien aloittimien käyttöä (Altasan, 2016; Otcu & Zeyrek, 2008; Rose, 2009). Toisaalta Muikku-Wernerin (1997) tutkimuksessa aloittelijat käyttivät myös eniten aloittimia ja Krulatzin (2012) tutkimuksessa aloittelijat käyttivät monipuolisemmin aloittimia kuin syntyperäiset puhujat. Kielenoppijoiden äidinkielellä ja lähtökulttuurilla saattaakin olla vaikutusta siihen, miksi aloittelijat käyttivät paljon aloittimia suhteessa syntyperäisiin suomenpuhujiin. Kielenoppijat ovat mahdollisesti pyrkineet pyynnöissään käyttämään aloittimia samalla tavalla kuin he käyttäisivät aloittimia omalla äidinkielellään, ja tämä tapa ei sovikaan enää suomalaiseseen aloittimien käyttötapaan. Tässäkin tutkielmassa kuitenkin havaittiin, kuten aiemmissakin tutkimuksissa on todettu, että kielenoppijoilla on kyky käyttää jo melko varhaisessa vaiheessa aloittimia vieraan kielen pyynnöissään. (Scarcella, 1979; Schauer, 2007; Woodfield, 2012).

5.2 Perspektiivit

Tutkittavat käyttivät kaikkia neljää perspektiiviä (puhujakeskeinen, kuulijakeskeinen, persoonaton ja kuulija- ja puhujakeskeinen) pyyntöjen toteutuksessa. Jokaisessa ryhmässä käytettiin eniten kuulijakeskeistä (pyyntö esitetään kuulijalle, esim. *Tuo lahja mul uus*) perspektiiviä, ja yli puolet jokaisen ryhmän pyynnöistä tuotettiin kyseisestä näkökulmasta. Tulos on yhteneväinen aiempien tutkimusten kanssa, jotka ovat myös havainneet kuulijakeskeisen näkökulman suosimisen pyyntöjen esittämisessä (Ellis, 1992; Muikku-Werner, 1997; Najafabadi & Paramasivam, 2012). Kuulijakeskeinen näkökulman on luonnollinen tapa esittää pyyntö, sillä pyyntö esitetään aina kuulijalle, ja varsinkin lasten on helppo esittää pyyntö suoraan kuulijalle (Ellis, 1992).

Vähiten tutkittavat käyttivät persoonatonta sekä kuulija- ja puhujakeskeistä näkökulmaa, ja näiden persoonamuotoja välttelevien näkökulmien vähäinen käyttö on myös havaittu muissa tutkimuksissa (Ellis, 1992; Félix-Brasdefer, 2007; Woodfield & Economidou-Kogetsidis, 2010). Persoonattoman ja kuulija- ja puhujakeskeisen näkökulman vähäisen käytön syyksi on arveltu sitä, ettei nuorilla kielenoppijoilla ole vielä hallussaan tarvittavia kielellisiä keinoja kyseisten näkökulmien ilmaisemiseen (Economidou-Kogetsidis, 2012). Kuitenkin yleisesti perspektiivien käytöstä havaittiin, että sekä suomenoppijat että syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät perspektiivejä hyvin samalla tavalla kuin Muikku-Wernerinkin (1997) tutkimuksessa, eikä ryhmien välillä ollut isoja eroja perspektiivien käytössä.

Tässä tutkielmassa suomen kielen taitotason kasvaessa kuulijanäkökulman käyttö kasvoi ja puhujanäkökulman käyttö väheni, joskin molemmat todella lievästi. Osassa tutkimuksista on myös havaittu kielen taitotason merkitys perspektiivien käytössä: muun muassa Elliksen (1992) ja Trosborgin (1995) tutkimuksissa kielenoppijoiden taitotason kehittyessä kuulijanäkökulman käyttö väheni ja vastaavasti puhujanäkökulman käyttö lisääntyi. Tämän tutkimuksen ristiriitainen tulos saattaa johtua tutkittavien nuoresta iästä. Lapset eivät ole mahdollisesti vielä tarpeeksi kyvykkäitä pragmaattisilta taidoiltaan siihen, että he yrittäisivät lieventää pyyntöä esittämällä pyynnön omasta näkökulmasta eikä määräävästi esittämällä pyynnön suoraan kuulijalle.

5.3 Pyyntöstrategiat

Tutkielmassa sekä suomenoppijat että syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät eniten konventionaalisesti epäsuoraa strategiaa, jossa kuulijan täytyy tulkita kuulemastaan ilmaisusta ja kontekstista ilmaisu pyynnöksi. Konventionaalisesti epäsuora strategia toteutettiin valmistavilla siirroilla (pyynnössä kyseenalaistetaan voiko kuulija toteuttaa pyynnön, esim. *Voisiks sä antaa mulle banaanin*). Samoin useat tutkijat ovat havainneet konventionaalisesti epäsuorien strategioiden suosimisen kielenoppijoiden sekä syntyperäisten puhujien pyynnöissä (Muikku-Werner, 1997; Otcu & Zeyrek, 2008; Woodfield, 2008).

Konventionaalisesti epäsuorien strategioiden suosimista kielenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien pyynnöissä on selitetty sillä, että pyytäjä haluaa olla pragmaattisesti selvä, mutta samalla pyytäjä ei halua pakottaa kuulijaa pyynnön toteuttamiseen. Kyseisellä strategialla pyytäjä siis ilmaisee tarpeeksi selvästi pyynnön, mutta ei pidä itsestäänselvyytensä, että kuulija myöntyisi pyynnön toteuttamiseen (Trosborg, 1995). Tässä tutkielmassa tutkittavat käyttivät hyvin vakiintuneella tavalla konventionaalisesti epäsuoria pyyntöjä, ja Muikku-Wernerin (1993, 1997) on havainnut, että Suomessa käytetään hyvin rutiininomaisesti kysymysmuotoisia, konventionaalisesti epäsuoria pyyntöjä. Tämäkin tutkimus tukee siis Muikku-Wernerin (1993) esittämää väitettä, jonka mukaan suomen prototyypinen pyyntö ei ole niinkään imperatiivimuotoinen pyyntö (esim. *Tuo lahja mulle uus*), vaan kysymyksen kautta tuotettu epäsuora pyyntö (esim. *Voisiks sä antaa mulle banaanin*).

Tutkielmassa havaittiin myös suomen kielen oppijoiden suurempi suorien strategioiden käyttö verrattuna syntyperäisiin suomenpuhujiin, vaikka tulos ei ollutkaan tilastollisesti merkitsevä. Tulos tukee tutkimuksen hypoteesia, jossa oletettiin, että suomen kielen taitotasoryhmien väliset erot pyyntökategorioiden käytössä näkyvät erityisesti kielenoppijoiden suorien strategioiden suurempana käyttönä verrattuna syntyperäisiin puhujiin. Useissa tutkimuksissa onkin havaittu, että kielenoppijat suosivat pyynnöissään suoria strategioita enemmän kuin syntyperäiset puhujat (Hutz, 2006; Otcu & Zeyrek, 2008; Woodfield, 2008). Lapsioppijoiden on myös havaittu käyttävän suoria strategioita useammin kuin konventionaalisesti epäsuoria ja epäkonventionaalisesti epäsuoria strategioita (Cromdal, 1996; Ellis, 1992; Rose, 2000). Kielenoppijoiden suorien strategioiden suosimista voidaan selittää niiden yksiselitteisyydellä: kielenoppija

mahdollisesti uskoo, että turvautumalla selkeään ja suoraan pyyntöön hänet ymmärretään paremmin, ja pyyntö toteutuu todennäköisemmin kuin esittämällä epäsuoran pyynnön (Muikku-Werner, 1997).

Kielen taitotaso näytti lisäksi vaikuttavan suorien strategioiden käyttöön tässä tutkielmassa. Taitotason kasvaessa suorien strategioiden käyttö väheni ja kielenoppijat käyttivät enemmän konventionaalisesti epäsuoria strategioita, ja näin edistyneiden oppijoiden pyyntöstrategiat alkoivat muistuttaa syntyperäisten käyttämiä strategioita. Samanlainen suorien strategioiden kehitys kohti konventionaalisesti epäsuoria pyyntöjä on havaittu useissa aiemmissa tutkimuksissa (Felix-Brasdefer, 2008; Hill, 1997). Myös lapsioppijoilla on havaittu suorien strategioiden liiallinen käyttö, joka kuitenkin taitotason kasvaessa vähenee ja vastaavasti konventionaalisesti epäsuorien strategioiden käyttö lisääntyy (Cromdal, 1996; Ellis, 1992; Rose, 2000).

5.4 Pyyntöjen muotoilu

Tutkielmassa havaittiin, että suomen taitotasoryhmistä syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät muotoiluja eli pyyntöä lieventäviä lauserakenteisia, sanastollisia ja erillisiä ulkoisia kielellisiä keinoja eniten. Tulokset tukevat tutkimuksen hypoteesia, jonka mukaan suomen kielen taitotasoryhmien erot pyyntökategorioiden käytössä näkyvät erityisesti syntyperäisten puhujien pyyntöjen muotoilujen suurempana käyttönä verrattuna kielenoppijoihin, vaikka muotoilujen osalta ei saatu tilastollisesti merkitsevää eroa kielenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien välille.

Useat tutkimukset ovatkin havainneet, ettei kielenoppijoilla ole vielä mahdollisesti tarvittavia kielellisiä kykyjä muotoilujen toteuttamiseen pyynnöissään, ja siksi heidän pyyntönsä sisältävät vain niukasti muotoiluja (Bardovi-Harlig, 1999). Tutkimuksissa on myös havaittu kasvavan taitotason vaikutus muotoilujen lisääntyneeseen käyttöön, vaikkakin jopa edistyneet kielenoppijat harvoin saavuttavat syntyperäisten puhujien muotoilujen käyttömääriä (Barron, 2003; Faerch & Kasper, 1989; Trosborg 1995). Tässä tutkielmassa kaikki ryhmät käyttivät kuitenkin muotoiluja varsin samalla tavalla, eikä aloittelijoiden, edistyneiden ja syntyperäisten ryhmien välillä ollut huomattavia eroja muotoilujen käytössä.

5.4.1 Sisäiset muotoilut

Tutkielmassa suomen kielen taitotasoryhmät käyttivät kaikki huomattavasti enemmän sisäisiä kuin ulkoisia muotoiluja pyynnöissään. Tulos poikkeaa aiempien tutkimusten tuloksista, sillä tyypillisesti pyyntöjen muotoilujen tutkimuksissa on havaittu, että sekä kielenoppijat että syntyperäiset puhujat käyttävät enemmän ulkoisia kuin sisäisiä muotoiluja. Ulkoisten muotoilujen suosimista on perusteltu sillä, että erilliset pyyntöä tukevat ulkoiset muotoilut saattavat olla helpompia tuottaa kielenoppijoille kuin pyyntöjen lieventäminen lauserakenteisin ja sanastollisin keinoin (Hassall, 2001). Tässä tutkielmassa suuri sisäisten muotoilujen käyttö selittyy sisäisten muotoilujen luokittelutavasta: toisin kuin kansainvälisissä tutkimuksissa, tässä tutkielmassa kaikki kysymysmuotoiset pyynnöt luokiteltiin sisäisiksi muotoiluiksi, ja tämän vuoksi sisäisiä muotoiluja käytettiin paljon suhteessa ulkoisten muotoilujen määrään.

Kielenoppijoiden havaittiin käyttävän vähemmän sisäisiä muotoiluja verrattuna syntyperäisiin puhujiin. Kyseinen piirre on hyvin tavallinen aiempiin tutkimuksiin peilaten. Lukuisissa pyyntöjen tutkimuksissa on havaittu, että sekä aloittelijat että edistyneemmät oppijat käyttävät rajoittuneesti sisäisiä muotoiluja (Faerch, & Kasper, 1989; Kasper, 1981; Trosborg, 1995). Tutkielmassa havaittiin myös sisäisten muotoilujen lisääntynyt käyttö taitotason kasvaessa, eli aloittelijat käyttivät sisäisiä muotoiluja vähiten, kun taas edistyneet oppijat lähestyivät syntyperäisten puhujien sisäisten muotoilujen käyttömääriä. Lisäksi sisäisistä muotoiluista leksikaalis-fraasilieventimien alakategorioiden käyttö monipuolistui taitotason kasvaessa.

Tutkimustulokset ovat linjassa aiempien tutkimusten kanssa, joissa ilmiön syyksi on ehdotettu aloittelijoiden vielä rajoittunutta pragmalingvistista kyvykkyyttä: sisäisten muotoilujen käyttö on monimutkaista ja se vaatii pyytäjältä ylimääräistä prosessointia, eikä varsinkaan aloittelijoilla ole vielä mahdollisesti resursseja sisäisten muotoilujen hallitsemiseen (Economidou-Kogetsidis, 2012). Kyseisten löydösten valossa vaikuttaa siltä, että sisäiset muotoilut ovat yhteydessä oppijan vieraan kielen taitotasoon, eli sisäisten muotoilujen valintaan vaikuttaa oppijan kielellinen kyvykkyys (Safont-Jordà, 2008). Edistyneilläkin oppijoilla on kuitenkin vielä haasteita pyyntöjen lieventämisessä sisäisillä muotoiluilla.

Sisäisistä muotoiluista syntaktisia eli lauserakenteisia lieventimiä käytettiin runsaasti eri ryhmissä, kun taas leksikaalis-fraasilieventimiä, jotka lieventävät pyyntöä sanaston ja fraasien avulla, käytettiin todella niukasti jokaisessa ryhmässä. Syntaktisia lieventimiä, erityisesti kysymysmuotoista interrogatiivia sekä interrogatiivin ja konditionaalin yhdistelmää, käytettiin kaikkien ryhmien sisällä huomattavasti enemmän kuin leksikaalis-fraasilieventimiä. Myös aiemmat tutkimukset ovat havainneet saman ilmiön, jonka syyksi on ehdotettu, että syntaktiset lieventimet ilmaantuvat aiemmin oppijoiden kieleen, sillä ne esiintyvät usein rutiininomaisissa pyynnöissä, ja siksi ne opitaan helposti (Trosborg, 1995). Leksikaalis-fraasilieventimien on kuviteltu ilmaantuvan kielenoppijoiden pyyntöihin vasta myöhemmässä vaiheessa, sillä ne ovat vaihtoehtoisia pyynnön elementtejä, ja niiden oikeaoppinen käyttö pyynnöissä vaatii opettelua (Trosborg, 1995).

5.4.2 Ulkoiset muotoilut

Ulkoisia muotoiluja, jotka tukevat pyyntöä ja pehmentävät pyynnön määräävyyttä varsinaisesta pyynnöstä irrallisia lausumina, käytettiin melko harvoin ja rajoittuneesti kaikissa suomen kielen taitotasoryhmissä. Kaikissa ryhmissä käytetyin ulkoinen muotoilu oli perustelu, jossa puhuja antaa syitä ja perusteluja oikeuttaakseen pyyntönsä (esim. *voisitko antaa lisää rahaa **tämä ei riitä***). Lukuisissa tutkimuksissa on havaittu perustelujen suosiminen ulkoisina muotoiluina sekä kielenoppijoiden että syntyperäisten puhujien keskuudessa (Borovina, 2017; Halupka-Rešetar, 2014; Muikku-Werner, 1997).

Perustelujen suosimista ulkoisina muotoiluina on selitetty sillä, että vieraan kielen oppijat omaksuvat perustelun melko varhain. Varhainen omaksuminen johtuu puolestaan mahdollisesti siitä, että pyyntöä oikeuttavien syiden tai selitysten tarjoaminen ei vaadi tietoa syntyperäisten puhujien kaltaisesta kielenkäytöstä, vaan perustelun esittäminen vaatii ainoastaan uuden, usein lauserakenteisesti yksinkertaisen lauseen muodostamista (Woodfield & Economidou-Kogetsidis, 2010). Muita selityksiä perustelujen yleiseen käyttöön kielenoppijoilla ja syntyperäisillä puhujilla ovat antaneet Faerch ja Kasper (1989), joiden mukaan syiden, selitysten ja oikeutuksien esittäminen pyynnölle avaa empaattisen näkökulman kuulijalle antamalla hänelle sisäistä tietoa pyynnön taustalla olevista motiiveista ja on lisäksi tehokas lieventäjä laajoine sovellusmahdollisuuksineen.

Eniten ulkoisia muotoiluja käyttivät aloittelijat, ja vain hieman vähemmän syntyperäiset puhujat. Vähiten ulkoisia muotoiluja käyttivät edistyneet oppijat. Vastaavanlainen kielenoppijoiden liiallinen ulkoisten muotoilujen käyttö verrattuna syntyperäisiin puhujiin on tyypillinen piirre pyyntöjen tutkimuksessa (Blum-Kulka & Olshtain 1986; Faerch & Kasper 1989; Hassall 2001). Levenstonin (1971) mukaan ulkoisten muotoilujen liiallisessa käytössä on kyse runsassanaisuudesta, jossa kielenoppijat tarjoavat enemmän informaatiota kuin olisi tarpeellista. Vieraan kielen oppijoilla on mahdollisesti halu näyttää, että he ovat tarpeeksi kyvykkäitä tuottamaan pitkiä ilmaisuja vieraalla kielellä, ja siksi he käyttävät enemmän ulkoisia muotoiluja kuin syntyperäiset puhujat (Borovina, 2017). Blum-Kulka ja Olshtain (1986) ovat myös ehdottaneet, että taipumus liialliseen ulkoisten muotoilujen käyttöön voisi johtua vieraan kielen oppijoiden itseluottamuksen puutteesta ja halusta varmistaa, että pyyntö ymmärretään.

5.5 Eri pyyntötilanteissa käytetyt pyyntöjen muotoilut

Tutkielmassa havaittiin, että eri pyyntötilanteissa oli eroja tutkittavien käyttämien muotoilujen määrissä, ja lapset varioivat pyyntöjen muotoilua eri tilanteissa. Tutkielmassa ei kuitenkaan havaittu, että mikään yksittäinen taustamuuttuja olisi selittänyt yksinomaan pyyntöjen muotoilujen vaihtelevaa käyttöä, sillä muotoiluja käytettiin varsin vaihtelevasti dominanssiltaan, distanssiltaan ja pyynnön suuruudeltaan erilaisissa tilanteissa. Tuloksista ei myöskään voi varmuudella tehdä johtopäätöstä siitä, johtuivatko erot juuri tilanteissa vaikuttaneista taustamuuttujista, vai varioivatko lapset pyyntöjen muotoilua muiden tekijöiden perusteella, kuten esimerkiksi tutkijan iän, sukupuolen tai oman äidinkielen vaikutuksesta. Tutkimustulosten perusteella vaikuttaisi todennäköisemmältä, että lapset ottivat pyyntötilanteet huomioon kokonaisuudessaan ja tekivät sen pohjalta arvion siitä, tarvitaanko pyyntötilanteessa pyyntöä lieventäviä muotoiluja.

On kuitenkin selvää, että eri pyyntötilanteissa suomen kielen taitotasoryhmät käyttivät eri määrän pyyntöjen muotoiluja, ja aineistosta pystyttiin erottelamaan tilanteet, joissa tehtiin paljon, ja joissa taas tehtiin vain vähän pyyntöjen muotoiluja. Tulos on osittain ristiriidassa aiempien tulosten kanssa, joissa tutkittavina on ollut juuri lapsia. Achiban (2003), Elliksen (1992) ja Rosen (2000) tutkimuksissa lapset eivät ole juurikaan lieventäneet pyyntöjään sosiaalisten taustamuuttujien mukaan. Kuitenkin jotkin tutkijat ovat esittäneet, että jopa 2-vuotiaat lapset ovat sensitiivisiä puhujan ja kuulijan väliselle

asemalle ja tuttuudelle (Blum-Kulka ym., 1989), ja 3–4-vuoden iästä lähtien lapset ovat tietoisia laajasta sosiaalisesta variaatiosta ja osaavat hyödyntää tätä tietoa valitessaan sopivia muotoja pyynnön ilmaisuun (Andersen, 1990). Tämän tutkielman tulokset antavat kuitenkin varovaisia viitteitä siitä, että lapsetkin ottavat puhujien välistä asemaa, tuttuutta ja pyynnön suuruutta huomioon pyynnön asianmukaisessa toteutuksessa.

Tutkielmassa syntyperäiset suomenpuhujat käyttivät jokaisessa pyyntötilanteessa enemmän pyyntöjen muotoiluja kuin suomenoppijat. Aiemmissa tutkimuksissa on saatu samansuuntaisia tuloksia ja onkin hyvin yleinen tulos, että kielenoppijat käyttävät syntyperäisiin puhujiin nähden liian vähän muotoiluja pyyntötilanteesta riippumatta (Ellis, 1992; Rose, 2000; Trosborg, 1995). Trosborg (1995) on todennut, että vasta, kun kielenoppijat ovat omaksuneet laajalti erilaisia pyyntöjen muotoiluja, voivat he aloittaa muotoilujen hienovaraisen käytön pyyntötilanteen vaatimusten mukaan. Toisin sanoen kielenoppijoilla täytyy olla ensin hallussaan tarpeeksi monia pyyntöjen muotoilukeinoja ennen kuin he edes pystyvät lieventämään pyyntöjä pyyntötilanteen vaatimalla tavalla.

Lisäksi tutkimuksissa on raportoitu, että vaikka kielenoppijoilla olisi hallussaan erilaisia pyyntöjen muotoilukeinoja ja oppijat ymmärtäisivät dominanssin, distanssin ja pyynnön suuruuden vaikuttavan pyynnön kielentämiseen, oppijat eivät siltikään kykene käyttämään tätä tietoa hyväkseen ja valitsemaan tilanteeseen ja kohdemaan kulttuuriin sopivia muotoilukeinoja. Kielenoppijoilla saattaa olla vaikeuksia arvioida sitä, kuinka pyyntötilanteen sosiopragmaattiset tekijät määrittävät vaadittua kohteliaisuuden tasoa kohdekulttuurissa, ja tämän vuoksi he saattavat aliarvioida tarvittavan kohteliaisuuden määrän ja käyttää hyvin vähän pyynnön kohteliaisuutta lisääviä muotoiluja (Hendriks, 2008). Kasperin ja Rosen (2002) mukaan tutkimustuloksista voidaankin päätellä, että pyyntöjen muotoilujen hyödyntäminen asianmukaisella tavalla erilaisissa pyyntötilanteissa vaatii kielenoppijoilta paljon aikaa. Tämän tutkielman tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että myös kielenoppijat pyrkivät ottamaan huomioon erilaiset pyyntötilanteet, ja he arvioivat taustamuuttujien vaikutukset suhteellisen samalla tavalla kuin syntyperäisetkin. Saman havaitsi Muikku-Werner (1997) tutkimuksessaan, jossa hän totesi kielenoppijoiden olevan tietoisia tilannemuuttujien vaikutuksesta, mutta erilaisia muotoiluja ei ollut montaa käytettävissä, eikä oppijoilla ollut tarpeeksi tietoa suomalaisista käytänteistä, jolloin kaikki pyynnot eivät toteutuneet parhaalla mahdollisella tavalla.

Eniten muotoiluja tehtiin tilanteissa, joissa tutkittavan tuli pyytää äidiltä kyytiä kotiin, johtajalta apua kassakoneen korjaamiseen, banaaneja toiselta kaupan asiakkaalta ja rahaa toiselta kaupan asiakkaalta, jossa kaikki taitotasoryhmät tekivät kaikkein eniten muotoiluja. Rahan pyytämistä on pidetty universaalisti suurena pyyntönä, joka vaatii lievennystä muotoilujen avulla (Hendriks, 2008). Tämä tulos antaa viitteitä siitä, että jo esikouluikäiset lapset mahdollisesti osaavat arvioida pyynnön suuruutta ja tätä kautta pystyvät tilanteen vaatimalla tavalla käyttämään pyyntöjä lieventäviä muotoiluja. Taitotasoryhmien välisessä vertailussa kielenoppijat käyttivät tyypillisesti yksinkertaisempia pyyntöjen muotoiluja kuin syntyperäiset suomenpuhujat, mutta ryhmät käyttivät kuitenkin suhteellisen samalla tavalla muotoiluja eri tilanteissa. Tulos antaa viitteitä siitä, ettei kielenoppijoilla mahdollisesti ole vielä kaikkia erilaisia muotoilujen kielennysmahdollisuuksia käytössään, mutta he kuitenkin osaavat arvioida, että tietyissä tilanteissa on käytettävä niitä muotoiluja, jotka heillä on valikoimassaan.

Vähiten tutkittavat tekivät pyyntöjen muotoiluja tilanteissa, joissa heidän piti myyjänä pyytää lisää rahaa asiakkaalta, kaveria syntymäpäiväjuhlille, myyjältä ostoskorin ja myyjänä asiakkaita lähtemään kaupasta, jossa tutkittavat tekivät yhteensä vähiten pyyntöjen muotoiluja. Syy vähäiseen muotoilujen käyttöön kyseisessä tilanteessa saattaa johtua pyyntötilanteen rutiininomaisesta luonteesta. On yleisesti hyväksyttyä, että kauppias saa pyytää asiakkaita lähtemään ilman suurempia pyynnön lievennyksiä. Tutkittavat ovat mahdollisesti arvioineet pyyntötilanteen niin, että heillä on oikeus kauppiasanaa pyytää tai jopa vaatia asiakkaita lähtemään, jolloin heidän ei tarvitse lieventää pyyntöään. Tilanteet, joissa kaveria pyydetään syntymäpäiväjuhlille ja myyjältä ostoskorin, ovat myös hyvin tavanomaisia pyyntötilanteita, eikä kummankaan tilanteen luonne vaadi pyynnön välttämätöntä lievennystä: kaverin kanssa voi pyytää rennommin, ja vastaavasti myyjältä korin pyytäminen on rutiini ilmaus, jossa ei tarvitse pehmentää pyyntöä.

Asiakkaalta rahan pyytäminen myyjän roolissa on puolestaan hieman erilainen tilanne, sillä siinä vaaditaan jo kohteliaisuutta: rahan pyytäminen on kuitenkin aina iso pyyntö. Mutta koska tilanteessa ollaan myyjän roolissa, on myyjällä oikeus pyytää puuttuvaa rahasummaa asiakkaalta, eikä pyyntöä tarvitse lieventää samalla tavalla kuin pyynnössä, jossa asiakkaan roolissa pyydetään toiselta kaupan asiakkaalta rahaa. Onkin mahdollista, että tutkittavat ovat arvioineet tilanteen niin, että myyjän rooli oikeuttaa rahan pyytämisen ilman suurempia pyynnön lieventämisistä.

5.6 Tulosten luotettavuus ja yleistettävyys

Tutkittavien määrä ($n = 30$) oli tutkielmassa melko pieni ja tämä on saattanut osaltaan vaikuttaa siihen, ettei tilastollisesti merkitseviä eroja saatu kielenoppijoiden ja syntyperäisten puhujien suorien strategioiden ja pyyntöjen muotoilujen välille, vaikka näiden pyyntökategorioiden käytössä oli määrällisiä eroja. Suurempi tutkittavien joukko olisi mahdollistanut tarkemmat tilastolliset analyysit sekä luotettavampien johtopäätösten tekemisen suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjen eroavaisuuksista ja taitotason vaikutuksesta pyyntöjen toteutukseen. Aineisto kerättiin vain Turun alueen päiväkodeista ja muutamat lapset tulivat mukaan tutkimukseen tutkijoiden kautta. Tutkimustilanne oli myös strukturoitu eikä lapselle kovinkaan luonnollinen tilanne. Kyseisten syiden takia tutkimustuloksia ei voida suoraan yleistää muihin populaatioihin tai tilanteisiin.

Suomen kielen oppijat jaettiin kahteen eri taitotasoryhmään Fonologiatestistä ja Reynellistä saatujen pisteiden avulla. Fonologiatestillä mitattiin tutkittavien sanastoa, ja Reynellistä tehtiin puheen ymmärtämisen osio. Jotta kielenoppijoiden suomen kielen taitotasosta olisi saatu kattava ja luotettava kuva, olisi taitotason mittaamiseen tullut käyttää useampia kielen taitotason mittareita. Sanasto ja puheen ymmärtäminen kuitenkin kertovat kielen perustavanlaatuisesta hallitsemisesta, ja kaikki kolme taitotasoryhmää (aloittelijat, edistyneet ja syntyperäiset puhujat) erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan suomen kielen taitotason suhteen. Ryhmien vertailukelpoisuutta lisäsi myös se, etteivät ryhmät eronneet tilastollisesti merkitsevästi sukupuolen, iän ja päiväkodissa oloaikojen suhteen toisistaan. Ryhmien yhteneväisyyttä puolestaan heikensi suomen kielen oppijoiden äidinkielen epätasainen jakautuminen ja lasten, joilla on kielellisiä haasteita, mukaan ottaminen tutkimukseen.

Tutkimuksen reliabiliteettia tuki se, että tutkimustilanteet pyrittiin toteuttamaan aina saman struktuurin mukaan, ja tutkijoille oli annettu ohjeet, kuinka eri osatehtävät ohjeistetaan lapsille. Kauppaleikki, jonka aikana pyynnöt kerättiin, oli kuitenkin melko vapaa leikkitalanne, eivätkä tutkijat antaneet tiukkoja ohjeistuksia kyseisessä tilanteessa lapsille. Kuitenkin itse pyyntöjen houkutteluun laadittiin kirjallinen ohje, miten ohjeistus annetaan lapselle (Liite 5.). Aineistonkeruuvälineenä käytettiin allekirjoittaneen kehittämiä kuvallisia pyyntökortteja. Pyyntökorttien kehittämisessä otettiin mallia aiemmista samantapaisten tutkimusten käyttämisestä aineistonkeruumenetelmistä, ja

samalla pyrittiin huomioimaan pyyntötilanteet siten, että ne olisivat tuttuja lapselle. Vaikka kyseiset pyyntökortit olivat ensimmäistä kertaa käytössä, voidaan niitä pitää suhteellisen validina pyyntöjenkeruumenetelmänä tässä tutkielmassa, sillä pääsääntöisesti lapset tuottivat pyyntökortin esittämisen jälkeen tutkielmassa mielenkiinnon kohteena olevan pyynnön, ja lisäksi saatiin melko samansuuntaisia tuloksia kuin muissakin pyyntöjen tutkimuksissa on saatu (esim. Muikku-Werner, 1997).

Täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että pyyntökorteissa oli myös haasteita. Ensinnäkin mittaustilanne ei ollut luonnollinen, vaikka pyyntökortit olivat mukana suhteellisen vapaassa leikissä. Lapset saattoivat hämmentyä, kun he eivät saaneetkaan toimia leikissä täysin haluamallaan tavalla vaan leikin jatkumisen edellytys oli, että lapsi tuotti eri tilanteisiin sopivia pyyntöjä. Kyseinen ei-luonnollinen pyyntötilanne ei vastaa spontaanisti erilaisille ihmisille erilaisissa tilanteissa sanottuja pyyntöjä, mutta ne antavat kuitenkin viitteitä siitä, mitä muotoja pyyntöjen kielentämiseen puhujalla on hallussaan erilaisissa tilanteissa toimimiseen. Lisäksi vaikka tutkijoita oli ohjeistettu pyyntökorttien esittämisessä, välillä tutkijat esittivät pyyntöjen pohjustukset hieman erilaisilla tavoilla, ja esimerkiksi lapselle saattoi jäädä sanomatta missä roolissa (asiakas vai myyjä) lapsi on pyytäjänä.

Pyyntökorteissa ideana oli se, että tutkija otti aina yhden kuvallisen pyyntökortin kerrallaan kauppaleikkiin sopivassa kohdassa ja luki lapselle pohjustuksen pyyntötilanteeseen (esim. *Tulet kauppaan ostoksille. Huomaat, ettei ostokoreja ole missään. Miten pyytäisit myyjältä koria?*). Kyseinen roolileikkitilanne, jossa lapsen täytyy kuvitella olevansa kaupassa asiakkaana tai myyjänä, vaatii paljon mielikuvitusta ja on siksi haastava tilanne lapselle. Haastetta lisäsi entisestään se, että lapsen piti kuvitella esittävänsä pyynnön esimerkiksi kaverilleen, vaikka oikeasti lapsi esitti pyynnön tutkijalle. Pyyntötilannetta pyrittiin helpottamaan kuvien avulla, joissa suurimmassa osassa oli kuvattuna se henkilö, jolle lapsen tuli esittää pyyntö (Liite 6.).

Mielikuvitusta vaativien tilanteiden vuoksi onkin hyvin vaikea tehdä luotettavia johtopäätöksiä siitä, onko eri tilanteiden muotoilujen määrän vaihtelu juuri taustamuuttujien (dominanssi, distanssi, pyynnön suuruus) ansiota, sillä ei tiedetä, kuinka hyvin lapsi on mielikuvissaan ottanut huomioon oman asemansa suhteessa kuulijaan, ja onko lapsi miettinyt, kuinka suuri pyyntö on tai kuinka tutulle pyyntö esitetään. Myös muut tilanteissa vaikuttaneet kontrolloimattomat muuttujat ovat voineet vaikuttaa

pyyntöjen muotoiluun: esimerkiksi tutkija on voinut pohjustaa pyyntöä tavalla, joka on houkutellut juuri tietynlaista pyyntöä tai maahanmuuttajataustaisten suomenoppijoiden eroavat kulttuuri- ja kielitaustat ovat saattaneet vaikuttaa pyyntöjen muotoiluun. Lisäksi tutkittavat ovat saattaneet havainnoida pyyntötilanteissa sellaisia muuttujia (esim. tutkijan ja tutkittavan ikä, sukupuoli), joita ei olisi pitänyt havainnoida.

Lasten pyynnöt nauhoitettiin sekä videokameralle että nauhurille. Nauhoitukset eivät kuitenkaan olleet aina täysin selviä ja pyyntöjen litteraateissa oli epäselviä kohtia. Litteraattien luotettavuutta lisäsi ristiinlitterointi sanatasolla, jossa allekirjoittaneen lisäksi toinen ulkopuolinen litteroija litteroi osan aineistosta ja litteraateille laskettiin yhteneväisyysprosentti, joka oli 94 %. Ristiinlitteroinnin luotettavuutta olisi lisännyt se, että se olisi tehty juuri pyyntöluokituksille. Koska ainoastaan tutkielman tekijä oli perehtynyt pyyntöjen luokitteluun, oli ristiinlitterointi toteutettava yleisesti sanatasolla. Ristiinlitterointi sanatasolla on kuitenkin perusteltua, sillä pyyntöjen luokittelu on riippuvaista juuri sanatasosta. Litterointien jälkeen pyynnöt luokiteltiin käyttäen Muikku-Wernerin (1997) soveltamaa luokitusta alkuperäisestä CCSARP-luokituksesta. Tutkimuksen reliabiliteettia olisi lisännyt se, että pyyntöluokittelun olisi tehnyt myös toinen tutkija. Suomalaiseen väestöön muokatun luokituksen käyttö oli perusteltua, sillä tarvittavat muokkaukset sopivat juuri suomen kieleen, vaikkakin luokitus vaikutti saatuihin tuloksiin ja vaikeutti vertailua muiden tutkimusten tuloksiin sisäisten muotoilujen osalta.

5.7 Tulosten kliininen merkitys ja jatkotutkimustarpeet

Tämä tutkimus antoi tietoa esikouluikäisten suomenoppijoiden ja syntyperäisten suomenpuhujien pyyntöjen toteutuksesta ja siitä, miten erilaiset sosiaaliset tilannetekijät voivat vaikuttaa pyyntöjen muotoiluun. Yleisesti tuloksista voidaan todeta, että lapset ovat kyvykkäitä tuottamaan kohteliaita pyyntöjä, ja ainakin jossakin määrin voitaisiin olettaa, että lapset pyrkivät huomioimaan eri pyyntötilanteet ja tekemään asianmukaisia pyyntöjä. Tulokset antoivat kuitenkin viitteitä myös siitä, ettei kielenoppijoilla ollut yhtä paljon erilaisia pyyntökategorioiden muotoja hallussaan verrattuna syntyperäisiin puhujiin, ja erityisesti pyyntöjen lieventäminen oli vielä haastavaa kielenoppijoille.

Pragmaattisia virheitä onkin usein pidetty vaarallisempina kuin kieliopillisia virheitä: jos kielenoppija vaikuttaa puhuvan sujuvasti ja kieliopillisesti oikein vierasta kieltä,

syntyperäinen puhuja helposti laittaa kielenoppijan epäkohteliaan tai kömpelön muotoilun tönkeyden tai pahan tahdon piikkiin, vaikka kielenoppijalla on vain puutteita kielen käytön taitojen pragmaattisessa hallinnassa. Tämä tutkimus voikin auttaa ymmärtämään kielenoppijoiden pragmaattisten taitojen kehitystä, auttaa hälventämään stereotypioita ja väärinymmärryksiä, joita kielenoppijat saattavat joutua kohtaamaan sekä auttaa kielenoppijoita integroitumaan paremmin yhteiskuntaan.

Tämä tutkimus tuo myös uuden logopedisen näkökulman kieleen ja sen käyttöön. Tutkimus osoitti, että jo lapset pystyvät muodostamaan asianmukaisia pyyntöjä, ja siksi olisikin tärkeää suunnata huomio jo varhain kielen käytön taitojen tukemiseen varsinkin maahanmuuttajataustaisilla lapsilla. Tutkimus antoi myös suuntaa antavasti tietoa syntyperäisten suomalaisten lasten pragmaattisista taidoista pyyntöjen osalta, joten jatkossa voitaisiin mahdollisesti erottaa poikkeava pragmaattinen kehitys tai sen viivästyminen. Tulevaisuudessa lisääntyvän tutkimustiedon avulla voitaisiin myös löytää parhaat mahdolliset keinot kielenoppijoiden pragmatiikan tukemiseen ja kehittää oppi- sekä terapiamateriaalia, joka tukee parhaalla mahdollisella tavalla pragmaattisten taitojen omaksumista. Muun muassa tähän tutkimukseen suunnitelluista pyyntökorteista voisi kehittää pyyntöjen arviointimateriaalia, ja lisäksi samantyyppisiä kortteja voitaisiin hyödyntää kohteliaiden ja tilanteeseen sopivien pyyntöjen harjoitteluun.

Jotta pragmatiikkaa voitaisiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla ja tunnistaa poikkeava pragmaattinen kehitys, tarvitaan lasten pyynnöistä ja laajemminkin pragmatiikasta lisää erityisesti suomenoppijoilla ja syntyperäisillä suomenpuhujilla toteutettuja tutkimuksia. Jatkotutkimusehdotuksina olisikin pitkittäistutkimus, jossa luonnollisissa tilanteissa tarkasteltaisiin suomenkielisten lasten ja suomenoppijoiden pyyntöjä. Pitkittäistutkimus antaisi hyvin tietoa pyyntöjen kehittymisestä, ja luonnollisten tilanteiden havainnointi puolestaan tarjoaisi luotettavaa tietoa siitä, miten lapset tekevät pyyntöjä eri ihmisille erilaisissa tilanteissa. Lasten pyyntöjen tutkiminen toisi taas tarvittavaa lisätietoa vielä melko pienellä mittakaavalla tutkituista lasten pyyntöjen toteutuksista.

Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia sitä, kuinka eri kulttuuritaustat vaikuttavat suomen kielen pyyntöjen toteutukseen, ja olisiko mahdollisesti joistakin tietyistä kulttuureista ja kielistä tuleville maahanmuuttajille helpompi omaksua suomen kielen pyyntöjä ja pragmatiikkaa kuin joistakin toisista kulttuureista tuleville. Vaikka pyynnöt ovat monipuolinen tutkimuskohde ja ne antavat paljon tietoa vieraan kielen oppijoiden

pragmaattisista taidoista, olisi niiden lisäksi hyödyllistä tutkia pragmatiikkaa laajasti myös muiden puheaktien, kuten valitusten, anteeksipyyntöjen ja kieltäytymisten, näkökulmasta. Jatkotutkimuksen avulla mahdollistettaisiin se, että pragmatiikka tulisi osaksi maahanmuuttajataustaisten henkilöiden opetusta ja myös osaksi puheterapiaa. Vieraan kielen oppijat tarvitsevat kieliopillisen tiedon lisäksi taitoa käyttää kieltä asianmukaisesti erilaisissa tilanteissa, jotta he pystyvät pyytämään, anteeksipyytämään, kehumään, valittamaan, kieltäytymään ja tekemään kaikkea sitä kielellään, mitä pragmaattisesti kyvykäs kommunikoija tarvitsee pärjätäkseen vieraskielisessä ympäristössä.

- Achiba, M. (2003). *Learning to request in a second language: A study of child interlanguage pragmatics*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Aijmer, K. (1996). *Conversational routines in English: Convention and creativity*. Lontoo: Longman.
- Altasan, A. (2016). The pragmalinguistic competence in requests: A comparison between one native and two non-native speakers of english. *American Journal of Educational Research*, 4, 353–359.
- Andersen, E. (1990). *Speaking with style: The sociolinguistic skills of children*. Lontoo: Routledge.
- Austin, J. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Oxford University Press.
- Bardovi-Harlig, K. (1999). Exploring the interlanguage of interlanguage pragmatics: A research agenda for acquisitional pragmatics. *Language Learning*, 49, 677–713.
- Bardovi-Harlig, K. & Dörnyei, Z. (1997). *Pragmatic awareness and instructed L2 learning: An empirical investigation*. Tutkimus esitetty the AAAL 1997 konferenssissa Orlandossa.
- Barron, A. (2000). Acquiring ‘different strokes’: A longitudinal study of the development of l2 pragmatic competence. *gfl-journal* 2, 1–29. Viitattu 15.11.2019, saatavilla: <http://www.gfl-journal.de/2-2000/barron.pdf>.
- Barron, A. (2003). *Acquisition in interlanguage pragmatics: Learning how to do things with words in a study abroad context*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Becker, J. (1982). Children’s strategic use of requests to mark and manipulate social status. Teoksessa S. Kuczaj (toim.), *Language development: Language, thought and culture* (s. 1–35). Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Blum-Kulka, S. (1982). Learning how to say what you mean in a second language: A study of the speech act performance of learners of Hebrew as a second language. *Applied Linguistics*, 3, 29– 59.

- Blum-Kulka, S. (1987). Indirectness and politeness in requests: Same or different? *Journal of pragmatics*, 11, 131–146.
- Blum-Kulka, S. (1991). Interlanguage pragmatics: The case of requests. Teoksessa R. Phillipson, E. Kellerman, L. Selinker, M. Sharwood Smith & M. Swain (toim.), *Foreign/second language pedagogy research* (255–272). Clevedon: Multilingual Matters.
- Blum-Kulka, S., Danet, B. & Gerson, R. (1985). The language of requesting in Israeli society. Teoksessa J. Forgas (toim.), *Language and social situation* (s. 113–141). New York Berlin: Springer.
- Blum-Kulka, S., House, J. & Kasper, G. (1989). The CCSARP coding manual. Teoksessa S. Blum-Kulka, J. House & G. Kasper (toim.), *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies* (s. 273–294). Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Blum-Kulka, S., House, J. & Kasper, G. (1989). Investigating cross-cultural pragmatics: An introductory overview. Teoksessa S. Blum-Kulka, J. House & G. Kasper (toim.), *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies* (s. 1–34). Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Blum-Kulka, S. & Olshtain, E. (1986). Too many words: Length of utterance and pragmatic failure. *Studies in Second Language Acquisition*, 8, 165–179.
- Borovina, D. (2017). Croatian EFL Learners' interlanguage requests: A focus on request modification. *English Language Overseas Perspectives and Enquiries*, 14, 75–93.
- Brown, P. & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some language universals in language use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chang, Y-F. (2010). 'I no say you say is boring': The development of pragmatic competence in L2 apology. *Language Sciences*, 32, 408–424.
- Cromdal, J. (1996). Pragmatic skills and awareness in bilinguals: Children's directives in school contexts. *Working papers on childhood*, 10.
- Curl, T. & Drew, P. (2008). Contingency and action. A comparison of two forms of requesting. *Research on language and social interaction* 41, 129–153.

- Economidou-Koetsidis, M. (2008). Internal and external mitigation in interlanguage request production: The case of Greek learners of English. *Journal of Politeness Research: Language, Behaviour, Culture*, 4, 111–138.
- Economidou-Koetsidis, M. (2010). Cross-cultural and situational variation in requesting behaviour: Perceptions of social situations and strategic usage of request patterns. *Journal of Pragmatics*, 42, 2262–2281.
- Economidou-Koetsidis, M. (2012). Modifying oral requests in a foreign language: The case of greek cypriot learners of english. Teoksessa M. Economidou-Koetsidis & H. Woodfield (toim.), *Interlanguage request modification* (s. 163–202). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Ellis, R. (1992). Learning to communicate in the classroom: A study of two language learners' requests. *Studies in Second Language Acquisition*, 14, 1–23.
- Ellis, R. (1994). The study of second language acquisition. Oxford: Oxford University Press.
- Eskin, D. (2017). Interlanguage pragmatic development and l2 request behavior: A critical review of the literature for emergent use of “polite” requests. *Studies in Applied Linguistics & TESOL*, 17.
- Faerch, C. & Kasper, G. (1989). Internal and external modification in interlanguage request realization. Teoksessa S. Blum-Kulka, J. House & G. Kasper (toim.), *Cross-cultural pragmatics: requests and apologies* (s. 221–247). Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Félix-Brasdefer, J. (2006). Linguistic politeness in Mexico: Refusal strategies among male speakers of Mexican Spanish. *Journal of Pragmatics* 38, 2158–2187.
- Félix-Brasdefer, J. (2007). Pragmatic development in the Spanish as a FL classroom. *Intercultural Pragmatics*, 4, 253–286.
- Fraser, B. (1978). Acquiring social competence in a second language. *REL C Journal*, 9, 1–21.
- Fukushima, S. (1990). Offers and requests: Performance by Japanese learners of English. *World Englishes*, 9, 317–325.

- Haakana, M. (1999). *Laughing matters. A conversational analytic study of laughter in doctor-patient interaction*. Painamaton väitöskirja. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Hakulinen, A. (1987). Avoiding personal reference in Finnish. Teoksessa J. Verschueren & M. Bertuccelli-Papi (toim.), *The pragmatic perspective. Selected papers from the 1985 international pragmatics conference* (s. 140–153). Amsterdam: John Benjamins.
- Hakulinen, A. (1997). Johdanto. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* (s. 13–17). Tampere: Vastapaino.
- Halupka-Rešetar, S. (2014). Request modification in the pragmatic production of intermediate ESP learners. *ESP Today*, 2, 29–47.
- Hassall, T. (2001). Modifying requests in a second language. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 39, 259–83.
- Hendriks, B. (2008). Dutch English requests: A study of request performance by Dutch learners of English. Teoksessa M. Pütz & J. Neff-van Aertselaer (toim.), *Developing contrastive pragmatics: interlanguage and cross-cultural perspectives* (s. 335–354). Berliini: De Gruyter Mouton.
- Hill, T. (1997). *The development of pragmatic competence in an EFL context*. Julkaisematon väitöskirja, Temple University, Tokio.
- Hoff, E. (2013). *Language development*. Boston: Cengage Learning.
- House, J. & Kasper, G. (1987). Interlanguage pragmatics: Requesting in a foreign language. Teoksessa W. Lörcher & R. Schulze (toim.), *Perspectives on language in performance* (s. 1250–1288). Tübingen: Gunther Narr Verlag.
- Hutz, M. (2006). Pragmatic transfer and the development of pragmatic competence in second language: A cross-linguistic study of requests. *Fremdsprachen Lehren und Lernen*, 35, 211–227.
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. Teoksessa J. Pride & J. Holmes (toim.), *Sociolinguistics* (s. 269–293). Harmondsworth: Penguin.
- Kasper, G. (1981). *Pragmatische Aspekte in der Interimsprache*. Tübingen: Narr.

- Kasper, G. (1989). Variation in interlanguage speech act realisation. Teoksessa S. Gass, C. Madden, D. Preston & L. Selinker (toim.), *Variation in second language acquisition: discourse pragmatics* (s. 37–58). Clevedon: Multilingual Matters.
- Kasper, G. (1996). Introduction: Interlanguage pragmatics in SLA. *Studies in Second Language Acquisition*, 18, 8–145.
- Kasper, G. & Dahl, M. (1991). Research methods in interlanguage pragmatics. *Studies in Second Language Acquisition*, 13, 215–247.
- Kasper, G. & Rose, K. (1999). Pragmatics and second language acquisition. *Annual Review of Applied Linguistics*, 19, 81–104.
- Kasper, G. & Rose, K. (2002). *Pragmatic development in a second language*. Malden: Blackwell Publishing Inc.
- Koike, D. (1989). Pragmatic competence and adult L2 acquisition: Speech acts in interlanguage. *Modern Language Journal*, 73, 79–89.
- Kobayashi, H. & Rinnert, C. (2003). Coping with high imposition requests: High vs. low proficiency EFL students in Japan. Teoksessa A. Martinez Flor, E. Uso Juan & A. Fernandez-Guerra (toim.), *Pragmatic competence and foreign language teaching* (s. 161–184). Castelló de la Plana Universitat Jaume I.
- Korhonen, R. (2010). Voisinko saada laskun, kiitos! *Kielikello*, 4. Viitattu: 13.11.2019, satavilla: <https://www.kielikello.fi/-/voisinko-saada-laskun-kiitos->
- Kortesmaa, M., Heimonen, K., Merikoski, H., Warma, M-L. & Varpela, V. (2001). *Reynellin kielellisen kehityksen testi, Käsikirja*. Helsinki: Psykologinen Kustannus Oy.
- Krulatz, A. (2012). *Interlanguage pragmatics in russian: the speech act of request in email*. The University of Utah Graduate School.
- Kunnari, S., Savinainen-Makkonen T. & Saaristo-Helin, K. (2012). *Fonologiatesti II*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Lampinen, A. (1990). Suomen kielen kohteliaisuusstrategiat. *Sananjalka*, 32, 77–92.
- Lappalainen, H. (2008). Kelan virkailijoiden henkilötunnuspyynnöt. Tutkimus rutiininomaisista toiminnoista. *Virittäjä*, 112, 483–517.

- Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. Lontoo: Longman.
- Levenston, E. (1971). Over-indulgence and under-representation: Aspects of mother tongue interference. Teoksessa G. Nicker (toim.), *Contrastive Linguistics* (s. 115–121). Cambridge: Cambridge University Press.
- Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lindström, A. (2005). Language as social action. A study of how senior citizens request assistance with practical tasks in the Swedish home help service. Teoksessa A. Hakulinen & M. Selting (toim.), *Syntax and lexis in conversation. Studies on the use of linguistic resources in talk-in-interaction* (s. 209–230). Amsterdam: John Benjamins.
- Maahanmuuttajat väestössä. Tilastokeskus. Viitattu: 29.9.2018, saatavilla:
<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>
- Martínez-Flor, A. & Usó-Juan, E. (2006). A comprehensive pedagogical framework to develop pragmatics in the foreign language classroom: The 6Rs Approach. *Applied Language Learning*, 16, 39–64.
- Mitä on direktiivisyys? Direktiivien tehtävistä. Ison suomen kieliopin verkkoversio VISK. (2005). Viitattu: 10.12.2018, saatavilla:
<http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1645>
- Muikku-Werner, P. (1993). *Impositiivisuus ja kielellinen variaatio. Julkisten keskustelujen käskyt ja kysymykset kielenopetuksen näkökulmasta*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 14. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Muikku-Werner, P. (1997). *Jättä minut rauhaan, hävi heti. Suomalaisten ja suomenoppijoiden pyynnöt ja anteeksipyyntö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Najafabadi, S. & Paramasivam, S. (2012). Iranian EFL learners' interlanguage request modifications: Use of external and internal supportive moves. *Theory and Practice in Language Studies*, 2, 1387–1396.
- Olshtain, E. & Cohen, A. (1991). Teaching speech act behavior to nonnative speakers. Teoksessa M. Celce-Murcia (toim.), *Teaching English as a second or foreign language* (s. 154–165). Boston: Heinle & Heinle.

- Otcu, B. & Zeyrek, D. (2008). Development of requests: A study on Turkish learners of English. Teoksessa M. Pütz, & J. Neff-van Aertselaer (toim.), *Developing contrastive pragmatics: Interlanguage and cross-cultural perspectives* (s. 265–299). Berliini: De Gruyter Mouton.
- Peterson, E. (2004). *Social appropriateness and language variation. A study of Finnish requests*. Julkaisematon väitöskirja. Indiana University, Department of linguistics.
- Rintell, E. & Mitchell, C. (1989). “Studying requests and apologies: An inquiry into method”. Teoksessa S. Blum-Kulka, J. House & G. Kasper (toim.), *Cross cultural pragmatics: Requests and apologies* (s. 248– 272). Norwood: Ablex.
- Rose, K. (2000). An exploratory cross-sectional study of interlanguage pragmatic development. *Studies in Second Language Acquisition*, 22, 27– 59.
- Rose, K. (2009). Interlanguage pragmatic development in Hong Kong, Phase 2. *Journal of Pragmatics* 41, 2345–2364.
- Sabaté i Dalmau, M. & Curell i Gotor, H. (2007). From “Sorry very much” to “I’m ever so sorry”: Acquisitional patterns in L2 apologies by Catalan learners of English. *Intercultural Pragmatics*, 4, 287–315.
- Safont-Jordà, M. (2008). Pragmatic production of third language learners: A focus on request external modification items. Teoksessa E. Alcón-Soler & M. Safont-Jordà (toim.), *Intercultural language use and language learning* (s. 167–190). Berliini: Springer.
- Scarcella, R. (1979). On speaking politely in a second language. Teoksessa C. Yorio, K. Peters & J. Schachter (toim.), *TESOL ‘79: The learner in focus* (s. 275–287). Washington, DC: Teachers of English to Speakers of Other Languages.
- Schauer, G. (2007). Finding the right words in the study abroad context: The development of German learners’ use of external modifiers in English. *Intercultural Pragmatics*, 4, 193–220.
- Schauer, G. (2009). *Interlanguage pragmatic development: the study abroad context*. Lontoo: Continuum International Publishing Group.

- Searle, J. (1976) A classification of illocutionary acts. *Language in Society* 5, 1–23.
- Seppänen, E-L. (1989). Henkilöön viittaaminen puhetilanteessa. Teoksessa A. Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I*, (s. 195–222). *Kieli*, 4, Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Solé, M. & Soler, O. (2005). Las peticiones directas e indirectas en el habla infantil. Infancia y Aprendizaje. *Journal for the Study of Education and Development*, 28, 159–178.
- Sorjonen, M-L. (2001). *Responding in conversation. A study of response particles in Finnish*. Amsterdam: John Benjamins.
- Sorjonen, M-L. (1989). Vuoron alun merkityksestä. Teoksessa A. Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I*, (s. 129–146). *Kieli*, 4, Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne (verkkojulkaisu). Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 29.10.2019, saatavilla: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>
- Tanaka, N. (1988). Politeness: Some problems for Japanese speakers of English. *JALT Journal*, 9, 81–102.
- Thomas, J. (1983). Cross-cultural pragmatic failure. *Applied Linguistics*, 4, 91–112.
- Thomas, J. (1995). *Meaning in interaction: An introduction to pragmatics*. Lontoo: Longman.
- Trosborg, A. (1995). *Interlanguage pragmatics: Requests, complaints and apologies*. Berliini: De Gruyter Mouton.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Uçar, E. & Akyol Bal, Ö. (2015). Preschoolers' use of requests. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 25–43.
- Woodfield, H. (2006). Requests in English: ESL learners' responses to written discourse completion tasks. *LAUD Series A: General & Theoretical Papers*, 679. Essen: Universitat Duisburg-Essen.

- Woodfield, H. (2008). Interlanguage requests: a contrastive study. Teoksessa M. Pütz & J. Neff-van Aertselaer (toim.), *Developing contrastive pragmatics: interlanguage and cross-cultural perspectives* (s. 231–264). Berliini: Mouton de Gruyter.
- Woodfield, H. (2012). "I think maybe I want to lend the notes from you": Development of request modification in graduate learners. Teoksessa M. Economidou Kogetsidis & H. Woodfield (toim.), *Interlanguage request modification* (s. 9–49). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Woodfield, H. & Economidou-Kogetsidis, M. (2010). 'I just need more time': A study of native and non-native students' requests to faculty for late submission. *Multilingua*, 29, 77–118.
- Wootton, A. (2005). Interactional and sequential configurations informing request format selection in children's speech. Teoksessa A. Hakulinen & M. Selting (toim.), *Syntax and lexis in conversation. Studies on the use of linguistic resources in talk-in-interaction* (s. 185–207). Amsterdam: John Benjamins.
- Yli-Vakkuri, V. (1986). *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku: Turun yliopisto.
- Yli-Vakkuri, V. (2005). Politeness in Finland: Evasion at all costs. Teoksessa L. Hickey & M. Stewart (toim.), *Politeness in Europe* (s.189–202). Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Turun kaupunki	§	Päätöspöytäkirja	1
Sivistystoimiala, varhaiskasvatus, kunnalliset suomenkieliset palvelut Palvelualuejohtaja/sarja 10	14	09.09.2015	

9064-2015 (421)

Tutkimusluvan myöntäminen - Turun yliopiston käyttäytymistieteiden ja filosofian laitos

Sihteeri Anne Grönroos 7.9.2015:

Logopedian professori Minna Laakso Turun yliopiston Käyttäytymistieteiden ja filosofian laitokselta sekä johtava puheterapeutti Eija Ahti Turun kaupungin hyvinvointitoimialalta anovat 3.9.2015 kirjeellään tutkimuslupaa Turun kaupungin päiväkodeissa toteutettavaan PAULA-tutkimushankkeeseen *Maahanmuuttajataustaisten nelivuotiaiden lasten varhennettu suomen kielen opetus päiväkotiryhmissä: Seurantatutkimus puheilmaisuun ja puheen ymmärtämisen taitojen kehityksestä monikielisillä lapsilla.*

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa päiväkodeissa tapahtuvan varhaisen suomen kielen opetuksen vaikutuksesta monikielisten lasten kielelliseen kehitykseen. Erityisesti tutkimuksessa selvitetään puheen ymmärtämisen kehitystä sekä puheilmaisuun taitoja sanaston osalta.

Tutkimukseen osallistuu kaksi noin viiden lapsen ryhmää, jotka saavat päiväkodissa varhennettua suomen kielen opetusta päivähoidon yhteydessä:

Ryhmä 1: Kymmenen 4-vuotiaasta lasta, jotka osallistuvat päivähoidossa varhennettuun suomen kielen opetukseen pienryhmissä

Ryhmä 2: Kymmenen 4-vuotiaasta lasta, jotka eivät osallistu varhennettuun suomen kielen opetukseen pienryhmissä

Tutkimukseen osallistuvien lasten perheet ovat maahanmuuttajataustaisia ja lasten suomen kielen taito on vielä puutteellinen.

Päiväkotien henkilökunta toteuttaa ryhmät Turun kaupungin terveystoimen puheterapeuttien konsultoivassa ohjauksessa. Ryhmiin osallistuvien lasten puheen ja kielen kehitystä seurataan syyskuusta 2015 touko-kesäkuulle 2016.

Ryhmät toteutetaan päiväkodeissa Halisissa ja Varissuolla.

Seurannan toteuttavat Turun yliopiston logopedian opiskelijat tekemällä lapsille yksilölliset sanasto- ja puheen ymmärtämisen testit sekä nauhoittamalla puhenäytteen leikkitalanteessa. Seurannassa käytetään myös vanhempien/huoltajien arviota lapsen oman äidinkielen hallinnasta sekä päiväkodin henkilökunnan arviota lasten suomen kielen hallinnasta. Tutkimusryhmien lisäksi kerätään kaksi vertailuryhmää samanikäisistä ja kielellisesti samalla kehitystasolla olevista lapsista päiväkodeista, joissa vastaavaa ryhmätoimintaa ei ole. Myös näiden lasten kehitystä seurataan samoilla mittareilla. Näin saadaan vertailukelpoista tietoa ryhmätoiminnan vaikutuksesta lasten kielelliseen kehitykseen.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkittavien huoltajilta ja henkilökunnalta pyydetään asianmukaiset luvat tutkimukseen osallistumiseen sekä annetaan tietoa tutkimuksesta luvan pyytämisen yhteydessä. Kaikki perheet saavat seurannan päättymisen jälkeen tietoonsa testien tulokset ja tarvittaessa suosituksen jatkotutkimuksiin terveydenhuollossa.

Sivistystoimiala, varhaiskasvatus, kunnalliset suomenkieliset palvelut
Palvelualuejohtaja/sarja 10

14

09.09.2015

Yhteystiedot: Minna Laakso, puh. (02) 333 8778, s-posti: minna.laakso@utu.fi
ja Eija Ahti, puh. (02) 266 1395, s-posti eija.ahti@turku.fi

Päätös Päätin myöntää tutkimusluvan esitetyn anomuksen ja tutkimussuunnitelman mukaisesti.

Maija-Liisa Rantanen
Palvelualuejohtaja
390012

Jakelu

ao Ahti Eija
ao Laakso Minna
tied Alankoja Taina
tied Alanko-Nuikkinen Mirja
tied Erlund Viveka
tied Hurme-Turakka Tuula
tied Jokila Anita
tied Kanerva Taina
tied Kariluoma Virpi
tied Killström Virpi
tied Kivikorpi Maarit
tied Kontinen Päivikki
tied Korhonen Tuire
tied Kulmala Maarit
tied Kuukkala Riitta
tied Kuustie Leena
tied Laaksonen Marjo-Kaisa
tied Lahdelma Tuula
tied Laiho Pirjo
tied Lehtiö Sisko
tied Lehto Anne
tied Lumikangas-Haaristo Sari
tied Miettinen Sinikka
tied Mikola Johanna
tied Nikkilä Leena
tied Normasto Maarit
tied Nummela Mauri
tied Nyroos Jaana
tied Nyström Mervi
tied Ohvo Jussi
tied Oksanen Anu
tied Peltonen Jarna
tied Pitkänen Helena
tied Portnoj Helena
tied Puhakka-Nuolemo Satu
tied Putkonen Tuija
tied Pääkkilä Susanne
tied Pöyhönen Minna
tied Raitanen Jaana
tied Rantala Taina
tied Rosenberg Nina

Sivistystoimiala, varhaiskasvatus, kun-
nalliset suomenkieliset palvelut
Palvelualuejohtaja/sarja 10

14

09.09.2015

tied Rytöhonka Klaus
tied Räsänen Pia
tied Saarinen Hanna
tied Salminen Sirpa
tied Salokannel Eeva
tied Saren Teija-Rita
tied Sihvo-Viemerö Sinikka
tied Sipilä Sirpa
tied Takala Tuija
tied Uhmavaara Tuija
tied Valdolin Päivi
tied Vesanen Merja
tied Viherkoski Marja
tied Wiik Outi
tied Vuorela Anja
tied Yrttiaho Kirsti

Turun yliopiston eettinen toimikunta

Lausunto tutkimussuunnitelmasta

Tutkimuksen nimi	Pakolais- ja ulkomaalaistaustaisten lasten (PAULA) kielellinen pienryhmäinterventio päiväkodeissa: Seurantatutkimus puhe- ilmaisun ja puheen ymmärtämisen taitojen kehityksestä 4-vuotiaasta kouluikäseen
Tutkimuksen yhteyshenkilö	Minna Laakso
Tutkimuksesta vastaava henkilö	Minna Laakso

Turun yliopiston eettinen toimikunta käsitteli 8.6.2017 kokouksessaan edellä mainittua tutkimussuunnitelmaa ja siihen liittyviä asiakirjoja.

Toimikunta antaa tutkimuksesta puoltavan lausunnon todeten, ettei tutkimus loukkaa ihmisarvoa eikä aiheuta sen laatuista vahinkoa, joka loukkaisi tutkittavien inhimillisiä oikeuksia.

Toimikunta hyväksyy hakemuksen edellyttäen, että tutkija toimittaa rekisteriselosteen, jossa huomioidaan nauhoitettuun keskusteluun perustuvana epäsuorana tunnistetietona kuuluva puhe. Lisäksi tutkijaa pyydetään tiedotteessaan tutkittavalle kertomaan miksi tutkimus tehdään ja mitä tietoa heille siitä annetaan sekä miten luottamus ja anonymiteetti on suojattu. Tiedotteessa on lisäksi mainittava neuvolatietojen käyttämisestä sekä satunnaisvalinnan tarkoituksesta. Kuvamateriaalia voi käyttää opetustarkoitukseen vain, jos kaikkien kuvamateriaalissa esiintyvien lasten perheiden suostumus on saatu. Toimikunta pyytää tutkijaa selventämään mihin tutkimuksen aineistoa käytetään. Suostumuslomakkeeseen kirjataan myös neuvolatietojen käyttäminen. Tutkijaa pyydetään toimittamaan uudet asiakirjat toimikunnan puheenjohtajalle ja sihteerille niin, että korjatut ja lisätyt asiat näkyvät kyseisissä asiakirjoissa värillisenä.

Tutkimuksen hyötyjen ja siihen liittyvien mahdollisten riskien arvioinnin perusteella toimikunta pitää tutkimussuunnitelmaa eettisesti hyväksyttävänä.

Veikko Launis
puheenjohtaja

Taru Wester
sihteeri

PAULA–TUTKIMUSHANKE: seuranta esikouluiässä

Monikielisten lasten kielenkehitys

Minna Laakso, Turun yliopisto

Eija Ahti & Marja Hämäläinen, Turun kaupunki

Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena on arvioida päiväkodin pienryhmässä tapahtuvan suomen kielen opetuksen vaikutusta lasten puheen ja kielen kehitykseen. Tutkimushankkeessa tutkitaan lasten suomen kielen oppimista.

Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistuu monikielisiä lapsia, joiden suomen kielen taito on vielä kehittymässä. Tutkimukseen osallistuvat monikieliset lapset jakautuvat kahteen ryhmään sen mukaan, onko heillä päiväkodissa kielellistä pienryhmätoimintaa:

RYHMÄ 1: 10 esikouluikäistä noin 6-vuotiasta lasta, jotka ovat osallistuneet 4-vuotiaana päivähoidossa suomen kielen opetukseen pienryhmissä

RYHMÄ 2: 10 esikouluikäistä noin 6-vuotiasta lasta, jotka eivät ole osallistuneet 4-vuotiaana suomen kielen opetukseen pienryhmissä

Ryhmiä verrataan keskenään sen selvittämiseksi, miten pienryhmätoiminta vaikuttaa lasten kielen oppimiseen.

Lisäksi tutkimukseen rekrytoidaan 10 suomenkielistä (yksikielistä) verrokkilasta.

Tutkimusaineiston keruu ja käsittely

Tutkimukseen osallistuvan lapsen kielitaitoa ja lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksia tutkitaan leikinomaisessa tilanteessa, joka kestää noin tunnin. Osa tehtävistä tehdään tietokoneella. Tilanne videonauhoitetaan puhenäytteiden analyysia varten. Lisäksi tietoa kielenkehityksestä kerätään kyselylomakkeilla.

Tutkimuksen tietosuoja

Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ilman tutkittavien nimiä. Tutkittavien henkilöllisyyttä tai muita tietoja ei kerrota ulkopuolisille. Tutkimusaineisto säilytetään lukitussa kaapissa lukitussa tilassa. Videotiedostot suojataan salasanoilla.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista eikä vaikuta lapsen päivähoitoon. Jos haluat, että lapsesi osallistuu tutkimukseen, täytä seuraavan sivun lomake.

Tutkittavat voivat keskeyttää tutkimukseen osallistumisensa tai kieltää heistä tehtyjen tallenteiden analysoinnin missä tutkimuksen vaiheessa tahansa.

Tutkimukseen osallistuneet perheet saavat tiedot oman lapsensa kielenkehityksestä sekä kopion tutkimuksessa tehdyistä videotallenteista.

Minna Laakso

logopedian professori

puh: 0294503015 email: minna.laakso@utu.fi

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN JA VIDEOINTIIN

- Annan luvan lapseni osallistumiseen tutkimukseen ja puhenäytteen videointiin (merkitse sopiva vaihtoehto):

KYLLÄ ☐ EI ☐

Tallennustarkoitus: PAULA– tutkimushanke: Monikielisten lasten kielenkehitys

Olen saanut tietoa hankkeesta ja olen tietoinen siitä, että voimme halutessamme peruuttaa suostumuksemme tutkimukseen.

SUOSTUMUS VIDEO- JA ÄÄNITALLENTEIDEN ARKISTOINTIIN JA KÄYTTÖÖN

Annan luvan lapsestani tallennetun aineiston arkistointiin, tieteelliseen käyttöön ja opetukseen seuraavin ehdoin:

Arkistointipaikka: Turun yliopisto, Logopedia

Tallenteet, joita lupa koskee: (tallenteiden nrot: _____)

Arkistoitua materiaalia voi käyttää (merkitse sopiva vaihtoehto):

1. Tieteellinen käyttö	KYLLÄ ☐	EI ☐
2. Opetuskäyttö	KYLLÄ ☐	EI ☐

PAIKKA JA PÄIVÄYS

ALLEKIRJOITUS

Yhteystiedot

Nimi:

Osoite:

Puhelin:

Sähköpostiosoite:

Liite 4. Fonologiatestin pisteytysohjeet

Fonologiatesti – sanaston pisteytysohjeet

Fonologiatesti pisteytetään sanaston osalta siten, että spontaanisti oikein tuotettu sekä semanttisesta vihjeestä keksitty oikea sana lasketaan oikein tuotetuiksi. Oikein tuotetuiksi sanoiksi lasketaan myös ne, joiden kohdalla lapsi tuottaa kohdesanan synonyymien (esim. norsu→elefanti). Eli vaikka siitä ei Fonologiatestissä pistettä saisi, tässä saa. Mikäli lapsen vastaus on lähes oikein (sana ymmärrettävissä huolimatta väärästä taivutusmuodosta tai hieman väärästä ääntämistavasta), lasketaan sana puoliksi oikein tuotetuksi. Fonologisesta vihjeestä tiedettyä sanaa ei lasketa oikein tuotetuksi. Eli taulukossa selkeämmin vielä:

Spontaanisti oikein tuotettu sana	1
Semanttisesta vihjeestä oikein tuotettu sana	1
Oikein tuotettu sana väärässä muodossa, tunnistettava	½
Fonologisesta vihjeestä oikein tuotettu sana	0
Sanaa ei tiedetty, ainoastaan toisto tai ei tuotettu	0

Itse olen merkinnyt nämä testilomakkeiden alareunaan siten, että SO=spontaanisti oikein tuotettu sana, SS= semanttisesta vihjeestä oikein tuotettu sana ja OV= oikein tuotettu sana väärässä muodossa, tunnistettava.

Haastavin osuus on siis tuo OV-luokka, koska siinä täytyy itse päättää, laskeeko sanan olevan tarpeeksi lähellä kohdesanaa. Se on todennäköisesti luokka, joka aiheuttaa testaajien välisten pisteytysten vaihtelua. Tehkää oman arvostelukykynne ja tuon ylläolevan ohjeen mukaan, eli antakaa puoli pistettä sanoista, jotka ovat esim. väärässä taivutusmuodossa tai hieman väärin äännettyt. Merkitkää jotenkin ne sanat, joiden koette kuuluvan tähän OV-luokkaan (esim. pieni ruksi lomakkeeseen sanan viereen tms.).

10. KAUPPALEIKKI JA RUUANLAITTO

Tarvikkeet: ostettavat hedelmät ja muut asiat, ostoskori, kassakone, leikkirahaa. Ruuanlaittoon kattiloita, pannuja ja muita astioita.

Kauppa

1. Asetetaan ostettavat tavarat pöydälle/tuolille, jonka eteen myyjä asettuu. Kassakoneen voi asettaa samalle pöydälle tai lattialle, tilasta riippuen.
2. Annetaan ohje ”Nyt käydään ostamassa nallelle/pehmolelulle ruokaa. Sinä saat ensin olla asiakas nallen kanssa ja minä olen myyjä. Tämän jälkeen vaihdetaan rooleja ja minä olen asiakas ja sinä myyjä. Voit pyytää minulta, mitä haluatte ostaa ja annan ne teille.”
3. Annetaan lapselle ostoskori ja leikkirahat.
4. Testaaja MYYJÄNÄ:
Hyvää päivää!

Mitä saisi olla?

Mitä aiot syödä tänään?

Haluatko muuta?

Nämä maksavat...

Kiitos hei!

HUOM: Lasta houkutellaan tilanteeseen sopivissa väleissä tekemään ASIAKKAAN roolissa pyyntöjä seuraavien kuvallisten ohjeiden mukaan:

- Tulet kauppaan ostoksille. Huomaat, ettei ostoskoreja ole missään. Miten pyytäisit myyjältä koria?
 - Tapaat kaupassa kaverisi ja haluat kutsua hänet syntymäpäiväjuhlillesi. Miten pyytäisit häntä?
 - Banaanit ovat ylähyllyllä, etkä ylety niihin. Miten pyytäisit vierasta naista ojentamaan banaanit sinulle?
 - Kassalla huomaat, ettei sinulla ole tarpeeksi rahaa. Miten lainaisit rahaa toiselta kaupan asiakkaalta?
 - Ostokset painavat paljon etkä jaksa kävellä kotiin. Päätät soittaa äidillesi. Miten pyytäisit äidiltäsi kyydin kotiin?
5. Vaihdetaan osia, kun ostokset on saatu tehtyä.
 6. Testaaja ASIAKKAANA:
Hyvää päivää!

Haluaisin...

Kiitos hei!

HUOM: Lasta houkutellaan tilanteeseen sopivissa väleissä tekemään MYYJÄN roolissa pyyntöjä seuraavien kuvallisten ohjeiden mukaan:

- Kassakone ei toimi. Miten pyytäisit apua kaupan johtajalta?

- Olet myyjä. Asiakas antaa sinulle liian vähän rahaa. Miten pyytäisit asiakasta antamaan tarpeeksi rahaa?
- On aika sulkea kauppa. Miten pyytäisit asiakkaita lähtemään?

Jos lapsi puhuu vain vähän tai ei keksi, mitä tekisi, testaaja voi olla hyvin aktiivinen asiakas.

Ruuanlaitto

7. Testaaja ehdottaa: ”Nyt voisimme tehdä nallelle yhdessä ruokaa.”
8. Vapaata leikkiä yhdessä keittiövälineillä.
9. Leikki voidaan päättää esimerkiksi syömiseen.

HUOM! Leikin aikana saa olla itse mallina! Esimerkiksi voi kysyä, haluaisitko banaanin tai omenan jne. Ei haittaa, vaikka testaaja sanoittaa asioita.

Liite 6. Pyyntökortit

Lapsi asiakkaana (pyyntökortit 1-5)

1. Tulet kauppaan ostoksille. Huomaat, ettei ostoskoreja ole missään. Miten pyytäisit myyjältä koria?

2. Tapaat kaupassa kaverisi ja haluat kutsua hänet syntymäpäiväjuhlillesi. Miten pyytäisit häntä?

3. Banaanit ovat ylähyllällä, eikä ylety niihin. Miten pyytäisit vierasta naista ojentamaan banaanit sinulle?

4. Kassalla huomaat, ettei sinulla ole tarpeeksi rahaa. Miten lainaisit rahaa toiselta kaupan asiakkaalta?

5. Ostokset painavat paljon etkä jaksa kävellä kotiin. Päätät soittaa äidillesi. Miten pyytäisit äidiltäsi kyydin kotiin?

Lapsi kauppiana (pyyntökortit 6-8)

6. Kassakone ei toimi. Miten pyytäisit apua kaupan johtajalta?

7. Olet myyjä. Asiakas antaa sinulle liian vähän rahaa. Miten pyytäisit asiakasta antamaan tarpeeksi rahaa?

8. On aika sulkea kauppa. Miten pyytäisit asiakkaita lähtemään?

